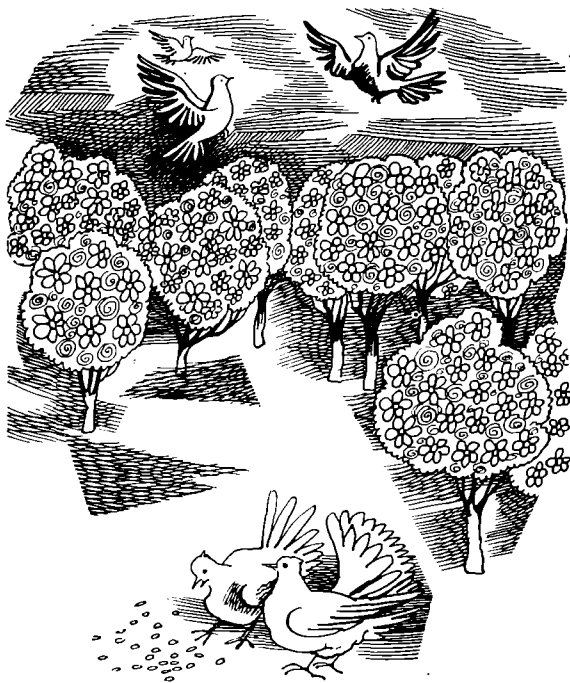

БОЙЧЕЧАК

Тошкент
Ўзбекистон ЛКСМ Марказий Комитети
«Еш гвардия» нашриёти
1990

«Бойчечак». [Адабий альманах. Тўплам. 1 Кичик
Б81 мактаб ёшидаги болалар учун].—Т. «Ёш гвардия»,
1989.—144 б.

Анъанавий «Бойчечак» тўпламига республикамизнинг турли областларида яшаб ижод қилаётган ёш қаламкашларнинг беғубор болаликни мадҳ этувчи шеър, ҳикоя, ҳавжия ва хандалари жамланди. Бу асарлар муаллифлари турли соҳа кишилари — ишчи, деҳқон, боғбон, журналист, ўқитувчи ва мактаб ўқувчиларидир. Уларнинг илк машқлари Сизларга маъқул келар деган умиддамиз, азиз китобхон!

«Подснежник». Литературный альманах. Сборник. Для детей мл. 1 шк. возраста.

Ўз2

С $\frac{4803620202-80}{356(04)-89}$ 118—90

ISBN 5—633—00264—4

© «Ёш гвардия» нашриёти, 1990.

НАЗМ

1954 йили Андижон область Бўз райондаги Холдевоибек қишлоғида туғилган. Андижон Давлат педагогика институтининг рус тили ва адабиёти факультетини тамомлаб, ҳозир Бўз райондаги 3-ўрта мактабда ўқитувчилик қилапти.

Машқлари 1975 йилдан район, область ва республика матбуотида мунтазам ёритилмоқда.

УЙИМИЗГА НУР ТУЛАР

ҚУШИҚ

— Қўшиқ қаерда яшар,
Қирдами ё гулзорда.
У ҳам чечаклар каби
Туғиларми баҳорда?
Ғунча мисол сулуви,
Борми оҳанрабоси.
Шаршарадай тиниқми,
Кўплар унинг шайдоси?
— Қўшиқ — Орзу.
Қўшиқ — Бахт.
У — Интилиш,
У — Туғён.
Фақат уйғоқ қалбларда
Қуради у ошиён!

БОЛАЛАР АДАШМАСИН

— Деворларга чизибсан
Қушчаларнинг расмини,
Уйлар кўркини бузиб,
Қилган ишинг яхшими?
— Бир-бирига ўхшаркан
Янги тушган бинолар.
Ўз уйини тополмай,
Ўртоқларим қийналар.
Онажон, улар энди
Юришмайди адашиб.
Аниқлашар уйларин
Қушларимга қарашиб!

ПОЛИЗДА

Банд берибди
Босволди.
Узиб олди
Сотволди.
Ўрнидан
Қўзгатолмай,
Кўп уриниб,
Ётволди.

РАСМЛАРНИ УЌИДИМ

Мавжуда уйга кириб,
Тергар кичик Шаҳобни:
— Уқишни билмайсан-ку,
Нега олдинг китобни?

— Опа, китобингизни
Йиртмадим,— дер у кулиб.
— Расмлари зўр экан,
Уқидим маза қилиб!

ҲИСОБ ДАРСИДА

— Сенда учта конфет бор.
Акангда эса бешта.
Аканг бешовин берса,
Конфетинг бўлар нечта?
— Акам ёлғончи, гирром,
Ҳеч гапида турмайди.
Қарзга конфетимдан еб,
Кейин қайтиб бермайди!

ТЕЛЕФОНДА

— Алло-алло, ҳов Дилдор,
— Мен, Дилдормас,
Зулхумор!
— Тапимай турибман мен,
Қайси Зулхуморсан сен?
— Менми?
Анов Зулхумор—
Катта қўғирчоғи бор!

МУДДАО

— Кеча ҳисоб дарсида
«Икки» олибди Шаҳноз.
— Менга кўчиртирмовди,
Ажаб бўпти, бу ҳам оз!
Кимки қизгаичиқ бўлса,
Ҳоли доим бўлар вой.
Дафтаришғни бериб тур,
Кўчирволай, Гулчирой!

ТОШБАҚАНИНГ БАҲОНАСИ

Катта зиёфат берди
Айиқ бутун ўрмонга.
Узи суйган таомни
Қўйди ҳар бир меҳмонга.
Олмаҳон чақар ёнғоқ,
Оқ қуён ғажир сабзи
Тулки ер тухум, пишлоқ,
Бўри, эса гўшт, қази.
Зиёфат охирида
Қизиқ ҳангома бўлди.
Нафсини тия олмай,
Оч Бўри бўкиб қолди.
Доктор толиб келиш-чун
Тошбақа чопди дарҳол.
Утса-да талай фурсат,
Унинг қайтиши маҳол.
Оғриқ ўтиб жонидан,
Бўри сўкинди шу чоқ:
— Косасин пачоқлайман,
Қайтиб келсин шу аҳмоқ!
Тошбақа эндигина
Босган эди ўн қадам,
Эшитиб Бўри дўқин
Жаҳли чиқди жуда ҳам.
Қўкатлар орасида
Туриб, қилди у гина:
— Ортимга қайтвораман,
Бир марта сўксанг яна!

ДОРИГА ҚОЛМАБДИ ЖОЙ

Тўсатдан оғриб қолиб,
Докторга келди Толиб.
Доктор сўрар эркалаб:
— Нима единг эрталаб?
Толиббой инграб оғир,
Еганин санар бир-бир:
— Қаймоқ яловдим пича,
Чой билан ёғлиқ кулча,
Иккита тухум, ёнғоқ,

Сомса, яна торт озроқ,
Қовуш, тарвуз егандим,
Ош қолмасин дегандим.
Дори бериб докторжон,
Сўнгра қилинг имтиҳон.
Доктор кулар:—

Толиббой,
Дорига қолмабди жой.
Сабр қил энди шоввоз,
Қорнинг пасайсин бир

оз!

НОИЛОЖ ТОМОШАБИН

Дорбозлардай ўлтирар
Қушлар симда тизилиб.
Пастда мушук тамшанар,
Ўй, нияти бузилиб.
Эҳ, қанийди, сакраб у
Бир қушни олса илиб.
Сўнгра иштаҳа билан
Еб қўйса маза қилиб.
Бироқ, сакраш бефойда,
Мушук буни билади.
Шу сабаб у ноилож
Дор ўйинин кўради.

ҲАЛИМНИНГ ЖАВОБИ

Ботаника дарсида
Сўраб қолди муаллим:
— Дарахтлар аҳамиятин
Ҳалим ўтилган дарсни
Сўзлаб бер бизга Ҳалим!
Ўқимай келган эди.
«Икки» олишдан чўчиб,
Шошиб у шундай деди:
— Дарахтлар мевасидан
Майиз, туршак соламиз.
Ёз пайти соясида
Мириқиб дам оламиз.
Тераклар етилганда,

Кесилар иморатга,
Уларнинг айри шохи
Бўлади зўр рогатка!

АЙИҚ — ҚАСАЛ

— Алло-алло, «Тез
ёрдам»,
Урмонга келинг илдам!
Еб ярим бочка асал,
Айиқвой кўриб доктор,
Дер: Бесабаб иш йўқдир,
Қурсин шўхлик қилиғи,
Оз-моз ошган иссиғи.
Бир кеча ётсин қорда,
Сўнг чўмилсин анҳорда.
Койиб қўйинглар уни,
Энди тийсин нафсини!

САБАБ

— Мухтор, нега
сўзларни
Бузиб, ҳато ёздинг сен?
— Алишернинг ручкасин
Ишлатувдим кеча мен!

БАЛИҚЛАРГА МАЗА-ДА

— Доим озорда юрар,
Балиқларга маза-жа!
— Чунки яшаш жойлари
Исқирт эмас, тоза-да,

ҚОВОҚАРИ

Ҳазилли билмас экан,
Ушласам, ғўнғиллади.
Мендан хафа бўлгандай,
Узича тўнғиллади.
Шунда ерга бир урдим,

Тутолмасдан ўзимни,
У ҳам сержаҳл экан,
Чақиб олди юзимни.

УЧРАШУВ

— Отинг нима?
— Назира!
Сеники-чи?
— Вазира!
Кел, дугона бўламыз!
— Тортингни тенг
Бўламыз!

ЛОФ

— Кеча бир Хўроз
кўрдим,
Нақ эчкидай келади.
Набижоннинг Итини
Бир тепувди, қулади.
— Товуғимиз беш Жўжа
Очганди куз фаслида.
Уша сен кўрган Хўроз
Энг кичиги аслида!

ОЛҚОР ДАМИН РУБОБИМ

Рубобжоним, рубобим,
Жондан азиз ўртоғим.
Сени чалсам қувониб,
Қайнар кўнгил булоғим.
Рубобжоним, рубобим,
Симлари нур офтобим.
Оҳангларда лиқ тўлган,
Рубоб деган китобим.
Рубобжоним, рубобим,
Кўнгли баҳор ўртоғим.
Сени чалсам, бир дунё —
Гулга тўлар қучоғим.

ДАРЁМАН

Мен дарёман, дарёман,
Шўхлиги бир дунёман,
Уйингизда пирпираб
Ёниб турган зиёман.
Ҳа, дарёман, дарёман,
Чўлга оқиб бораман,
Мен йўқолиб кетмасдан
Бог-роғ бўлиб қоламан!

УРИШҚОҚ

Жаҳл деган отга миниб,
Қараб турар уришқоқ.
Емон сўздан кесак отиб,
Сайраб турар уришқоқ.

Узиб олмоқ, учун
тишин —
Қайраб турар уришқоқ.
Одам деган улуг номни
Ерга урар уришқоқ.

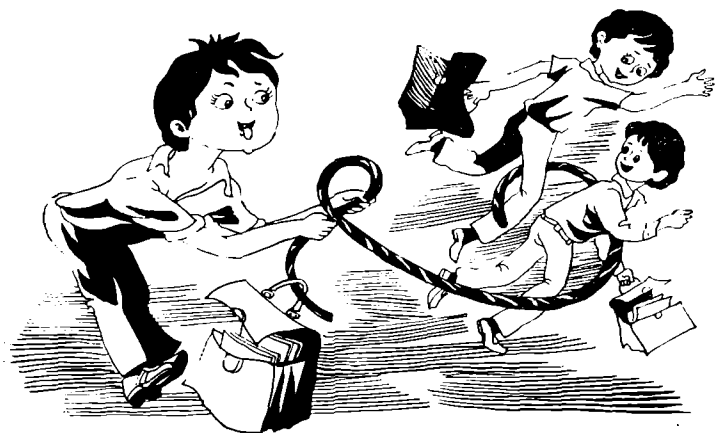
МАКТАБДАН ҚАЙТИШ

Ҳеч нарса бўлмагандай
Қўлин чўнтакка солиб,
Уч-тўртта икки олиб,
Хотиржам келар Толиб.
Қизиқ, аълочи Голиб
Биттагина тўрт олиб
Келар ютиб ёшини,
Бошини қуйи солиб.

ТИШ

Тишингизман, тишингиз,
Нега йўқ, ҳеч ишингиз?
Айтиб ўтириш шартми,
Керак-ку ювингиз.

Бўлмаса ҳеч ишингиз,
Битта қолмай тушамиз.
Қани, овқат ейишда—
Нима бўлар ишингиз?!

ЕМФИР ЕҒАЁТГАНДА

— Осмон нега
 йиғлайди?—
Савол беради укам.
— Еки бировдан ноҳақ—
Гап эшитдимми у ҳам?!

ҒАЙРАТНИНГ ҒАЙРАТИ

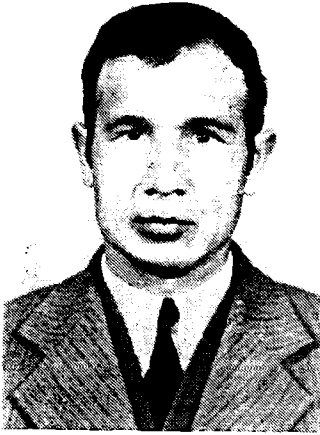
Ер юзини шодликка
Қон қилиб юбораман.
Қоп-қоронғи тунларни
Тонг қилиб юбораман.

Писмиқ болаларни ҳам
Шўх қилиб юбораман.
Ёмонликни дунёдан—
Йўқ қилиб юбораман!..

ҚУШЛАРГА ТОШ ОТГАН БОЛА

Чиқмас яхши бола бўлиб,
Нодон бўлар юриб-юриб.
Табиатни ёмон кўриб
Қушларга тош отган
бола.

Аввал сал ювош бўлади,
Бора-бора тош бўлади.
Бераҳм, бебош бўлади
Қушларга тош отган
бола.

ҲАЛИМА БИЛАН ОМОН

Қўл ушлашиб икковлон,
Қирдилар бир куи боққа.
Боғ ичра салқин жойда,
Яйрашиб ўйнамоққа.
Шоҳга қараб Ҳалима,
Қўрди қизил бир олма.
Қўл чўзиб у томонга,
Кўрсатди-ку Омонга.

Ҳалима билан Омон,
Олмага боқиб ҳайрон.
Эҳ, кичик-да бўйлари,
Етмади ҳеч қўллари.
Қатта бўлгач бўйимиз,
Кейин келиб оламиз,
Дея, Ҳалима, Омон,
Кетдилар уйга томон.

Абдурахмон АҚБАР (Акбаров) — 1962 йили Тошкент вилоятининг Ниёзбоши қишлоғида туғилган. Ёзганлари Жумҳурият газета ва журналларида эълон қилинган. Шеърлари «Бойчечак» (1984, 1987), «Дўстлик гулдастаси» (1988), «Сичқоннинг орзуси» (1988) сингари коллектив гўпламларда чоп этилган.

Ҳозирда «Чўлпон» нашриётида хизмат қилмоқда.

БУЛБУЛ ҲАҚИДА ЭРТАК

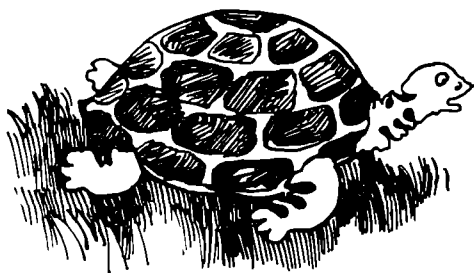
«Янги эртаклар туркумидан»

Суви мўл-кўл боғларда
 Яйрар экансан, булбул.
 Оқшом чўккан чоғларда
 Сайрар экансан, булбул.
 Овозинг кўп хуш экан,
 Қанотларинг малларанг,
 Жуссанг кичиклигидан
 Қўринаркансан аранг.
 Бу гапларни китобдан
 Уқиб-билиб олдим мен.
 Боқиб мўъжаз расмингга,
Хаёлларга толдим мен.
 Чаман бўлгунча ҳар ер,
 Бўлгунча ҳар ер бўстон,
 Бир ўтинчим ўзингни — ўзингни
 Эҳтиёт қил, булбулжон!

ОНА ОНА-ДА

Кўриганга
Тошбақaxon
Ўғилчасин
Мақтар чунон:

— Болагинам
Ойдаккина,
Гижинглаган
Тойдаккина.

ЭГИЗАКЛАР

Ака-ука — Хасан-Хусан
Жуда аҳил, меҳрибон,
Шундай бўлса-да икков
Ҳар кеч бошлар тўполоп.

Қилишолмас мурса
Ўрин-кўрпа талашиб.
Сўнг ухлашар бир-бирин
Тонггача ачомлашиб.

АВТОРУЧҚАНИНГ ЁЗГАНЛАРИ

Ишчанман деб мақтанмайман
Арзанда ҳам эмасман.
Ёзиш-чизиш лозим бўлса,
Ҳеч чарчадим демасман.
Керилишдан, ўзим ҳақда
Лоф уришдан не фойда,
Кўпчиликка кундек аён
Кераклигим ҳар жойда.
Менга ёқмас, гапнинг рости,
Ғаладонлар, киссалар.
Ёзсам дейман дафтар-дафтар
Қўшиқ, ғазал, қиссалар.
Илтимосим, чўнтакларда
Узоқ олиб юрмангиз.
Бағрим қизиб, тошиб кетсам,
Мендан хафа бўлмангиз.

ЧИЛДИРМА

Гардишим тўла
«балдоқ»,
Оҳангим қувноқ-қувноқ.
Ишонмасанг сўзимга,
Мени аста чертиб боқ.

Тўйга борсам ғилофда
Утирмайман писишиб.
«Гуллатаман» даврани,
Олсам бир оз исшиб.

ДИЛМУРОД ШОКИРОВ

Дилмурод ўқитувчи бўлиб ишлайдди. Шу сабабли унинг қувноқ ва равон шеърларида болаларнинг жўшқин ҳаётлари ўз аксини топтоқда. Шоирнинг янги машқларини ўқиб кўринг, азиз шеърхон. Бу асарлар Сизларга маъқул келар деган умиддамиз.

ТАДБИРКОР ҚУНҒИЗЧА

Эртак

Биринчи қисм

Урмонда катта йиғин:
Тўпланишиб барча жон.
Муҳим бир масалани
Ҳал қилишар бу замон.
— Оғайнилар,— деди
фил.—

I

Қотиб қолди бошимиз,
Фалокатдан диллар
хун.
Тез орада биз ундан
Айрилиб ҳам
қолмайлик.

Яхши маълум сизларга:
Боболар тилла чопон
Қолдирғанди бизларга.
Қўп йилларки сақладик,
Теккизмасдан зарра

доғ.
Ҳар кўрганда қувончдан
Қўнгиллар бўларди тоғ.
Не сирки, тилла чопон
Кичраймоқда кундан-
кун.

Авлодлардан бир умр
Дакки-дашном олмайлик.

Тўпланишдан мақсад шу:

Сиздан сўраб билайлик.
Яъни тилла чопонни
Сақлаш йўлини қилайлик.

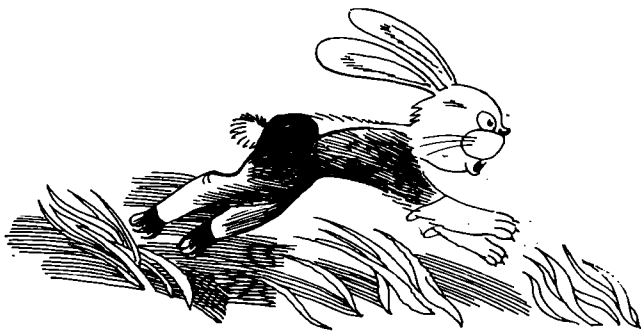
Шундай дея Фил полвон
Сўзини тамом қилди.

Шум хабардан
 кўпларнинг
 Боши қуйи эгилди.
 Уртада узоқ муддат
 Жим-житлик ҳукм
 сурди.
 Қаранг, бир пайт
 Қуёнвой
 Урндан аста турди:
 — Менда битта таклиф
 бор.
 Қулоқ солинг, кўп
 фойда.
 Вақтимизни беҳуда

Ўтказмайлик бу жойда.
 Урмоннинг чеккасида
 Яшайди кекса Лайлак.
 Тилла чопон сирини
 Фақат у билса керак.
 Тезда бориб ёнига,
 Мушқулимиз айтсак бас.
 У бизлардан ўринли
 Маслаҳатин аямас.
 Кенгаш аҳли таклифни
 Бир овоздан қўллашди.
 Қуёнвойнинг ўзини
 Лайлакка тез йўллашди.

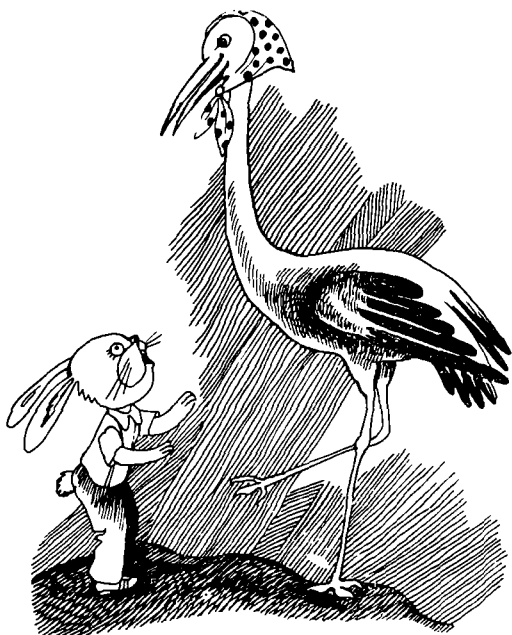
II

Кекса Лайлак Қуённинг
 Сўзини тинглаб деди:
 — Тилла чопон ҳақида
 Бувимлар айтган эди.
 Ҳозир тушди ёдимга,
 Сўрадинг, майли, айтай.
 Билсанг, тилла
 чопоннинг
 Бир хислати бор шундай;
 Киймас экан тез уни
 Урмондаги бирор жон,

Кундан-кунга кичрайиб,
 Қолмайди зарра нишон.
 Агар уни кимда-ким
 Кийиб юрса устига,
 Тез орада айланар
 Одамзотнинг дўстига
 Қуёнвой, сўзларимни
 Эшитдинг-а, энди бор.
 Тезда тилла чопонни
 Кийсин бирор жонивор.

Қуён қайтиб ортига,
 Битта ёлгон қўшмасдан
 Лайлакдан эшитганин
 Айтар экан шошмасдан,
 Урмонда шу ондаёқ,
 Бошланди ур-йиқит,
 жанг.

— Тилла чопон меники,—
 Дер эди барча, қаранг.
 Тўпалонни тўхтатди
 Қизилиштон уриб бонг.
 Фил деди:— Ухланг энди,
 Бир гап бўлар, отсин
 тонг...

Иккинчи қисм

Урмонда тонгдан
 миш-миш:
 «Майдонда катта пойга.
 Голиб тилла чопонга
 Бўлармиш буткул эга».
 Бу хабарни эшитган
 Жонзот борки шодланди.
 Голиблик орзусида
 Майдон сари отланди.

Ана шошиб бормоқда
 Қурт-қумурсқа, қуш,
 ҳайвон...
 Зумда турли жонзотга
 Тўлиб кетди кенг майдон.
 «Тилла чопон эгаси
 Бўлишлик кўп
 яхши-да».—
 Кийик, илон... барчанинг

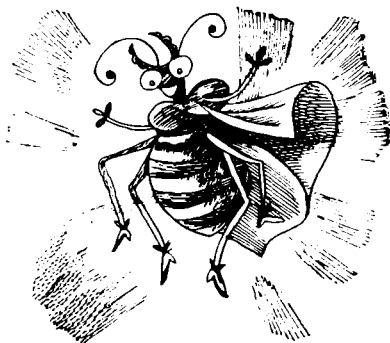
Шу ўй кезар бошида.
Турар Арслон ёнида
Битта қора Қўнғизча.
«Сенға йўл бўлсин», дея
Мазахлаб кулар Зоғча.
Шўрликни ҳатто туртиб
Юборди қўпол Тўнғиз.
Ранжиса ҳам Қўнғизча,
Уларға очмас оғиз.
Турар экан у шундай
Кутганича пойгани,
Ҳакам Фил эълон қилди:
— Югуринг, дўстлар,
қани.

Мусобақа бошланди,
Ғолиб бўлиб қолинглар.
Энг чопқирга аталган
Совғамизни олинглар.
Даъвогарлар баробар
Олдга қараб югурди.
Қўнғизча-чи Арслоннинг
Думин ушлаб улгурди.
Борган сари авж олар
Шовқин-сурон, тўпалон.
Ғолибликка нитилган
Урмондаги барча жон.
Бу қий-чувлар гўёки
Оламни бузиб кетган...
Пойгада эса Арслон
Ҳаммадан ўзиб кетган.
Қўнғиз унинг думидан
Маҳкам ушлаб олганча

Борар кўзлаб маррани,
Рақиблар ортда анча.
Чопа-чопа Арслоннинг
Оёқлари хўп толди.
Марра яқин қолганда
Тақа-тақ тўхтаб қолди.
— Яқин марра чизиги,
Уч-тўрт қадам боссам

бас.

Рақибларим узоқда,
Меги қувиб ўтолмас.
Тилла чопон, шубҳасиз,
Ўзимники бўлади.
Кийиб юрсам, кўрганлар
Аламидан ўлади.—
Дер, Арслон ўгирилиб
Орқасига боққанча.
Фурсатдан фойдаланган
Қўнғиз қанот қоққанча
Биринчи бўлиб марра
Чизигин босиб ўтди.
Шартга кўра энди, ҳа,
Пойгада Қўнғиз ютди.
Бир овоздан жонзотлар
Уни ғолиб топишди.
Қутлаб тилла чопонни
Елкасига ёпишди...
Қўнғизча тилла чопон
Эгаси бўлиб қолди.
Ушандан Тиллақўнғиз —
Дегаи янги ном олди...

РОСТИГА КУЧДИ

— Роса пишиб қолгандир
Бувижоним тутлари.
Еб келай,— деб Мирғани
Йўл олди қишлоқ сари.

Бувиси Мирғанини
Қувониб кутиб олди:
— Болам, бир меҳмон бўлиб
Келибсан-да,— деб қолди.

Шунда шошиб, ҳовлиқиб
— Йўқ, йўқ,— дейди Мирғани,—
Меҳмон бўлиб келмадим,
Келганман... тут егани...

АЛДОҚЧИ БОЛА

Юз-кўзингни	Еб қўяман
Чўқиб чумчуқ	Сени ўзим...
Қилмасин деб	Яхшилигим
Чўтир, пучуқ,	Бил, ҳой узум!

БАҲРОМ МАҲМУДОВ

СОАТИМ

Девордаги соатим
Таққа тўхтаб қолибди.
Рақамлардан сакролмай,
Миллари ҳам толибди.
Калитин солиб дарров
Бураб қорнин тўйғаздим.
Тўхтаган милларини
Ўз йўлига юргаздим.
Чиқ-чиқлаб деди шунда,
Мендан аҳвол сўраб қўй.
Дарсга кеч қолмай десанг.
Ўз вақтида бураб қўй.

ИҮЛ

Иүл бобонгман,
 болаларим,
Минг-минг йилларни
 кўрган.
Утган авлод-аждодингни
Чўнг кифтида кўтарган.
Эҳ-ҳе, қанча жангу
 жадал
Кўрди менинг бу бошим.
Гоҳ, ёвларнинг товонида
Эзғиланди ҳар тошим.

Неча йиллар ўйдим-
 чуқур
Бўлиб ётдим урушда.
Ғолиб қайтган
 ўғлонларим
Мени қайта қуришди.
Дунё кезинг, кўтармоққа
Шайман белим
 букмайин.
Болаларим, сизни асло
Урушларга элтмайин.

ҚУНҒИРОҚ

Қўнғироғим, қўнғироқ,
Узи митти, шўх-қувноқ.
Бизни дарсга чақирар,
Кеч қолма, деб ҳайқирар.
У бўлмаса шу тобда —

Нимадир кам мактабда.
Жиринглаб билдиради,
Уз ишин дўндиради.
Қўнғироғим, қўнғироқ,
Болаларга чин ўртоқ.

СОЛИНИНГ ХАЁЛИ

Бир куни тунда томга
Чиқиб қолди Соливой.
Боқса шундоқ ёнида
Учиб юрар юлдуз, ой.
Қўл чўзиб юлдузларни
Териб олса бўлади.

Бир имласа, ёнига
Ой ҳам тушиб келади.
Йўқ, йўқ, ойни, юлдузни
Асло биров олмасин.
Осмонимиз ҳеч қачон
Ой, юлдузсиз қолмасин.

БОЙЧЕЧАК

Салом, салом бойчечак,
Кўрк, чиройга бой чечак.
Тилламисан, сариқсан,
Рангинг тиниқ, ёниқсан.
Тура солиб эрталаб,
Сени териб дасталаб,

Хурсанд бўлиб кетаман,
Бувимларга элтаман.
Она ердан уйғона,
Сен баҳордан нишона—
Бўлиб чиқибсан яшнаб,
Кулиб чиқибсан яшнаб.

ОНА ХУРСАНД ҚИЗИДАН

Лолахон ўзи ширин,
Ўзидан сўзи ширин.
Аълочи у ўқишда,
Доим тайёр ҳар ишда.
Кўк кўйлаги ярашар,

Ойисига қарашар,
Оқшомлари сув сепар,
Супирса-чи чанг кетар.
Она хурсанд қизидан,
Қизи чиқмас сўзидан!

МУЗАФФАР ТУРОБОВ

ҚОРАҚАМИШ

Зах ва ботқоқ бўлган экан
авваллари
Ўт, қамишга тўлган экан
бу ер бари...
Билсам, шундай аталаркан
Қорақамиш.
Энди ҳамма бир жон, бир тан,
қайнайди иш.
Бульдозерлар ер суради.
жой тайёрлар.
Агрегатлар шай туради,
лой тайёрлар.

Қай томонга қарамагин,
 уйлар, уйлар...
 Усталар ҳам олмайди тин,
 уйни ўйлар.
 Қаватларда ўйнар кран
 хартуми хўп.
 Тахта, ғиштни шитоб билан
 элтар кўп-кўп.
 Талабимиз амакилар
 бажо қилар.
 Мактаб, боғча қуришни ҳам
 яхши билар.
 Бинокорлар, бир сўзли, мард,
 соғ бўлингиз.
 Соғ бўлинг-у, кўрмасин дард
 ҳеч қўлингиз.

ҚУШЧАНОҚ

Пайкалларни оралаб,
 Хийла олдинга юрдим.
 Қўш кумушми, мўралаб,
 Кулиб турганин кўрдим.

Хуллас калом қўш эди,
 Товланар оппоқ-оппоқ
 Ўзи юмшоқ, бўш эди,
 Билсам экан, қўшчаноқ.

Ажабланиб турдим ман,
 Ялтиради худди зар.
 Оқлик билан йўғрилган
 Бир жуфт юлдузга
 ўхшар...

Лўппи-лўппи чаноқлар,
 Майли, кўпайинг,
 дейман.
 Гўёки нур, чироқлар,
 Келинг, ўпайин дейман.

ҚИШ

Оппоқ чойшабини қиш
 Ҳар ён қилди поёндоз.
 Яйраб чанада учиш
 Қандай мазза, қандай
 соз!

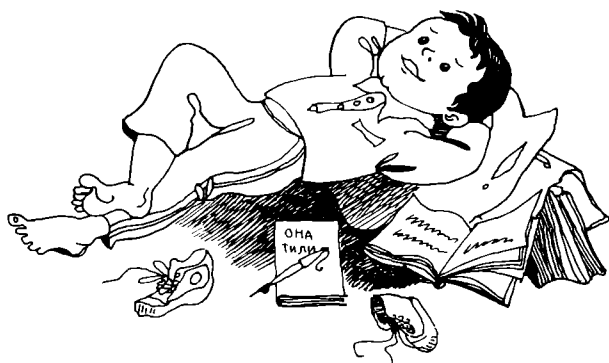
Сира қилмасдан қанда,
 Солиб шовқин-суронлар,
 Қонлар юришиб танда,
 Ўйнаймиз
 «қорбўрон»лар...

Ер — муз, ойна тусида,
 Унда коньки учамиз.
 Тепаликлар устидан
 Ғирра-ғирра тушамиз.

Доим завқли ўтади
 Шодон ҳар бир онимиз.
 Совуқни ҳам «ютади»
 Бизнинг «Қор
 бўрон»имиз.

АНВАР — ТАНБАЛ

Бир бола бор,
Исми Анвар,
Бир гап айтсанг, дейди: Э, бор!
«Хўп»ни мутлоқ, билмас у,
Сўзинг писанд қилмас у,
Ўртоқларин тескариси,
Қилган иши тамом акси.
Тонгда юзин ювмас сира,
Тозаликни севмас, сира.
Катталарга қарашмайди,
Бу одати ярашмайди.
Укаларин овутмасдан
Йиғлатади, уриб қастдан!
— Ота-онам қилар барин,
Билиб қилсин юмушларин,—
Дейди доим ношуд ўғил.
Улар-чун бу ҳазилми?
— Зил!
Ўртоқлари шундан, Анвар,
Сен Анвармас, балки танбал,
Ишёқмассан, дейишади.
Роса дашном беришади.
Ҳатто бирга ўйнашмайди,
У билан ҳеч қувпашмайди.

ТОПИШМОҚ

Ардоқли, азиз ўзи,
Тўйимли, лазиз ўзи.
Ҳар кун ёпарлар ойим,
Қилиб ширин, мулойим.
Ҳиди тарқаб ҳар ёққа,
Жуда ёқар димоққа.
Сира кўнғилга урмас,

Вақт ўтса, юмшоқ
турмас.
Паловдаи сўнг ҳам
кетар,
Бир бурдаси бас, етар.
Топдингми, дўстим
Нишон,
Буми, ўзимизнинг...!

БОБОРАҲИМ ОМОНОВ

ЯХШИ СЎЗ

Ватан — қандай яхши сўз,
Чаман — қандай яхши сўз.
Чаман ичра Ватаним —
Узукдаги мисол кўз.

Кўклам — қандай яхши сўз,
Кўркам — қандай яхши сўз.
Кўклам чоғи ўлкамнинг
Кўркин кўрса яшнар кўз.

Тинчлик — қандай яхши сўз,
Тенглик — қандай яхши сўз.
Ҳар иккиси халқимга
Яқин — гўё қошу кўз.

БИР КЎЗИ СИНГАН

Шошқалоқ қиз Феруза,
Артаман деб дераза
Ойнанн синдирибди,
Қўлини тилдирибди.

Елиб шу он ойиси,
Келиб уни койиса,
— Қўрқманг, ойи, ўзи,—
дер,—
Синган битта кўзидир.

ЮЛДУЗХОН ВА ЮЛДУЗЛАР

— Осмон тўла юлдузлар,
Қайга кетар
кундузлар?—
Дея сўрар Юлдузхон
Опажони Қундуздан.

— Кунларми?... юлдузлар...—
Ўйлаб қолди Қундузхон,—
Туни бўйи чарақлаб
Ухлаб олар кундузлар.

МАЙНИ ҚУТДИК

(қўшиқ)

Майни кутдик, гўзал майни,
Алвон кулган гул чиройни.
Майсаларни бўлик, ойни,
Байрамларга тўлиқ ойни.

Дилда лим-лим севинч бугун,
Олам сокин ва тинч бугун,
Қуёш нурын элар кўкдан —
Бутун меҳрин ерга тўккан.

Шу орони сақлаш учун,
Юрт шарафин оқлаш учун,
Зўр берамиз иш-ўқишга
Йўл қўймаймиз ҳеч урушга.

ТОПИШМОҚЛАР

1. Танаси бор, боши йўқ,
Қўли бор, оёғи йўқ.
(пальто)
2. Боши бор, танаси йўқ.
(карам)
3. Уйир бор, эшиғи йўқ.
(ин.)
4. Эшиғи бор, уйи йўқ.
(дарбоза)
5. Қўли бор, оёғи йўқ.
(замбил)
6. Оёғи бор, қўли йўқ.
(стол)
7. Очилиши бор, ёпилиши йўқ.
(пахта)
8. Оғзи бору, тиши йўқ.
(балиқ)
9. Тиши бору, оғзи йўқ.
(тароқ)

**ТИНЧЛИК ЙИЛИДАН
ТИНЧЛИК АСРИГА!**

Тинчлик йилидан
 Тинчлик асрига
 Қўямиз қадам
 Тинчлик қасрига!
 Шу қасрни биз
 Асраймиз мудом,
 Жонимиз фидо
 Айлай эҳтиром.
 Тинчлик, бу — бахт,
 Тинчлик — саодат,
 Она тупроқда
 Бўлсин фароғат!
 Уруш — бу кулфат,
 Уруш — бу офат.
 Жаҳонда номи
 Қолмасин фақат!
 Ҳар қандай ғовлар
 Янчилар қўлда,
 Бирлашганмиз биз
 Тинчлик йўлида!

**МАҚТАБ
ХАНДАЛАРИ...**

**УЗИНГИЗ
БИЛМАЙСИЗМИ?**

Муаллим дарсга кириб,
 Сўрарди у бизлардан:—
 — Сўроқ гапга туз
 мисол?
 Қани айта қолгин-чи,
 Доскага чиқ, бўрни ол!
 — Домлажон, мен
 эшикка
 Майлими чиқиб келсам?
 — Жуда тўғри мисолни
 Айтдинг-ку, ўтир
 Норжон!
 — Йўқ, чиндан
 ташқарига
 Чиқмоқчиман
 домлажон?!
 Афтини бужмайтириб
 Безовта бўлди Норжон!

БУЙРУҚ ГАП

Уқитувчи доскага
Ёзар эди буйруқ гап.
— «Валижон, тезда
боринг,
Олиб келинг учта қоп!»
— Хўп бўлади,
домлажон!
Урнидан турди Вали.
Югурди ташқарига,
Қоплар олиб келгани...

БАЛЛИ, БАЛЛИ!

— Бобожоним, бобожон!
— Лаббай, Дали!
— Ювдим калошингизни
— А? Ҳа, балли!
— Бобожоним, бобожон!
— Лаббай, Дали!
— Ҳассангизни
келтирдим!
— Ҳа, ҳа, балли!
— Кўзойнакни опкелдим,
— Балли, балли,
Полвон Дали —
Балли, балли!...

ТЕЛЕФОНДА

Телефон жиринглади..
— Алло!— деб Фозил олди.
— Даданг борми-ла,— деган,
Овоз эшитилиб қолди..
— Дада! Шу ердасиз?
— Йўқман,— деди дадаси.
— Дадам-чи, йўқ эканлар
Жавоб берди боласи!...

**МЕН СИНГЛИМГА
ТАРЖИМОН**

Жажжигина синглимнинг
Бордир қизиқ ўз тили.
Тинглаган ҳар кишининг
Очилар баҳри-дили.

Қўшнимиз болалари
Уни қуршаб олишар,
Гоҳ ялиниб, гоҳ авраб
Аста гапга солишар.

Конфетни дейди у «оҳ»,
Иссиқ таом, чойни «баҳ»,
Кучукни дейди «бобов»,
Мушук унинг-чуи «миёв».

Янги қўйлак кийса гар,
Чир айланиб дер
«ҳай-ҳай»,

Радио ёнига борар
Ишора қилиб «нанай».

Қувлашиб уйдан-уйга,
Уйнайди «ажи-ажи».
Тахир нарсани сезса
Лабини бурар «бижи».

Санай берсам қатма-қат,
Тузилар катта лугат.
Келганда уйга меҳмон,
Мен синглимга
таржимон.

БАҲОНАЧИ

Тонгда уйқудан турсам
Осмон қовоқ уярди.
Дов-дарахтни аямай,
Ёмгир роса қуярди.

Зим-зиё кўкка боқиб,
Мен ҳам қовоқ
солволдим.
Ёмгир баҳона бўлди,
Мактабдан ҳам
қолвордим...

КАМАЛАК

Ёмгирдан сўпг осмонда
Камалак бўлди пайдо.
Назаримда оламда
Бир сир юз берди гўё.

Ранго-ранг товланиши
Кўк сеҳри бўлса керак?
Деб ўйлаганим замон
Шамол келтирди дарак:

— Ранго-ранг товланиши
Тинчлигимиз белгиси,
Турли жилоланиши
Тинч осмоннинг кулгуси.

МАКТАБ БОҒИ

Баҳор келиб, мактаб
боғи
Чирой очиб яшнаб кетди.
Қалби олов пионерлар
Қўлга кетмон, челак
тутди.

Барчалари жам
бўлишиб,
Талай кўчат экдилар.
Табиатнинг ой ҳуснига
Зардан либос тикдилар.

Неъматжон Орипов 1957 йилда Андижон областининг Хўжаобод районда тугилган. 1981 йилда Андижон Давлат медицина институтининг даволаш факультетини тугатган. Шундан буён шифокорлик қилмоқда.

ҚИШДА

Қордан ҳамма ёқ,
Оппоқ чоғида,
Қўрқмай совуқдан
Учдим чанғида.
Қор билан ювдим
Юзу-кўзимни,
Чишиқиб, енгил
Сездим ўзимни.

УЛКАН СОВҒА

— Эҳ, дадажон, сафарда
Кезсангиз ҳам Сиз олам,
Наҳотки келтирдигиз
Оддийгина бир қалам?!
— Болам, меҳр-ла
бўлар
Чизсанг кўзи-ла қалам
Забт этолар дунёни.

УЙҚУЧИ

Мен «каттақон» беш
олиб,
Қушдай учиб юрибман.

КИМЛИГИМНИ БИЛДИРИБ

Товуқ бўлиб ку-куласам,
Тулки келди югуриб,
Сичқон каби
чи-чийласам,
Мушук қолди қидириб.
Қувдим сўнгра уларни
Кимлигимни билдириб.

МУНОСИБ ЖАЗО

— Дада, дада, дадажон,
Қасд қипсиз мурғак
жонга,
Типирчилаб чалажон,
Сичқон тушиб қопқонга.
— Эҳ, болажон, ачинма
Сичқон учун қийпоққа.
Шу муносиб жазодир
Ахир текинтомоққа.

Бир пайт очсам кўзимни
Партада ўлтирибман.

ДАНГАСА МОШ

Эрниниб боқар
 Юрган сичқонга,
 Ўзини отар,
 Тушса қонқонга.

ЭШИК ОЧАР

— Эшигимиз гичирлатиб
 Очиб кетган ким?— дея
 Мен чонқиллаб чиққан
 эдим,
 Шамол турар,— мен,—
 дея.

ИФЛОСЛИК

Лимон рангига кириб,
 Акмалжоннинг кўзлари,
 Касалхонада ётар,
 Заъфарондир юзлари.
 Печуи огриб қолди у?
 Қўл ювмай поп еганими?
 Ифлос сойда чўмилиб,
 Чиниқяпман деганими?
 Ёки чанг кўчаларда
 Футболга меҳр
 қўйганми?
 Дориланган мевадан
 Билмасдан еб, тўйганми?
 Ҳа, албатта Акмалжон
 Тоза юрса яхшийди.
 Ифлослик-чи, ҳамиша
 Касалликлар ташийди.

ҲУСАНБОЯ УБАЙДУЛЛАЕВ

Жиззах районида 1952 йил ту-
тилган. СамДунинг филология фа-
культетини тугатган. Ҳозир Жиззах
район халқ маорифи бўлимида ме-
тодист вазифасида ишлаб келмоқда.

Шеърлари район, область газета-
ларида, «Ғунча» журналида chop
этилган.

ТИНЧЛИК ВАТАНИ

Тинчлик Ватани
Бизга хонадон.
Шу Ватан учун
Биз доим посбон.
Ором билмаймиз.
Тинчлик йўлида,

Озодлик эрки
Халқнинг қўлида
Руҳимиз тетик,
Бахтлимиз ҳар дам.
Келажак сари
Ташлаб биз қадам.

АҚМАЛДА БОР ХҲРОЗҚАНД

Инжиқ Толиб кўчадан
Йиғлаб келди.
Ойисиға куйиниб
Хитоб қилди:
— Қаёқдасиз, ҳо ойи,
Ойи дейман.
Ақмалда бор хўрозқанд,
Мен ҳам ейман.
Ана, қаранғ, мақтанишин
Гиз-гизлатиб,
Тезроқ, юринг, еб
қўймасин
Қирсиллатиб.

ТОПИШМОҚЛАР

Мотори йўқ, учади,
Кенг фазони қучади.
(Қуш.)

Кичкина тугунча,
Ичи тўла ғунча
(Анор)

Меш қорин,
Бўш қорин
(Хум)

Оёғи бор, юролмайти,
Хизматсиз ҳам
туролмайти.
(Стул)

Оёғи бор, қорни бор,
Бир қулоғи, бурни бор,

Чанқоғингиз босар тез,
Салом бериб у ҳаргиз.
(Чойнак)

Қўймасанг ҳам эшикдан,
Кириб келар тешикдан.
(Шамол)

Чорраҳада у толмай ҳеч,
Хизматда доим эрта-кеч.
Навбат билан ёниб кўзи,
Тўғри йўлга бошлар ўзи.
(Светофор)

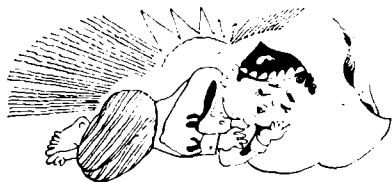
Лабга тегса у янграр,
Овозидан дил яйрар.
Қўшиққа ҳам жон
қўшар.
Ҳар куйга у мос тушар.
(Най.)

УИДА

- Дада...
- Ҳа ўғлим...
- Энди мени ҳам уста деб
чақиринг...
- Нега?
- Қаранг, қўғирчоқни сочини олдим.

ЭРИНЧОҚ БОЛАНИНГ ҒАПИ

- Уф..ф..ф...
- Чарчаб кетаябман...
- Нега..?
- Ухлаганимга...
- Вой... ухласа ҳам чарчайдими одам...
- Қизиқсиз-а... тушимда ҳовли супуриб,
сув ташибман-да.

УМИД ҒУНЧАЛАРИ

Утган йили Андижон шаҳридаги М. Горький номли 27-мактабнинг 60 йиллик юбилеи кенг нишонланди. 1927 йилда Бутуниттифоқ оқсоқоли Михаил Иванович Калинин асос солган бу мактабни жуда кўп ўқувчилар битириб чиқиб, халқ хўжалигининг турли жабҳаларида сидқидилдан меҳнат қилмоқдалар. Собиқ ўқувчилар орасида йирик корхоналарнинг директорлари, райком ҳамда обком партия ходимлари, шаҳар ва область совети депутатлари, кўплаб халқ маорифи аълочилари, ўн тўртта фан номзоди борлиги билан фахрланамиз. Шуниси қизиқки, бу мактабдан биронта ҳам шоир ёки ёзувчи чиқмаган. Ана шу кемтикни тўлдириш учун 1987 йили мактаб тарихида биринчи бор адабий тўғарак ташкил этилди. 15 дан ортиқ ҳаваскор ёш ижодкорларни бирлаштирувчи тўғарагимизга «ОРЗУ» деб ном бердик. Тўғаракда амалий машғулотлар билан бир қаторда адабий жанрларнинг бадий хусусиятлари ва техникаси ҳамда адабиёт назарияси ўргатилмоқда. Бадий ижод сирлари тўрт қисмга, яъни поэзия, журналистика,

проза ва драматургия каби жанрларга бўлиб ўрганилаётир.

Тўғарак аъзоларининг қайта-қайта ишланиб сайқал топган, машғулотларда муҳокамадан ўтган шеър, ҳажвия ва хандалари ҳар ойда чиқариладиган «Ёш қаламкаш» деворий газетада ёритиб борилади. Бу деворий 'газетага 8-«А» синф ўқувчиси, ВЛКСМ аъзоси Улуғбек Абдусаломов редакторлик қилмоқда. Нилуфар Мамажонова, Гулжамол Саримсоқова, Раъно Ботирова, Ҳамидулла Юсупов, Рустам Файзиддинов ва бошқалар фаол аъзолари ҳисобланади. Улар тўғарак машғулотларида бадиний ижод сирларини чуқур ўрганиб, мурғак қалбини безовта қилаётган фикрларни бадиний жанрлар орқали ифодаланмоқдалар. Улар ўзларига хос овоз билан шеърлар, ҳикоялар битиб, уларга сайқал бериш учун тинмай изланмоқдалар.

Мен бу умид ғунчаларининг илк машқларидан намуналар танлаб олиб, талабчан ва зукко ёш китобхонлар ҳукмига ҳавола этишни лозим деб топдим.

Нусрат Абдусаломов,

Андижон шаҳридаги М. Горький номли 27-мактаб
қошидаги «ОРЗУ» адабий тўғараги раҳбари.

ЕШ ОШПАЗ ҚУШИҒИ

Об-тобида ёқдим олов,
Қўй гўшtidан пишди палов,
Меҳмон қилай, келинг дарров,
Келинг, келинг, қадрдонлар.

Келганларга бериб салом,
Улашаман ширин таом,
Кеч қолсангиз бўлар тамом,
Келинг, келинг, қадрдонлар.

Кийиб оппоқ қалпоқ, халат,
Овқат қилиш менга одат,
Қилай сизга доим хизмат,
Келинг, келинг, қадрдонлар.

Ҳамидулла Юсупов

НОН

Бир бола кўрдим, қўлида битта нон,
Еди, органини ерга ташлади.
Ахир шу нон билан тирик-ку инсон,
Бир чол нонни олиб, гапни бошлади:

— Гул ҳаётимизда тўқни-сочин нон,
Бола ёш-да, қилган ишин билмайди.
Катта бўлиб, буни тушунгач обдон,
Уйлайманки, бошқа бундай қилмайди.

Рустам Файзиддинов

ХАНДАЛАР

ОЕҚ

- Салима, нега оёғингни ювмадинг?
- Ойи, мана, ювиб келдим-ку.
- Оёғингни тагини ювибсан-у, тепасига эса сув тегмабди.
- Ахир тепаси билан юрмайман-ку.

ЭРТА-ИНДИН

- Ойи, Тохир акам армиядан қачон келади?
- Эрта-индин келиб қолар қизим,
- Акам эртага келиб, қайтиб кетиб, индинга яна қайтиб келадими?

УЙ СУПУРИШ

- Назокат, нега уйларни супурмадинг?
- Эртага ҳам ифлос бўлганда қўшиб супурвораман.

МУСОБАҚА

— Эркин, ким биринчи овқат ичиш ўйнайлик,— деди Ботир.

— Тўхта, бўлмаса, тезда кетамни кийиб чиқай,— деди Эркин акасига.

МАТЕРИАЛ

— Қизим, мен ҳозир уй қургани бозордан материал олиб келаман.

— Дадажон, кўпроқ олиб келинг, ойим-чи, менга ҳам кўйлак тикиб беради,— деди Гулнора суюниб.

Ирода Абдусаломова

Иброҳим Дониш — болаларнинг се-
вимли шоири. Унинг китоблари, шеъ-
рий туркумлари Сизларга яхши та-
ниш. Энди шоирнинг янги шеърлари
билан танишинг.

ТАБИАТНИНГ ТУГАМАС ҚЎШИҒИ

ЖОНЗОТЛАР НИМА ДЕЙДИ?

ТОШБАҚА

Мен, Тошбақа, Тошбақа,
Рангим ўзи тошдақа.
Йўлда сира шошмайман,
Оёқ бўлмасин чақа.
Қадам босаман секин,
Касал эмасман лекин.
Олмангиз мендан ибрат,
Қилингиз доим ғайрат.

БАҚА

Кир-чирни ёқтирмайман,
Таним тоза, вақ-вақ.
Сувда сузиб чўмилиш
Қандай соз-а, вақ-вақ.
Дилим яйраб кетади
Қўшиқ айтсам, вақ-вақ.

Дўстлар билан хор бўлиб
Жўшиб айтсам, вақ-вақ.
Нега баъзи болалар
Чўмилмайди, вақ-вақ.
Кир юрар, қулоғига —
Гап илмайди, вақ-вақ.
Мен-чи, асло ўзимга
Бермайман зеб, вақ-вақ.
Кир боладан куламан
Уялсин деб, вақ-вақ.

КИРПИ

Мен Кирпиман,
Кирпиман,
Игналарим
минг-миллион.
Кимки берса гар озор,
Бермайман унга омон.

Бўлиб олсам думалоқ,
 Бўлинг ҳамиша огоҳ.
 Копток деб тепиб
 юрманг,
 Сўнг йиғлаб чошиб
 юрманг.

ҚУНҒИЗ

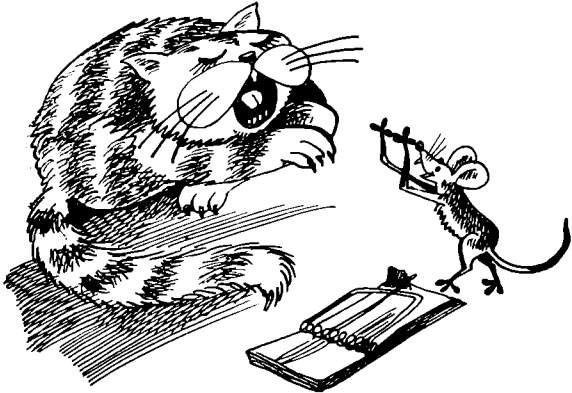
Хуш кўраман офтобни,
 Ва севаман китобни.
 Лекин ўқийолмайман,
 Қушдай чўқийолмайман.
 Бўлмаса ҳам саводим,
 Донолик фикри-ёдим.
 Рангим қора-ю, бироқ,
 Фаразим йўқ, кўнглим оқ.

ЧУМОЛИ

Мен жажжи чумолиман,
 Ялқовликдан ҳолиман.
 Асло билмайман тиним,
 Дон-дунга тўлиқ иним.
 Қиш ғамин енг ёз,
 дейман,
 Меҳнат гашти соз,
 дейман.

ИЛОН

Келтирмасанг қаҳримни,
 Сочмагайман заҳримни.
 Жонимга қасд қилмагин,
 Газанда деб билмагин.

ҚУШЛАР БИЗНИ

КАПТАР

Тинчлик қуши —
 Каптармап,
 Мақтанчоқмас,
 камтарман.
 Оппоқ-оппоқ қанотман,
 Мактуб ташувчи зотман.
 Тинч замонда тинч юрай.
 Бошингизда чарх урай.

ОЛҚИШЛАР

ТУРНА

Қўшиғимизнинг боши
 Ўзбекистон қуёши.
 Жондан севиб қолганмиз,
 Ундан илҳом олганмиз.
 Тоғу-тошлардан ошиб,
 Завқланиб, тўлиб-тошиб,
 Қарвон бўлиб келамиз,
 Юрт қадрини биламиз.

ҚАЛДИРҒОЧ

Қалдирғочман,
Қалдирғоч,
Чарчаб келдим, эшик оч.
Уйга кириб дам олай,
Сўнг ўзимга ин солай.
Аслида қурувчиман,
Пашшани қирувчиман,
Одамларга кулса бахт,
Мен ҳам шодман ҳамма
вақт.

ҲАККА

Номини дерлар Ҳакка,
Ин қўйдим чакалакка.
Деманг; ўғри, уришқоқ,
Ундаймас, мен тиришқоқ.

ЛАЙЛАҚ

Ногора чалиб «так-так».
Салмоқлаб сўзлар
лайлак:

— Мен қушларга
созанда,
Соз чаламан азонда.
Дала-даштда юраман,
Ез гаштини сураман.

ҚАРҒА

«Қағ-қағ» бу мен—
Қарғаман,
Оласан, деб қарғаманг.
Сафарда кўп юрганман,
Хуллас, дунё кўрганман,
Шунинг учун ҳам
қушлар,
Устозим деб олқишлар.

ЧИТТАҚ

Озода қуш мен Читтақ,
Тиним билмайман
қиттақ.
Уйқумда ҳам ҳушёрман,
Куч-ғайратда бисёрман.

КАҚЛИК

Қакр-қакр сайрайман,
Тоғда эркин яйрайман.
Овчи, тинчимни бузма,

Менга қараб, ўқ узма.
Етим қолмасин болам,
Қўшиққа тўлсин олам.

БУЛБУЛ

Булбул дерлар отимни,
Суриштирсанг зотимни,
Миттигина қушчаман,

Ошиёним боғ-чаман.
Сизга айтсам очигин,
Мен гўзаллик ошиғи.

ТИНГЛАНГ, ДАРАХТЛАР СУЗЛАР

ТЕРАҚ

Қўкка сари ўсамиз,
Шамол йўлин тўсамиз.
Зотимиз бор: кўк ва оқ,
Тик қомат, кумуш япроқ.
Бинога ёгоч-тахта
Бўлиш ҳам катта
бахт-да!

АРЧА

Табиатнинг эркатой —
Фарзандимиз асли биз.
Бўлиб байрам баҳона,
Кесилмоқда наслимиз.
Бериб уч-тўрт ўйинчоқ,
Бизни алдаманг ўртоқ!

ЧИНОР

Биз дарахтлар улкани,
Яшнатамиз ўлкани.
Танимиз гўё қаср,
Яшаймиз аср-аср.

ЕНҒОҚ

Қуз келганда пишаман,
Қоқсанг тап-тап
тушаман.

Ширин қилиб номингни,
Тозалайман қонингни.

ТУТ

Серхосият тут бизлар,
Кўп барака қут бизлар.
Ипак қуртин боқамиз,
Одамларга ёқамиз.
Экинг бизларни кўпроқ,
Эркалар она тупроқ.
Ўссак тўкиб биз савлат,
Одамларга қут, давлат.

ШАФТОЛИ

Данагимиз гарчча мой,
Йиғарсиз-а, ҳойнаҳой.
Унинг фойдаси катта,
Айшиқса саноатда.
Хилма-хил дори бўлиб
Яшаймиз ўйнаб-кулнб.

ОЛМА

Қўпдир темир моддамиз,
Леки бир оз соддамиз.
Емоқчи бўлсанг Олма,
Ишлов беришдан толма.

САБЗАВОТЛАР НИМА ДЕЙДИ?

БОДРИНГ

Менга яхши боқ, Асом.
Тўним яшил беқасам.
Тез-тез сув бериб

турсанг,
Тугамаймиз ҳеч терсанг.
Егайсан барра-барра,
Барралигим хўп сара.
Бир шартим ҳам бор

лекин,
Мен сая шаддотроқ экин.
Найкалга кирган замон
Қарагин у ён бу ён.
Агар босилса таним,
Аччиқ бўлади таъмим.

ТУРП

Палов борки, мен
борман,
Хизматнигга тайёрман.
Иштаҳа бўлиб карнай,
Қолдирмай ейсиз

ҳай-ҳай.
Донолар билиб айтган,
Тажриба қилиб айтган:
Турп даъво кўп касалга,
Қўшиб есанг асалга.

ШОЛҒОМ

Бемор бўлсанг бериб
наф,
Тумовни этаман даф.
Яна кўп хислатим бор,
Дерлар мени доривор.
Дейман мен:— яккаман,
Редискага акаман!

ПИЕЗ

Рўзгорга қиш ё ёздир,
Энг керакли пиёздир.
Овқат қилиб кўринг-чи,
Мен керакман биринчи.
Эрта баҳор эксангиз,
Кўклигимда есангиз,
Турган-битганим фойда,
Ўсмайман сувсиз жойда.

КАДИ

Исмимни дерлар Кади,
Қадрим билган экади.
Қулоч отиб кетаман,
Мен томгача етаман.

КАРТОШКА

Картошкаман,
Картошка,
Эринмангиз артишга.
Қовурсангиз гўшт
билан,
Эйсиз кўнгил хуш
билан.

ГАРИМДОРИ

Гаримдори дегани,
Ярим дори дегани.
Бир шартим бор,
айтайин,
Кўп ишлатсанг атайин,
Аччиғимга бермай дош,
Кўзларингдан оқар ёш.

КАРАМ

Тўним бор қават-қават
Ҳар бир бошим бир
сават.

Тўғраб, сўнг тузлаб
олсанг,

Ёғоч бочкага солсанг,
Қиши бўйи роҳатда
Таом ейсан албатта.

САРИМСОҚ

Саримсоқман,
Саримсоқ,
Доим менинг таним соғ.
Сал ҳиди бор демасанг,
Кўп эмас оз-оз есанг,
Гўёки сув, ҳавоман,
Минг бир дардга
давоман.

САБЗИ

Таништириб ўзини
Сабзи бошлар сўзини:
Қизил, сариқ
рангдамиз,
Енгилмаймиз жангда
биз.

Ер остида уйимиз,
Доим фикру-ўйимиз
Одамларга бериб наф,
Қозонда турсак қайнаб.

ЛАВЛАГИ

Қанду-шакар эмишмиз,
Чорвага хуш эмишмиз.

Биз, лавлаги, лавлаги,
Тиф теккизмай
кавлагин.

ПОМИДОР

Барглар остидан
Боқсам мўралаб,
Узгингиз келар
Тонгдан саралаб.
Хоҳ салат қилинг,
Хоҳ солинг ошга.
Иштаҳа очгум
Кекса-ю ёшга.

РАВОЧ

Япалоқ баргли,
Шапалоқ баргли
Барра Равочмиз.
Кўринг таъмимиз,
Сервитамин биз
Сара Равочмиз.
Битмаймиз боғда,
Ўсамиз тоғда.
Келганда баҳор,
Ёққанда ёмғир,
Сўлқилдоқ, оғир
Ўзагимиз бор.

МУАЛЛИФДАН:

Олам — одам яратган
Табиат чин онамиз.
Тинглаб унинг қўшиғин
Завқ олиб қувонамиз.
Мен табиат қўшиғин
Қанча ёзсам, шунча оз.
У умримиз мазмуни,
Этайлик мангу эъзоз!

ҒҶРА УЗАР

ҒҶра узар
 Бизнинг Вали
 Тикка туриб
 Қўликда¹,
 Қўлик юрди,
 Вали қолди
 Осилганча
 Урикда.

БИР ЧАҚИРИМ

Бир чақирим
 Минг бир қадам.
 Ҳар қадамда
 Турса одам,
 Қанча бўлар
 Одам сони
 Уйламай тез
 Айтгин Ғани?

МЕН КИЧКИНА БОТИРМАН

Қулоқ солинг
 дўстларим,
 Мен кичкина ботирман.
 Кўкдан ерга кўз
 ташлаб,
 Ойдан келаётирман.
 Ер айланар гир-гир-гир,
 Дарё, ўрмон, чўл билан.
 Ер айланар гир-гир-гир,
 Қир адиру кўл билан.
 Нечун сувлар тўкилмай,
 Бир маромда оқади.
 Соҳилларни яшнатиб,
 Гул чечаклар тақади.
 Глобусдек она ер
 Айланади ўқида,
 Сирни билмоқ истасанг,
 Тинмай китоб ўқи-да.

¹. Туркистонда от-уловни «кўлик» деб аташади.

ҚУШНИ БОЛА

Қаптар қувиб Шодивой,
Гурс-гурс юрар томда у.
Шиферларни синдириб,
Гўё босар «тамға» у.
Ёмғир ёғса, қор ёғса,
Тамғалардан оқар сув.
Уй ичлари сув бўлса,
Қани кимга ёқар бу?
Ўз уйида ҳаммага
Қайси юзда боқар у.

БОШОҚ

— Бир бошоқда
Қирқда дон.
Санаб чиқдик
Биз обдон.
Унтаси
Қанча бўлар?—
Айтиб бер-чи
Сен Анвар.

ЁМҒИР ЁҒАР

Ёмғир ёғар,
Ёмғир ёғар,
Чўмилмоқда қир, дала,
Ёмғир ёғса
Қувонади
Кўча-кўйда қиз, бола.

Боғу-роғу
Гулзорларнинг
Хуснин ёмғир очади,
Чанг тўзонлар
Сувга тушиб
Анҳор бўйлаб қочади.
Экин-тикин
Қаддин тиклаб

Бўй узатар осмонга,
Бор жамолин
Кўз-кўз қилиб,
Боқиб турар ҳар ёнга.
Ёмғир ёғса
Ёйилади
Улкам бўйлаб соф ҳаво,
Соф ҳавода
Жаранглайди
Булбуллар чалган наво.

СУЮНЧИ

— Ой туғди-ю,
Ой туғди,

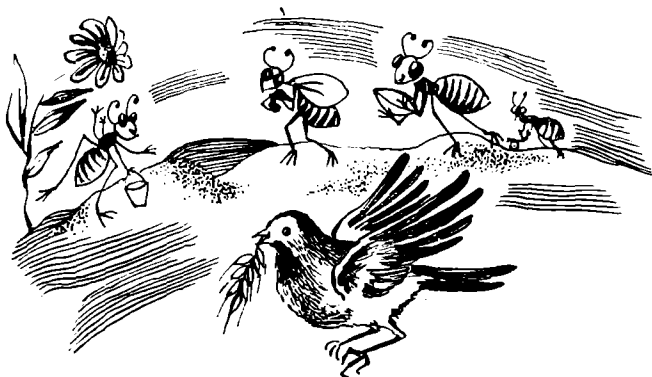
Суюнчисин
Ким йиғди?
Нима туғди,
Айтинг сиз,
Уғилмикан,
Ёки қиз.
Совға-салом
Келтириб,
Табрикласак
Гул бериб,
Шод этардик
Дилини,
Тоғиб кўнғил
Тилини.

АБДУСАМАТ ЮНУСОВ

ЧУМОЛИ

— Хавотирда яшар,
Донм чумоли,
Билмас эртага
Не кечар холи.

— Меҳнатда топар
Емиш-таомни,
Оёқ остида,
Бас, қолмас, жони.

ШИРИН

— Қани айт-чи Зиёда,
Нима ширин дунёда?
— Шуни ҳам
билмайсизми,
Бу асал, мураббо-да!

УҚУВЧИГА

Болалар, сиз шоирни
Ухшатманг тўқувчига.
Қиёс қилинг уни сиз
Оддий бир ўқувчига.

ҚУРИТМАСДАН ҚУРИТИБ

Қаримжонга ойимлар:
— Қурт қил!— дея айтдилар.—
Сўнг, саватга ёйинглар,—
Деб далага қайтдилар.
У бир тўрва сузмани
Саватга думалатиб,
Барин паққос туширди,
Оғзига юмалатиб.

БОБОМНИНГ ДЕГАНЛАРИ

Бобомлар мени қучиб
Дерлар:— ўғлим, омон бўл!
Мен қартайган бобонгга
Сен доимо дармон бўл.
Ҳаётда кўпни кўрдим,
Умрим бўлди зиёда.
Тилагим бўлди яккаш
Тинчлик бўлсин дунёда!

ОНАМГА

Осмон тўлар, ёниқ юлдузга,
Онажоним шодон кулсалар.
Осмон тўлар оқ каптарларга,
Тинчлик дея жавлон урсалар.
Эй, ер — момо, эй, бобо — қуёш,
Бу ҳаётнинг сизлар юраги,
Илтимосим, мунис онамнинг
Чарақласин доим тилаги.

ОЛАМ ВА ОДАМ

Олам расмии чизаман,
Қуролсиз бир оламни.
Одам расмин чизаман,
Қуролсиз бир одамни.
Бу қуролсиз оламнинг
Уруш деган сўзи йўқ.
Бу қуролсиз одамнинг
Бузиш деган сўзи йўқ.
Тинчлик сўзи ҳукм сураб
Бахти тенгсиз элида.

Осмонида, ерида.
Тенглик сўзи ҳукм сураб
Яратиш, қуриш, ўйлаш
Қуролсиз олам иши.
Бахтидан мамнун яшаш
Қуролсиз одам иши.
Олам расмин чизаман,
Қуролсиз бир оламни.
Одам расмин чизаман,
Қуролсиз бир одамни.

УЧТАМИЗ — УСТАМИЗ

Али, Вали, Нор —
Учтамиз,
Қўллари гулдай
Устамиз.
Шўху ҳам ишчан
Боламиз,
Қўлимизда мих,
Болгамиз.
Мактаб полини
Қоқдик биз,
Барчага бирдай
Ёқдик биз.

БИРЛИК

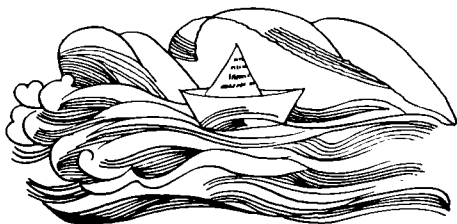
Ёлғизликдан
Зерикиб хўп,
Игна билан
Дўст бўлди ип.
Энди қаранг
Булар ишин:
Шодон тикар
Қўйлагу шим...

ЁМҒИР

Ёмғир ёғиб, сувидан
Ёрда ясар шарчалар.
Сўнг учмасин кўкка деб,
Ўзи ёриб, парчалар.

НАСР

ТЕНГДОШЛАР ИЖОДИДАН

ОЛЛОФР БЕГАЛИЕВ

ШОШҚИН СУВЛАР — ТОШҚИН СУВЛАР

— Тезроқ! Тезроқ! Тез...— муз бўлагининг этагига йигилган сув зарралари катта томчига айланди-да, ўз салмогини кўтара олмай пастга қулади. Катта харсанг кифтидан думалаган ўн-ўн беш томчи жимит кўлмак сатҳига чарсиллаб урилгач, намли из қолдирганча янада пастроққа қараб интилишди.

— Тезроқ! Тезроқ! Тез...— бу жажжи жилғача пастроқда ўзига ўхшаш жилғачага дуч келди. Улар анча жойгача гоҳ бир-бирига яқинлашиб, гоҳ бир-бирларидан узоқлашиб, қинғир-қийшиқ оқиб боришди-ю, ногоҳонда қўшилишиб сал каттароқ ирмоқ ҳосил қилишди.

— Тезроқ! Тезроқ! Тез... жилғачалар бирлашиб ирмоқларга айландилар. «Тезроқ! Тезроқ!»— деган шовур-шувур пастдан-тепага, тепадан-пастга қараб янграй бошлади. Оламни фақат сувларнинг: томчиларнинг, жилғаларнинг, ирмоқлар ва сойларнинг шовқини тутди.

Қор ва музликлардан ҳоли қолган харсанглар кифти кун тафтидан қизий бошлади. Уларни оралаб пастга, даралар ва водийларга шошиляётган сувлар шовқини тошлар қулоғини батанг қилди: Тезроқ! Тезроқ! Тез...

Шаршаралар гувиллай бошлади. Сувлар чангиб, ўзида қуёш нурларини синдириб камалак пайдо қилди.

«Қаёққа шошиляяпсиз, қаёққа?!»— харсанглар саволи жавобсиз қолди. Дўланалар, наъматаклар ҳайрон: «Қаёққа шошиляяпсиз, сувлар?!»

— Бизми? Биз одамлар яшайдиган жойларга—қиш-

лоқ-шаҳарларга шошаяпмиз. Улар бизни жуда суйишади. Бизни кўриб қувонишади. Фақат тезроқ уларнинг олдига борсак деймиз!— шошилаётган сувларнинг жавоби шу бўлди.

«Сизларни муштоқлик билан кутаётганликлари чинми?— сўради Тоғ керишар экан.— Улар балки ҳали уйқудадир. Сизлар уларнинг оромини бузарсиз?»

— Йўқ! Нега энди?! Улар биз учун ариқларни тоза-лаб қўйишибди. Етиб боришимиз билан бизни юз-кўзларига суришади. Утган ёз одамлар сув навбати талашиб, бир-бирлари билан роса жанжаллашиб қолишганди. Тошмат дегани менинг навбатим, деб ўз ариғига бизни буриб, уйига жўнаса, бу ёқдан Эшмат дегани келиб, бизни ўз ариғига буриб кетади. Бир соат у ёққа, бир соат бу ёққа оқиб, роса аллада азиз бўлганмиз. Дам у ёққа, дам бу ёққа!

«Оббо манавиларни. Азиз бўламиз деб мақтанишадия!»— тўнғиллайди инига сув кириб кетган кўрсичқон.

— Э-э! Эшмат-Тошматларни қўйиб тур!— шовуллади сой. Катта-катта колхозларнинг раислари бизни деб талашади!

«Майли, қайда бўлсангиз ҳам омон бўлинглар. Азиз жойлардан бораётирсизлар — азиз бўлинглар!»— оқ йўл тилаб қолди азим Тоғ.

Сой суви бир қишлоқ яқинига келганида бир қисми торгина бир ўзанга кириб кетди. Бу ўзанни анҳор деб аташарди. Бемалол оқаётган сув бирин-кетин анҳордан ажралган ариқчаларга ўзларини ташлашди.

— Вой!— Соҳилда ҳулво териб юрган икки қизалоқ ва бир болакай ариқчадан чопқиллаб келаётган сувни кўриб қолишди:— Яшасин! Сув келди!!!

Улар сатилчаларида терган бир ҳовуч ҳулволарини кўтарганича сув ёқалаб кета бошлашди. Ариқчадаги сувлар эса болаларнинг қувонганлигини кўриб, хурсанд бўлишди. «Айтмадикми, бизни кутиб туришибди деб. Катталар кўринмайди. Ҳозир улар ҳам чиқиб қолса ажабмас!» Шундай хаёллар билан сув янада илдамроқ ҳаракатга тушди. Аммо, тезда ҳолдан кета бошлади. Сув ўз йўлида ётган ҳас-чўплар, катта-кичик тошларга ўралиб қолар, уларни олдига солиб, суриб боришга ҳаракат қиларди. Агар сув бораётган томондан ётиб қаралса, ариқчанинг ўзанида сув эмас, хазонлар, ҳас-чўплар аралаш-қуралаш бўлиб сурилиб кетаётгандек кўринар экан.

«Тезроқ! Тезроқ! Тез... Нега имиллайсизлар, ҳой олдиндагилар! Харакат қилсаларинг-чи!»— орқадан келаётган оқимлар олдиндагиларни турткилай бошлашди.

— Қаёққа борайлик! Олдимиз тўла хас-чўп!— норози бўғилишди олдиндаги сувлар. Орқадагилар эса олдиндагиларни тушунишни истамай, ўз талабларида туриб олишди: «Тезроқ!»

Охири бўлмади: сув ариқчадан тошиб, ўзини йўлга ташлади. Йўлни бор бўйига эгаллаган оқим тўғри бориб бировнинг оғилига кира бошлади. Таги ҳўл бўлган сигир, қўйлар норози оҳангда шовқин солишди. Уларнинг эгаси хавотирга тошиб, оғилидан хабар олса — аҳвол чатоқ. У югургилаб чиқиб, сувни бу томонларга буриб юборганларни сўкиб, уни бошқа ариқча буриб юборди. Янги ўзанга тушган оқим бу сафар ҳам олисга боролмади: ўзаннинг торлиги ва хас-хашакларга тўлиб ётганлигидан сув тошиб чиқди ва ўзини шудгорга урди. Бир вақт шудгорланган ер эгаси дод-войлаб етиб келди.

— Биламан буни ким қилганини!— у қўлидаги кетмонни қулочкашлаб ариқча солар экан, тинмай оғзидан боди кириб, шоди чиқарди:— Эрта-индин жўяк олиб, пиёз экаман, деб юрганимни била туриб шу ёққа атай бурган! Мана, бир ўзингни ҳам сув боссин!

Ариқдаги сув энди бошқа ўзанга, аввалгидан-да тор, ўти ўсиб кетган ариқчага тушганича қўшни ҳовлига қараб оқа бошлади.

— Вой-дод! Уйимни сув босди!— оёқяланг ҳолда ҳовлисида у ёқдан-бу ёққа югургилаб юрган кампир тинмай қарганганча роса кетмон излади. Кетмон тополмагач, оловкурак билан қуролланиб, ариқдаги сувни бошқа томонга буриб юборди.

Хуллас, ўша куни бутун қишлоқ аҳли безовта бўлди. Сув кутилмаганда тўсиқларга учрар, тошар, орқадан келаётган оқим эса камаймасди. Одамлар сувни бу ёқларга буриб юборганлардан хафа бўлишганларича, уни янги-янги ўзанларга солиб юборишарди. Ҳеч ким сув келганидан хурсанд эмасдек туюларди.

Балки, сиз сув жуда ҳам эрта келгандир деб ўйларсиз. Атрофга бир қаранг-а: баҳор аллақачон юртда кезиб юрибди. Қушлар қайтишмоқда олис эллардан. Сувлар ҳар йилгидек ўз вақтида келди. Фақат бу йил нимагадир бу қишлоқнинг одамлари ғафлат уйқусида эдилар. Улар: «Баҳор энди бошланаётир-ку, сув келгун-

ча бир гап бўлар...»— деб ўйлашган. Ариқ ва зовурларни тозалаб, тахт қилиб қўйишмаган эди.

Сиз ҳам бу эртакни ўқиб бўлгач, ҳовлингиз атрофидаги, кўчалар четидаги ариқларни бир кўздан кечиринг-чи, улар тозаланганмикин, сув келиб қолса, тошиб бировнинг, қолаверса, ўзингизнинг ҳовлингизга бостириб кирмасмикин. Агар то эртакни ўқиб бўлгунингизча сув келган бўлса-ю, тозаланмаган ариқчадан тошиб кўча-кўйга, ҳовлиларга оққан бўлса, мени айблай қолинг, розиман...

СЕҲРЛИ УЙҚУ

Ажабланманг, менинг уйқум жуда сеҳрли! Ҳа, ҳа, ишонаверинг. Мен уйқуга кетмагунимча кўп нарсалар ўзгармайди. Терак учидаги ой қимирламай тураверади. Уйқудан уйғонган маҳалим ойни теракнинг учида эмас, қишлоғимизнинг четидаги қирларга ёнбошлаган ҳолда кўраман. Унинг нурлари тугаб, оқиш рангдалигини айтмайсизми! Шунақа, ухлаб ётганимда ойни теракнинг учидан қирлар устига судраб борган менинг сеҳрли уйқум бўлади. Ухлаб ётганимда юлдузларни бирма-бир ўчириб чиқади: ўрилмаган бедани ўриб, сигирнинг соғилган сутини челақда мен остида ётадиган узум сўрисига осиб қўяди. Хуллас, уйқумнинг иши беҳисоб. Агар бирор иш қилинмаганлигини кўриб қолсам, дарҳол жимгина ухлашга ётаман, қарабсизки ҳаммаси жойида бўлади. Мабодо, менинг уйқум қийналадиган бўлса, дадам билан ойимларнинг уйқулари ҳам қўмаклашишса керак. Ҳарҳолда уларнинг уйқулари менинг уйқумга қараганда янада сеҳрлироқ бўлса керак. Бунини мен ўзларидан билиб олганман. Ойим дадамга бир куни: «Бирам кучли хуррак отасиз-ей, Анваржондай (Анвар бу мен) пиш-пиш қилиб ухлолмайсиз». Дадамлар бўлса ойимга: «Сенинг уйқунгдан қаттиқ уйқу бўлмаса керак, бир ёнингни биров кесиб кесаям билмайсан», дегандилар.

Шунақанги зўр, ҳар ишга қодир уйқум бор эди-ю, афсус мактабга қатнаб унинг анча мазасини қочирдим. Ишларни-ку қўяверинг-а, уйқум аввалги ишларини бе-малол бажаряпти! Фақат шу уй вазифаларига келганда... Ростини гап, дафтаримда қинғир-қийшиқ ёзилгани... меники, чиройлиси эса уйқумнинг ёзуви. Ҳисобларимнинг ҳам уйқум ишлаганлари тўғрироқ. Муаллимимиз

бўлсалар вазифангни ота-онанг ишлаб бермасин дейди. Уларда вақт қаёқда! Уйқумнинг ишлари-ку, булар! Балки, ойим билан дадамнинг уйқулари ҳам, кўмаклашган бўлса бордир. Ахир бир уйқу яхши, икки уйқу бўлса яна ҳам... Мен эса уларга қандай қилиб уйқуларингиз менинг уй вазифаларимни ишламасин дейман. Ахир, уларнинг уйқуси тугул, ўз уйқумни ин устида кўрмаган бўлсам. Мен фақат уларнинг бажарган ишлари натижасини кўраман холос. Балки энди уйқум чарчаб қолаётгадир. Нега десангиз, бу йил ёшим роппароса ўн ёшга тўлади, ҳазилми! Шунча йилдан бери ойни уёқдан-буёққа судраш, қуёшни ернинг остидан тортиб чиқаришнинг ўзи бўлмайди. Лекин ўқитувчимизнинг айтишича, ой ҳам, қуёш ҳам ўзидан-ўзи юрармиш. Бир текширай-чи, деб кечаси ойга тикилиб ётдим. Қаёқда! Қимир этмайди. Ойга қараб ухлаб қолибман. Эрталаб уйғонсам уйқум аллақачон ойни қирларнинг устига олиб бориб ташлабди. Шундай қилиб, менинг уйқум ва қуёш ҳаракатига, кузда дарахтларнинг барг тўкишлари-ю, тошларнинг бирида ерни бехато қоплайдиган қорларга сира алоқаси йўқ экан. Мен бўлсам буларнинг барини уйқум қилиб юрибди дебман. Майли, уйқумнинг бундан бўлак ҳам ишлари кўп. Беда ўриш, сигирларни тагини тозалаш, кийимларимни дазмоллаш, уй вазифаларимни айримларини ишлаб қўйиш — булар ҳам иш-ку! Мен ўз уйқум бажарадиган ишларни у қандай қилиб улгураётганлигини бир кузатмоқчи бўлдим. Бир кун ойимдан мени эртароқ, соат олтиларда уйғотишларини сўраганимда, ойим ёқа ушлаб, анграйиб қолдилар ва майли деб қўйдилар. Лекин бари бир уйғотмадилар. Эртасига ўзим уйғониб кетдим. Агар, одам боласи бирор нарсани қаттиқ мақсад қилса, бажара олар экан. Ишонасизми, ўзим соат олтиларда, ҳали қуёш қишлоқнинг у четигаги адирлар ортидалигида, ой бўлса қишлоқнинг бу четигаги қирлар устига яқинлашиб қолганида уйғониб кетдим. Қарасам, ойим ҳам, дадам ҳам ўз ўрниларида йўқ. Сеҳрли уйқумни иш устида кўриш учун аста ўрнимдан туриб, секин ҳовлига тушдим. Кеча отам бедани ўриш керак дегандай бўлувди. Уйқум, албатта беда ўраётган бўлса керак деб, томорқа четига экилган макка поялари панасидан бедапоямизга яқинлашдим.

Шифғғ-шифғғ-шифғғ! Ана, айтмовдимми, уйқум беда ўраётгиди деб! Ие! Майкачан бўлиб олганча, белўроқ-

ни қулочкашлаб солаётган дадамларни кўриб, йиғлаворай дедим. Ҳали уйқум бедаларни ўрмас экан-да! Дадам ўриб юрарканлар-да!

— «Повв-повв-поввв». Қулоғимга эшитилган бу товушдан бирдан енгил тортдим: ахир, уйқум сигир соғаяптику! У аввал дадамга қарашган — ахир шунча жойни дадамнинг бир ўзи ўрмаган-ку. Кейин сигирни соғиш учун бостирмага ўтдим. Мен бостирмада боғлиқ, турган сигиримизни ва ойимни қизил гулли кўйлақларини кўрдим. Шунда ҳам сигирни уйқум соғаяпти деган ишончга дарз кетмади. Ахир, битта кинода солдат бошига рўмол ўраб сигир соққанини кўрганман. Сигиримиз соғдирсин деб, уйқум ойижонимни кўйлақларини кийиб олгандир-да. Шу вақт сигирни соғиб бўлган уйқум бостирмадан чиқиб келди ва... ойим сутли челақни менинг йиғилмаган тўшагим устидаги сўрига илиб қўйди.

— Вой, Анваржон ҳам турибди-да! — ойим уёққа-буёққа қараб олдилар ва ўрнимни йиғиштиришга тушдилар. Кейин газга чой қўйдилар. Ошхонадан чиқиб, менинг папкамни очдилар ва кеча мен роса бош қотирган масалани ишлаб ташласалар бўладими. Сўнг шимига дазмол босдилар, дарс жадвали бўйича дарсликларимни папкага жойладилар. «Керак эмас, ойижон, — дейман уялганимдан ичимда. — Керак эмас, ўзим...»

Шунақа, сеҳрли уйқумнинг тунги ва тонготар ишлари мана шу ҳолда барҳам топди. Унинг барча ишлари дадамнинг, ойижонининг тиниб-тинчимас қўлларининг меҳнати экан. Шундан бери тонгда туришга, ойимнинг сут согадиган челақини олсамда, дадамнинг қўлидаги ўроқни олишга, бедаларни ўзим ўришга ҳаракат қиляпман. Мендаги бу ўзгариш аввал-бошда отамга ҳам, ойимга ҳам унчалик ўтиришмади. Ётсангчи, ҳали ишлайвериб безор ҳам бўласан, дейишди. Энди бўлса ундай эмас. Ҳозир сизларга шуларни хаёлан ҳикоя қиляпману, нарироқда отамнинг уйгонганларини, ҳовлида уёққа-буёққа юрганларини сезиб ётибман. Мана, ҳозир улар мени...

— Анваржон, тур болам, қўйларингни чўмилтирайлик, кеча ўзинг айтдинг-ку.

Эҳ, туриш керак. Бу пайтда ухлаш йигит кишига ярашмайди. Лекин, қанийди яна бир соатгина, йўқ, ярим соатгина ухлаб олсам.

— Ҳой, Анваржон, тур, ҳаа болам...

ЯШИЛ ДУНЕ

(Ҳикоя)

Анвар туппа-тузук рассом бўлиб қолди. Кучугининг, ҳатто акасининг ҳам расмини чиза олади. Умрида тулки деган жондорни кўрмаган бўлса-да, суратини чизиш қўлидан келади. Онаси айтди: унинг кеча солган расми тулкига жуда ўхшаркан. Анварнинг ўзи ҳам бунга ишонади.

У мактабга боришни жуда истарди. Афсус, ёши етмади-да бу йил. Етганида Нурбойлар билан ўқиган бўларди. Ушанда ўзидан катта опаси Рўзигул олиб борганди мактабга. Агар отаси соғайганида ҳамма ишлари юришиб кетарди. Болта муаллим отасининг қалин онаси, эҳ, агар отаси Анварни мактабга элтиб, Болта муаллимга илтимос қилганида ҳам биринчи синфга ёзишарди-я.

Уша, опаси билан биринчи марта мактабга борганида, у каттакон партага ўтирди. Ўзини мактаб бола деб ҳис қилди, завқланди. Унинг ёнига опасининг партадоши — ёқимтойгина бир қиз келиб ўтирди. Қиз ён чўнтагидан қизил пуфакча чиқариб, болакайга совға қилди. Бир маҳал эшикдан муаллим кириб келди. Ҳамма ўрnidан туриб салом берди. У эса ҳайрон қолди. Муаллимни таниди. Географиядан дарс берадиган бу одам уларга олис қариндош, уйларига келиб турарди.

У муаллимнинг қўлидаги глобусни кўриб шодланиб кетиб: «Бейди акамнинг шайи бойакан!»— дея баралла қичқирганди, болалар кулиб юборишди. Муаллим унинг онасига қараб: «Сизларга неча марта айтаман, укаларингни дарсга опкеманглар, дарсга халақит беради деб», деди. Опаси ерга қаради. У эса ган ўзи ҳақида кетаётганини сизди ва муаллимга хўмрайиб қаради. «Ёмон экан»,— ўйлади у. Муаллим ўтириб, журналга нималарнидир ёзаётганда унинг шар пуфлагиси келиб қолди. Киссасидан пуфагини чиқариб, зўр бериб пуфлай бошлади. Зўрға озгина шиширди. Шарнинг оғзини бурай олмади. Шунда шар «Ғийқ» этиб ўчиб қолди. Синфхонада яна «гурр» кулги кўтарилди. Опаси унга, «жим ўтир», деди жаҳл билан. У болаларнинг кулгиси-

дан ғурурланиб кетди, чунки ҳамма унинг қилиғига кулаётган эди-да. «Бейди ака» кўзини олайтириб бир нима демоқчи бўлди-ю, яна индамади.

Анвар:— Бейди ака йасм чизишни ўйгатадими?— деб сўради Рўзигулдан, секин гапиришга ҳаракат қилса, ҳам, овози баланд чиқиб кетди. Опасидан танбех эшитиб бир оз жим бўлди.

— Йасм чизгим келаяпти, қаламнингизни бейинг,— хархашасини давом эттирди у.

Опаси муаллимдан рухсат олиб, уни тўртинчи синфда ўқийдиган холаси — Гулнозанинг синфига олиб борди.

Гулнозаларда расм дарси эди. Холаси унга рангли қаламлар берди. Буларнинг муаллими ювош, ҳеч кимни уришмас, болалар эса кўп тўполончи экан. Расм муаллими Анварни эркалатди, ота-онаси, кейин акаларини сўради.

— Кимнинг ўғли бўласан?— деди у.

— Отамнинг.

— Отангниг оти ким?

Муаллим буни Гулноза орқали билиб олган бўлса-да, унинг ўзидан эшитишга қизиқиб сўрар эди. Анвар эса бу киши отамни танимас экан, деб хижолат бўлди. Лекин нимагадир ўз отасининг исмини ҳеч эслай олмади. Болалар: «Бу бола отасиниям танимас экан», деб қиқир-қиқир кулишарди. Унга шуниси алам қилди.

У Гулноза берган расм дафтарига чиройли гулнинг расмини чизмоқчи эди, ҳечам келиштиролмади. Солган расмлари сал-пал гулга ўхшарди, лекин эгри-бугри чизиқлари шунақаям кўп эдики. У Гулнозадан пистоқи қалам сўради. Шу қалам билан гулнинг новдаларини, баргларини чизди. Муаллим унинг ёнига келиб: «Жуда зўр чизибсан, сендан рассом чиқади»,— деди. Кейин дафтарнинг саҳифасини тўлдириб катта «Беш» қўйди. Анвар жуда севиниб кетди. У ҳақиқатан ҳам берилиб чизган эди, расм ўзигаям ёқди. Тезроқ рассом бўлгиси келди.

— Мен бундан ҳам яхши чизаман,— деди у магрур.

Муаллим унинг елкасига қоқиб қўйди. Уқувчилар доскада кўрсатилган чойнакнинг расмини кўчиришарди. Муаллим ҳамманинг расмини кўриб чиқди. У бир боланинг ёнида тўхтаб:

— Бу нима?— деб сўради.

— Чойнак,— деди бола саволдан ажабланиб.

— Манави нимаси?

— Балдоғи.

— Отангнинг қулоғига ўхшатиб чизибсан-ку. Буни-си-чи?

— Чумағи.

— Отангнинг бурнига ўхшар экан. Лекин сал ингичка бўлиб қолибди,— деди муаллим жиддий. Ҳамма кулиб юборди. Анвар ҳам кулди. У ўзича гурурланди: «Демак, мендай чиза олмас экан. Муаллим унга кулди-ку, менга эса кулмади. Чойнакниям чиза оламан. Энди чойнакни чизаман».

Бир бола гулнинг расмини солган экан, муаллим:

— Поясини нега малла қилиб бўядинг? Момонгнинг урчуғига ўхшаб қолибди,— деди.

Анвар кулди: муаллим жуда шўх экан. «Қандай яхши — мени, болаларни кулдириб ўтирибди,— ўйлади у.— Лекин кийимлари нега эски, янги шим-камзули йўқ эканми? Иссиқ кундаям телнак кийиб юришини. Ботинкасиям йиртилай деб қолибди». У бундан ҳам кўпроқ нарсани ўйлади. Аммо ўзидан: «Муаллим қандай экан?» деб сўрасангиз, бунчалик таърифлаб беролмасди. Фақат: «Маълум яхши экан, жуда зўй экан», дер эди, холос.

У доскадаги чойнакнинг расмига маҳлиё бўлиб қолди. «Бунча чиройли экан, маълим чизган бўлса керак. Қўлларининг катталигини қаранг. Менинг ҳам қўлларим шунчалик катта бўлса, зўр расм чизардим».

Чойнакни думалоқ қилиб чизиш керак. У бўлса думалоқни ўхшатолмайди. Шунда миясига бир фикр келди. Гулнозанинг партаси устида турган сиёҳдоши олиб, дафтарнинг устига қўйди. Унинг атрофида қаламни айлантириб чиқди. Кейин балдоғини, чумағини, қопқоғини ясади. Қопқоғидан балдоғига қараб чиройли мунчоқ ўтказиб қўйди. Нега деганда ўзларининг чойнаги шунақада. Чойнакнинг биқинига катта, яшил баргнинг расмини солди. Қаламнинг учини тупуги билан ҳўллаб, қоғозга суркади. Қалам тўқ яшил чиза бошлади. Анвар шундай чиройли қилиб бўядики, чойнакдан ҳам барг чиройли чиқди. Барг ям-яшил бўлди.

Муаллимга: «Мана, мен чойнак чиздим», деб кўрсатганида, у ҳатто ҳайратга тушди. «Маладес, рассом деган бундай бўлади. Бу энг зўр расм», деб баланд кўтариб болаларга кўрсатди. Болалар ҳам қойил қолишди. Аслида расм яхши чизилмаган, ҳар томони чи-

зилиб кетаверган, чумаклари синиққа ўхшаб қолган эди. Шундаям қалби қувончга тўлди. Ундан кўра яхшироқ чизган болаларни муаллим мақтамади, фақат уни кини мақтади. Демак, энг зўр расм шуники бўлса керак-да.

Қўнғироқ чалинди. Уқувчилар бирин-кетин синф хонасидан чиқа бошлашди. Муаллим Анварнинг ёнига келиб: «Мен сени уйингга қўйиб келаман», деди. Анвар бегонасирамади. Муаллим йўлакда боланинг опасини учратиб: «Уқангни ўзим уйларингга элтиб қўяман», деб тайинлади. У ўқитувчилар хонасига журнални қўйиб чиқди ва Анварни кўтариб олди. Улар пастга, сойга тушишди. Муаллимнинг тутга боғланган оқ эшагини миниб олишди. Муаллим унга йўлда қўшиқ айтиб берди. Кейин боланинг исмини сўради.

— Анвай,— дея жавоб қилди у.

— Меники эса Норбек, ҳамма Норбек муаллим дейди,— деди у бола сўрамаса ҳам. Гаплари Анварга жуда ёқди. У ҳам тортинмасдан сўзлайверди. Анвар шу дамда муаллимни отасига ўхшатди, яхши кўриб кетди, кўп нарсаларни гапириб берди. Катта эчкисининг бирданига иккита улоқ туққанини, ола сигирлари яқинда бузоқ туғишини айтди.

— Уйимизда ўнтаданам кўп эчкимиз бор,— деди у мақтаниб. (У ўнгача санарди). Кейин қўзичоқларни яхши кўриши, лекин қўйлари йўқ бўлгани учун қўзичоқлари ҳам йўқлигини гапириб берди.

— Эчкилай қўзи туғишмайди, фақат улоқ туғишади, қўйлар бўлса, улоқ туғишмайди, қўзичоқ туғишади,— муаллимга «Ўргатди» у.

Улар тезоқар сойдаи эшакни кечириб ўтишди. Уйга етиб келишгапда Норбек муаллим унинг отаси билан узоқ сўрашди. Отаси анча вақтдан бери касал ётарди. Бундан икки ойча муқаддам унинг оёқ-қўллари ишламай қолганди. Ўзининг айтишича, у кечаси ниҳоятда даҳшатли туш кўрганмиш. Шу куни кўзини очибоқ ўрнидан туролмабди.

Анварнинг отасини ҳатто катта-катта врачлар ҳам даволай олмадилар. Шундан бери у отасининг соғайишини кутади. Қани энди, ҳамма нарса унинг истакларига бўйсунаверса, ҳозир бирдан сеҳргар бўлиб қолса. Сеҳргарлигини билдирмай секин бориб отасининг олдида ўтирса, катта-катта, бақуват қўлларидан ушлаб кўзларига тикилиб, ҳеч ким билмайдиган дуони ўқиса,

«Ота, туринг энди, сиз соппа-соғсиз», деса. Отаси олдин ишонмайди. Кейин қўлларини секин қимирлата бошлайди. Иннайкейин эса бирдан ўрнидан ирғиб туриб кетади. Шодлигидан ўзи ҳам қичқириб юборади. Ҳамма ҳайратда, ҳамма лол. Кейин улар қувонади, тантана қилади. Бутун дунёнинг одамлари тўпланса, улар ҳам қувонганларидан рақсга тушишса, қўшиқлар айтишса. «Мен ҳам отам билан етаклашиб, қирга чиқаман. Қизилқиянинг ортидан ёйилиб юрган отамнинг ҳозир Номоз ака боқаётган қўйларини кўрсак. Эҳ, отам бечора даштда кезишни жуда соғингандир. Эшакни ўтли ерга қўйиб, сурувлари ортидан хиргойи қилиб юришларини...»

Анвар Норбек муаллимнинг ҳам отаси билан қадрдон эканлигини кўриб шодланди. Расм чизишни ўргатган бу одамга меҳри янада ийиб бир иарса дегиси келди, аммо катталар айтадиган, «раҳмат сизга, муаллим», деган сўзни айта олмади. Анвар ўша куни эрталаб мактабга кетаётганида отасига: «Рассом бўламан», деб кетган эди. Энди у ҳамманинг расмини чиза олади.

Отаси ҳадегандан тузалавермагач, ўтган куни бир чора қилиб кўришган эди. Бобомурод бобо энг даҳшатли туюлган жондор—илонми, чаёнми ёки бирор қўрқинчли нарсаними унинг қошига қўйиб юборилса, қўрққанидан бирдан ўрнидан туриб кетишини айтди. Анварнинг амакиси бир куни даштдан узун, остлари оппоқ, турқи совуқ бир чипор илон тутиб келди. Амакиси бундай жондорлардан қўрқмас эди. «Кўлвор энг важоҳатли илон», деди у. Айтишларича, амакиси илонни заҳрини олиб қўйганмиш. Бошидан рўмолча билан ушлаб бутилкага «қусиб» ташлабди. Бу ишларни улар Анварга кўрсатмай, билдирмай қилишди. Улар Анварнинг қўрқиб кетиб «отам» дея қичқириб юборишини билишарди-да. Кейин эса отаси тузалмай қолиши мумкин эди, у аслида отасининг бугун, ҳозироқ туриб кетишини истарди, лекин катталарнинг бу ишларига ақли етмасди. Шунинг учун улар кўрсатишмаган. Бари бир Анвар кейин билиб олди. Ойиси айтиб берди.

— Отанг ухлаб ётган эди. Амакинг тўшагининг устига илонни билдирмай қўйиб кетди. Кўлвор эса кўрпанинг устидан тўғри отангнинг юзига қараб ўрмалай бошлади. Жуда қўрқинчли, хунукдан хунук эди-да, ҳалиги сабил. Агар бориб отангнинг бўйнига ўралиб қол-

са нима бўлади, деб ўйладим. Тоқат қилолмас даражада қўрқиб кетдим.

Ойисининг гапларини эшитиб Анвар титрай бошлади. «Нега, нега», деб йиғламоқдан бери бўлиб, лаблабри қалтиради.

— Э, тўхта. Ҳеч нарса бўлгани йўқ. Тирноқдай бўлсангам ваҳиманг оламни бузади-я. Мен сенга ўтган кунги нарсани айтяпман.

Анвар сал овунгандай бўлди-ю, қўрқуви босилмади. Гўё булар ҳозир юз бераётгандай, югуриб бориб: «Ота, илон», деб қичқиргиси, отасини уйғотгиси келди.

— Кейин мен жуда қўрқиб кетганимдан ўзимни тута олмадим,— ҳикоясини давом эттирди ойиси.— «Отаси», деб бақириб юборганимни билмай қолибман. Чўчиб уйғонди. Шунда кўрдим, чиндан кўрдим— отангнинг ҳамма жойи бирдан қимирлаб кетди. Илон эса ўзини пастга ташлаб, судралиб қоча бошлади. Отанг илонни бир маротаба кўрди. Довюррак одам-да, ахир. Бўриларни писанд қилмайди-ю, шундан қўрқадими.

Анвар шу ерда суюниб кетиб чапак чалиб юборди. «Ура, менинг отам ботир, ботир», деб қувончини ичига сигдиролмай ҳайқирди.

— Тек турсанг-чи,— жеркиб берди ойиси.— Шунда отанг мени илк бор сўқди. «Эҳ, кўнгли бўш зот, падарингга...»— деди-ю, у ёғини гапирмади. Шундай ҳолатдаям мени сўқмади-я, ахир унинг охириги шифодан тузалмай қолишига сабабчи бўлдим-ку. Энди отанг хушёр бўлиб қолди, ҳеч нарсадан қўрқмайди ҳам...— Ойисининг йиғлагиси келди.

Анварнинг отаси шу кўйи тўшакдан гавдасини ололмай ётаверди. Мулла-эшонлардан тортиб девонаю мўлтониларгача ўқитишди. Бари бир кор қилмади.

Энг ёмони, отаси энди уни қўлларига олиб кўтармас, фақат тилидагина эркаларди. «Сиз ҳали соғайиб кетасиз, икковимиз қийлайга, Қизилқиянинг энг баланд жойиға чиқамиз. Сиз қўйлайни, мен қўзилайни боқаман», дерди Анвар. Отаси эса: «Насиб қилса... албатта...»— деяр ва лабини қимтиб жилмайиб қўярди.

— Мен,— деди у бир куни отасининг каравоти ёнига келиб суяниб,— сизнинг йасмингизни чизаман.

У чизди. Узун таёқ ушлаган отасини. Аммо сурат отасига сира ўхшамасди, бошидаги қозоқи талапги салпал ўхшарди.

...Кўм-кўк дала, кўм-кўк осмон. Кенг дала, чексиз

осмон. Бўзлоқда ўтлаб юрган қўйларнинг сонини унинг ўзи ҳам билмасди. Тасаввурича бу сурат отасига жуда ўхшарди. Сўнгра отасининг ёнига ўзини ҳам чизиб қўйди. Ранг танлашни билмай отасиниям яшил рангга бўяб юборди. Осмон, қирлар, ҳаммаси яшил бўлиб кетди. Аммо, расмдагиларнинг барчаси аслига ўхшар эди, ўхшар эди.

У отасига кўрсатди. Жавобини ҳам кутмасдан ўрнидан турганида, отаси: «Қотириб чизибсан», деди.

Чеҳрасига табассум югуриб, кўзлари аллақандай чўгланиб ёнди. Чамаси, у расмдаги ям-яшил қирлар бағрида ўзини ҳам худди кўкатлардек яшнаган ҳис этмоқдайди. Дарҳақиқат, Анвар чизган расмда у ҳам яшил рангда эди-да!

ОЛИШУВ

(Ҳикоя)

Бобошер Ханифага хат ёзганмиш. Бу — Бобошернинг элчиси Нурмат тўрткўздан чиққан гап. Абдимурод Бобошернинг рақиби. У элчининг бекорга бундай жаврамаётганини сезади. Элчи Абдимурод бу «янгилик»дан сўнг қай аҳволга тушаркан, деб кузатади. Абди эса ўзини қўлга олиб, совуққоилик билан чидайди, тишини тишига босади.

Нурматга ўхшаган элчилар ҳар қандай синфда бўлади. Масалан, VIII «Б» нинг сардори Бобошер. Бобошернинг ўзи киму у дарға бўлган синфда элчи ким бўларди. Нурмат-да. Абдимурод — VIII «А» нинг «шефи». Элчиси — Жума тентак. Нурмат тўрткўз Бобошерни, Жума тентак Абдимуродни ҳозирги VIII синф ақлини танигандан бери бир-бирига гиж-гижлаб келади. Аммо ҳали-ҳануз бу икки «паҳлавон» бирор марта яккама-якка чиқиб уришмаган, бирор марта олишмаган. Синфдошлари Абдимуроднинг бўйига қараб фол очишади. Яна нима деб: «Бобошерингни бизнинг Абди қўлтиғига бир боғ бедадай қистириб, момосиникига олиб бориб келади». Бобошернинг синфдошлари унинг тошбақаникига ўхшаш калта ва йўғон қўлига қараб бичиб-тўқишади: «Шу қўллар бир чирпаниб Абдимуроднинг белига ёпишса борми, э, худо кўрсатмасин, қорнига зўр келиб...»

Бир ҳакам келиб, иккала полвонни олиштириб, икки томондан бирининг популдириғини пасайтириб қўймади. Натижада, «Абдимурод ўйинчидаги Тўхлиевни оёғини осмондан келтириб урибди», «Бобошер турникка йигирма беш марта ияк етказиб тортинибди», деган узунқулоқ хабарлар мактаб болалар ўртасида қуюндай пайдо бўлиб, шамолдай тез тарқаларди. Бир куни қарасанг эса нариги ботир узунликка олти метрга сакрайди, униси етти метрга. Саккиз, ўн метрларгаям сакрашади... Кейин синфдошлардан билагонроғи жаҳон рекордидаям бундай юқори натижа қайд этилганини уқдиргач, бу баҳс, «Баландликка сакрашда Бобошер ўтиб кетарди», Йўғ-е, Абдимурод!»— деган бақир-чақирли тортишувларга айланиб кетади.

Рақиблар гўё бир-бирларига «жосус» қўйиб, шулар орқали зимдан — пинҳона курашардилар.

— Абдимуроднинг жони йўққа ўхшайди,— дейди бир куни Сайдаз.

— Ҳа нимага?

— Эрталаб Шер коридорда эшикка суяниб турувди, Абдимурод, яхшимисиз, деб ўзи кўришиб кетди.

Абдимурод дув қизариб, энди оғиз жуфтлаётганда, қаердандир тўрткўз пайдо бўлади.

— Минг қилсаям шеф-шеф-да. Бекорга тарбияланаётганимиз йўқ. «А»дан кўрқсак, нима деган одаммиз?

Абдимурод ўзини зўрлаб кулмоқчи бўлади. Бироқ, у ўзини босолмай аламзадалик билан сўкиб юборади. Элчиям сўкади ва қочади. Эшикда қора булутдай бўлиб Шер кўринади. Бургут овози ҳар тарафни тутиб кетади...

Абдимурод ўзи ювошгина бола. Унинг ҳали кимлар билан курашиб, олшишиб юрганини ҳам биронта киши яхши кўрмаган. Нима учун синфнинг сардори бўлиб қолганини ўзи ҳам билмайди. «Шер» деган ном эса унга уч йиллар бурун ёпишган эди. Аммо қайси воқеадан кейин — буни аниқ билишмайди. Балки, Нормурод муаллимникига чолма қўйиш учун борганида муаллимнинг бошқа ўқитувчилар ўртасида оғиз кўпиртириб мақтагани учундир? Ёки бешинчи синфда ўқиётган вақтида ҳам тўққиз, ўнинчи синфда ўқийдиганлар билан бемалол кўпкари чопишгани учундир?

«Отаси худо берган чавандоз бўлгандан кейин, боласи эшак кўпкари ўйнаса ҳам бари бир чавандоз-да». Бу — худди ўша Нормурод муаллимнинг таърифи. Яна

у Абдимуродни эшгиртмоқчи¹ бўладими ё ихлоси баландми, ердаги болаларнинг ҳеч қайсиси билан тенглаштирмайди: «Унингчида ўқийтган ҳар қандай бола билан кураштира, э, менга айтди дерсан, остига олиб тушади. Нима, Пўкки-ку у!»

Унга бошқа ўқувчилар қўшилишади.

«И, Абдимурод деганингиз эргалаб югуради. Молларни бўшатмасдан олдин Текисқирда тозидай чопиб юради. Э, бу туришда Алпомиш бўлади, Алпомиш!»

«Муҳаммад Али денг, замонавийроқ!»

«Ҳозир замон бошқача-да, агар аввалги вақтлар бўлганда борми, Эралидайми, Маҳмуддайми наҳлавон бўлиб етишарди. Жуманбулбулга ўхшаган бахшилар чиқиб дostonига қаҳрамон қилиб олишарди. Илашиб биз ҳам дoston бўлиб кетармидик».

«Унинг миясини айт, миясини. Адабиёт билан тарихни сув қилиб ичиб юборган. Шоир бўлса керак улгайса».

«Шоир эмас, олим. Шоир бўлганда давлат олиб берармиди?»

«Лекин хумарнинг математикаси чатоқ-да!»

«Юраги кенг бола-да. Ўзи олижаноб одамлар математикани унча хуш кўришмаган. Математик бўлиш учун сизга ўхшаб қумурсқа ва бурганинг бир кунда неча марта чучкаришигача ҳисоблаб юрадиган бўлиш керак. Холбуки, бурга билан қумурсқа моҳият жиҳатдан жуда майда ва чақадиган нарсалар...»

Тоғу тошлар орасидаги бу қишлоқнинг ўқитувчиларига шундай гаплар керак-да, ўзи. Улар ҳам барча қишлоқликларга ўхшаб шу мўъжазгина овлоқ қишлоқни оламга танитадиган зўр одам чиқишини исташади. Улар ҳам ота-она, улар ҳам борини ошириб; йўгини яширишга ҳаракат қиладилар. Яхши нарсанинг учқунини олов деб атайдилар. Аммо ўзаро йигинларда бир ҳил болаларнинг қилғилиқларидан ҳам полиб қолишади. Чунинчи, Бобошернинг қизларнинг нартасига миҳ қоқиб қўйганию, сумкаларини сувга ботиргани, бир гал Ханифанинг сумкасига ўлик қурбақани солиб қўйгани, Барот муаллимнинг ўғлига уят гап айтганларича уларнинг баҳсидан четда қолмайди.

Баҳром муаллим эса бу қилиқларни «ҳали бола»-лигига йўймоқчи бўлади. «Биз ҳам ёшлигимизда шуна-

¹ Эшгиртмоқ — эркалатмоқ, ҳаволатмақ (шева).

қа эдик,— дейди.— Мана босилиб қолдик, эришган жөйимиз — чапга ботган сифхонаю бир тўда қишлоқи бола».

Бошида айтганимиздек, бугун тўрткўз нариги сифдаги Ханифа тўғрисида гап топиб келди.

Абдимурод эчкининг мақсадини сезиб турарди: шунчаки жигига тегмоқчи. Шундан роҳат топади у. Гўё шу билан Бобошернинг мавқеи яна ҳам ошади. Элчига бу одат «ўзи ва ўзининг» суялган тоғи»ни кўролмайдиган боланинг оёғидан чалиб юради. Йиқилса хўп-хўп. Йиқилмаса ҳам эсанкирайди-да, қўрқиб юради. Бир марта, бешинчи сифдалигимдами-ей, Абдимурод йўлакда кетаётган элчи қўлини унинг устидан дарвоза қилиб қолган. Кейин «Ва-а-а, бўйинг ўсмайди энди!»— деб калака қилган. Абдимуродни қаттиқ жаҳли чиққан. Аслида-ку, бир тентакча қўлини дарвоза қилгани билан бировнинг бўйи қалтираб ё ўсмай қолмайди, бу бўлмаган гап. Лекин Нурматининг калакаси унинг жинийи қўзитдими, шартта ёқасидан олиб қолди. Расм муаллими Эшбек ака кўриб қолди, улар энди жиққамушт бўлай деганда икковининг ҳам қулоғидан тортиб ўқитувчилар хонасига олиб кириб кетди. Жанжал сабабини суриштириб билгач, элчини сифига етаклаб кириб, қолоқ. Холида билан бирга ўтказиб қўйди. Мактабда агар бирор помақбул иш қилиб қўйсанг, ўқитувчилар қиз бола билан ўтказиб қўямиз, деб қўрқитишарди. Қишлоқ болалари учун бундан уятлиси бор эканми? Ҳатто қизлар томондаги партага ўтирсанг ҳам калакаю надоматдан қутулолмайсан: болалар қийқиравериб ёпингдаги қизни нақ сенинг севгилингга айлаштириб қўйишади. Агар қиз бирор қилиқ қилса унинг ҳам холига вой: қолоқ бир ўғил боланинг партадоши бўлади, то йиглагулча. Ушанда расм дарси тугагунга қадар Нурмат Холида билан ўтирган. Кейин доскаларда «Нурмат Холида севги», деган ёзувлар пайдо бўлган. Нурмат тапаффусда йиғламсираб, алам қилиб жўраларини сўккан. Жўралари эса баттар авжга чиқишганди.

Нурмат ўзи шу калакаларга лойиқ: қачон қарасанг пешонасидан гурралар аримайди. Эҳтимол, у тўрткўз деган лақабни шунинг учун кўтариб юрган чиқар. Бекордан бекорга Ханифага гапирмайди у. Бир ойлар бурун «Б» сифдаги Ханифа Абдимуродга хотира дафтариини берган. Унга одатдагидай бош қисмида табрик учун саҳифа, «Орзу», «Она», «Дўстлик» деб сарлавҳа

қўйилган саҳифалар бор эди. Айтишларича, Абдимурод шу «қонун»ни ўзича бузган эмиш, Ханифага севги изҳор қилган жойлариям бор эмиш. Нурмат упи ўқиб: «Ханифа, нима учундир доим ўйчан, маъюссиз», деган жойларини ёдлаб олибди. Ушандан бери Абдимуродни кўриб қолган жойда ўзича минғирлаб: «Ханифа, нима учундир доим ўйчан, маъюссиз», деб ўтиб кетади. Олдида ўзининг яқин жўралари бўлса хохолаб кулишадди— Абдимуродга ўша сўзларни ёзгани учун мишг пушаймон қилдиради. Агар Абдимурод, нега одамни масхаралайсан, деб унинг ёқасида олса, у: «Мен сенга нима дедим, бор, тошингни тер,» дейди. Яна қўшимча қилиб: «Нима, кўчада гапирганим қўймайсанми энди зўрман деб, биламиз зўрсан, фақат Шердан енгиласан», дейди. Абдимурод эса нимагадир унга сира гап топиб беролмайди. Нега деганда Нурмат деганимиз шу пақа-да — ўзига сув юқтирмайдиган хилидан.

Узунқулоқ гапларга қараганда шу кунларда Абдимурод: «Энди нима қилайин, Ханифа, ахир, сени Бобошер севаркан-ку?»— деб шеърлар ёзаётганмиш. Бу овозанинг мубошири ҳам Нурмат. Купи кеча у катта тапаффусда, болалар мактаб ҳовлисидаги ҳовуз теваратида қалдирғочлардай тизилишиб ўтирганда: «Ханифаси тушмагур Бобошеримизни севиб қоптимн-ей,» деди. Ҳовузнинг нариги қирғоғида ўтирган Абдимурод баралла айтилган бу гапни эшитмай қолмасди. Болалар қиқирлаб кулишарди. «Йўғ-э, йўғ-э», дейишди баъзилари. Қисқаси, Нурмат шу гапни айтди. Сўнг, гўё ниятига етгандай Сайдазни етаклаб буфет томон чопиб кетди.

«А» синфдаги Жума тентак Нурматга ўхшаб айёрлик, ҳийла деган нарсаларни билмайди. У ўз синфининг «Б» синф олдида паст кетишини хоҳламайди, холос. Шунинг учун Абдимуродга хайрхоҳ, Бобошернинг олдида синфдошини мақтаб гапиради. Уни «Б»нинг шеридан устун қўяди. Қайси фандан «беш» олдию муаллим уни нима деб мақтади — бариини ёдлаб олиб айтиб юради. Ҳатто Абдимурод жавоб бераётганда ўзини қандай тутганини ҳавас билан сўзлайди. Лекин унинг тентак деган номиям бор; Жума баъзан, кўнглига ўтирмаса ўртоғини ҳам аямай қолади. Сўкиб ҳам, жарга итариб ҳам кетаверади. Жини тутмасин унинг. Абдимурод ҳали унинг пишагини пишт дегани йўқ. Шунинг ва ўртоғига бояги ихлосининг эвазига нариги синфдаги «дунё хабарлари»дан оғиз кўпиртириб етка-

знб келади. Бир куни дарсдан сўнг Абдимуродга ёри-
либ, худди унинг ҳолини тушунаётгандай:

— Ханифа барибир уни яхши кўрмайди,— деди.

Абдимурод уни жеркиб ташламоқчи бўлди-ю, тагин...
Бироқ: Инма, бу менга нтми Бобошернинг лайчасига
ўхшаб?— деб ўйлади. Кўзларига тикилиб туриб, бир-
дан юмшади — ҳурматнинг белгиси бу, деган қарорга
келди.

— Абдимурод, сен ёзганинг йўқдирсан анави хоти-
радагини?

Абдимурод ишдамади. Жума дарҳол хулоса қилди:
«Севаркан!»

— Яхши кўрсанг бориб ўзига айтмайсанми, бунча гап
бўлгандан кўра...

Жума бу гапини ташида айтдимни, ишдами — ўзи ҳам
билмай қолди. Йўқ, ичида айтган экан — Абдимуроддан
садо чиқмади.

Уша куни... Ҳа, Абдимуродга севги, Бобошерга га-
разли рашк аралаш тўполоқ туйғулар ато қилган ўша
кунларнинг бирида бу майдонсиз беллашувлару турли
шубҳаларга бирдан — биратўласига барҳам берилади-
ган бўлиб қолди. Тўсатдан, томдан тараша тушгандай
келиб қолди бу фурсат. Мактаб спорт майдончасининг
чеккасида икки паҳлавоқ бел олишадиган бўлди. Энди
барча кинояларга, «Ким зўр?»— деган жавобсиз гумон-
ларга ўрин қолмайди. Қутилмаганда, адабиёт муалли-
ми Қуддус ака эшакдан йиқилиб келмай қолган, жис-
моний тарбия ўқитувчиси Саъдулла ака мажбур бўлиб
икки синфни бирга қўшиб ўтадиган соатда. Уша, ёғоч-
лари чириб, тикан симлари осилиб ётган Саврон бобо-
нинг чорбоғида.

...Тиллари ғийбат калимасига энди келиша бош-
лаган қизлар ҳам чорбоғ теварагида бир-бирларини
туртганларича нималариндир шивирлашишар, ўзлари-
ча фол очишарди. Ҳар нечук улар магазин қошида оёқ-
лари майншиб турган амакини ёхуд кеча адабиёт дар-
си бўйича ёдлаб келинмаган Навоийнинг «Меҳрибоне
топмадим» газалини муҳокама қилаётганлари йўқ эди.

«Давра кенгроқ бўлсин-и!»— деб жўраларни орқа
томонга суриб, итариб юрган Исмоил бақалоқ дегани-
миз кайвонлигида отасидан қолишмайди; ўқитувчилар
билан гўё қирқ яшар одам бўлиб гаплашади. Гапининг
сўнгида катталардай, «Оллога шукур» деб қўйишниям
унутмайди. Ҳозир ҳам Саъдулла акасида тап тортма-

ди. Синфдошлари Исмоили тушмагурнинг нафақат қайвони, ҳам шоир эканлигини бугун билдилар. У чап қўлини белига тираб, ўнг қўлини ҳавога силтаб дoston ҳам ўқий кетди. Қурмагурнинг ота-бобоси шоир-да, бир сўзларни қўшиб-чатиб тўқий кетди:

Муноси Алпомиш,
Аллларнинг бири.
Муноси Кўкалдош
Тўқсоннинг зўри.

Алпомиш деб Абдимуродни, Кўкалдош деб Бобошерни кўрсатди.

Ой Барчинхон бугун талаш бўлади,
Бугун бир зўр олиш — кураш бўлади.

Эй халойиқ, иккига бўлинайлик. Қаёнинг қалмоқ, қаёнинг ўзбек?

— Бизлар ўзбек,— чувиллашди «А».
— Йўқ, бизлар ўзбек,— қичқиришди «Б».

— Келишиб элэйлик, буёғинг ўзбек. Нега деганда Алпомиш ўзбек. Буёғинг қалмоқ — Кўкалдош қалмоқ,— у «Б» ни кўрсатди.

— Бошланади бир зўр кураш...— деб яна бахшилик қилди Исмоил.

— Ханифахон бунда талаш,— деди кимдир.

Элчи (тўрткўз) болаларнинг орқасига яшириниб олган эди...

— Ким у? Бекмирзами? Тилингни кесиб оламан ҳозир.

— Мен эмас, тўрткўз.

— Бўлди, тилларингни тийиб ўтиринглар.

— Қайвонича-ей...

— Қайвони кампир...

— Курашадиган бўлсанглар бошланглар-да, энди,— деди Саъдулла ака.

— Булар бир-бировидан қўрқяпти.

— Абдимурод қўрқяпти. Қўлини қара, дириллаётир.

— Номасқулни айтибсан, Бобошеринг қўрқяпти.

Шалпайишини қара.

— Бўлди!— деб қичқирди Исмоил.— Бек Алпомиш ҳам, алп Кўкалдош ҳам бир-биридан қўрқмаган. Қани энди бўлинглар сизларам. Ноз-фироқларнинг тугагандир?

Абдимурод костюмини еча бошлади. Кейин ботинкасини ечди. Бобошер ҳам шундай қилди.

Исмоил сайради:

Элда ёлғиз бек Алпомини тўрадир,
Курашда доим куч сарф қил юрадир.
Кўкалдош ҳам Алпоминдан кам эмас,
Мени ўзбек йиқади деб ўйламас.

— Э-ҳей!

— Ол-а!

— Бор экансан-ку, бақалоқ!

Бошланди. Икковиям бир-бирига белини бермай энкайиб олишди. Одатда бундай бошланган курашлар узоқ давом этарди. Ҳамманинг дами ичига тушган.

Ялангоёқлар ўтда пистоқи ранг олди. Пешоналарини тер босди. Абди барзанги, Шер калтабақай. Абди оёғини бермайди, Шер — белини. Энкайишиб, бир-бирига огирликларини ташлаб юраверишди. Абди рақибининг белига интилди. Белини қисмоқчи. Бундан бошқа усулиям йўқ. Шер унинг қўлидан тортиб олиб оёғидан чалишни мўлжаллади. Чорак соат суянишиб юришди. Бир вақт Шер рақибининг енгидан ушлаб бир тортганди, Абдимурод кўпаглаб, оёғига ўт ўралиб чўккалаб қолди. Бобошер унинг ерга тираган қўлини илкис тортиб кўкрагига босди. Абдимурод ҳам тезликда унинг белидан қучоқлаб ажралмай қолди ва иккаласи ҳам ёнбошлари билан ўтга ағдариллишди.

— Вў, Шер йиқитди, Шер!

— Абди йиқитди! Мапа, Шернигинг кураги ерга тегиб турибди.

— Бу итйиқилиш бўлди. Бошқатдан, бошқатдан,— деди Саъдулла ака.— Майли, пича нафас ростланглар.

— Осмон палак қил ташламайсанми?— зарда қилди Жума Абдимуродга қўлрўмолини узатаркан.— Уёқдан-буёққа судрайсан. Шотидай буйнингга ҳеч ярашмайди. Белини буколмасанг бошини қайириб юбор.

— Фирромлик бўлади,— дея пишнллади Абди.

— У фирромлик қилмаяптими? Атайлаб кўйлагингдан сиқимлаб опти. Йиртмоқчи. Шунча одам қараб турибди, йиқилсанг бўлмайди. Анавиларни кўряпсанми?

Абди дўкон қошида томоша қилаётган катта одамларга, санглоқдаги йўлдан шу томонга бурилаётган эшаклиларга қаради.

— Анавиларни, анавиларни,— шивирлади Жума.— Боя бир йиқилай деганингда Ханифа «вой» деб юборди...

Жуманинг жаҳли чиқиб: «Бор-э, ўргилдим сендай шефдан», деб қўл силтамоқчи эди, Саъдулла ака:

— Бошламайсанларми курашпи?— деб қолди.

Жума нима учундир яна бирдан ийиб:

— Дадил бўл, ҳаяжонланма,— деди ўртоғига.

Кураш давом этди. Энди иккови ҳам анча дадил олишар, лекин яна боягидай бир-бирини судраклашарди. Кўпкарида чопавериб, ҳориган отлардай пишиллаб қолишди яна. «Б» синф: «Ҳа, Шер!» «Ҳа, Шер!»ини, «А» синф «Ҳа, Абди!» «Ҳа, Абди!»сини қўймади. «Б» Абдимуродни, «А» Бобошерни камситишга уринди.

— Отиб юбор-да, бўлди энди, Абди!

— Негадир ҳар доим ўйчан ва маъюссан! (Бу гапни ким ҳам қичқириб айтиши мумкин?)

Болалар қийқиришарди. Абдимурод қизаради. Бобошер терлаб-пишиб:

— Ул, ўл-а, кулдирмай тур,— дейди.

Қизиқ-да, кураша туриб ҳам кулгиси келаверарканда, одамнинг. Нима бўлганда ҳам у шу гапни терлаб-пишиб, зарур бўлса керакки, айтди. Бу гап ўлардай чарчаган Абдимуроднинг асабига тошдай тегишини у яхши биларди. Атайин шунинг учун айтгандир. Абдимуроднинг шундан кейин, гарчи қаттиқ чарчаган бўлса-да, жон-пони чиқиб кетди. Кўзлари ола-кула бўлди. Шундай чирапиб бир тортмоқчи эди, ўзининг кўйлаги белидан «ширр» этиб йиртилди. (Бобошер унинг этагидан сиқимлаб тортиб қолганди) Абдимурод энди теи-такларча олишишга ўтди. У рақибининг бошидан кучоқлаб олди ва шу ҳолатда қаттиқ бураб юборди. Бобошер вой-войлади. Саъдулла ака, бунақасига олишма, деб Абдимуроднинг қўлини ажратиб қўйди. Шунда Абдимурод бутунлай кучдан қолганини ҳис қилди. Қайтадан олишаётганда унинг оғзи-бурнидан суви оқиб, ҳатто шунгаям эътибор бермай қўйганди. Бир-бирига чексиз ғарази бўлган одамларгина мана шундай — сўнгги дармонигача курашадилар. Кўрган одам: «Бу болаларга нима етишмайди, нега бунча жон-жаҳди билан тиршанглайди булар», деб ўйлаши турган гап эди. Чунки бу олишувнинг оддийгина, бири иккинчисини йиқитиш учун курашидагини иборат эмаслиги сезилиб турарди. Уерда ҳам иккита айгир борми, сардорлик албатта талаш бўлади. Бу барибир бир купи яккама-якка олишувга олиб келад ва ўша кун кимнинг ожизроқ, кимнинг кучлироқ эканлиги ҳам аниқ бўлади. Шундан сўнг

уюр, зўрнинг тасарруфига тушади. Бу икки полвонча ҳам катта одамларга айгир отларга ўхшаб кетишарди. Мактабда бу туйғунинг номини ҳеч ким билмайди. Муаллимлар сезадилар, аммо айтмайдилар. Саъдулла ака ҳам билиб юриб айтмасди, у ҳам кимнинг енгизи-га қизиқарди. Лекин барибир у киши ҳам яна бир нарсани билмасди...

Дўппидеккина қишлоқининг кафтдек келадиган богида икки бола олишиб ётибди. Гўё бири бирининг елкасини ерга теккисса шу қишлоққа эга бўлади, уни қучоқлаб қаёққадир олиб кетади...

Абдимурод энди рақибининг ўнг қўлтиғи остидан олиб чапга қайиришни мўлжаллади. Рақиб бунга йўл қўймади: Абдининг қўлидан ушлаб олди, ўзи пайт пойлаб бирдан рақибининг белига ёпиша кетди. Абдимурод шу лаҳзада унга белини бериб қўйди. Бироқ, ўнгайсизланиб қолмади, мияси ишлади: рақибининг иккала қўли устидан ҳалқа қилиб сиқди ва гавдасининг бор оғирлигини ушнинг кўкрагига қўйиб няғи билан итара бошлади. Шундай қилгандагина у Бобошернинг тирсаклари зўриқиб оғришини ва қўлини бўшатиб юборишини биларди. Бироқ рақиб ҳадеганда қўйиб юбормади. Қўллари йўғонлиги учун уни писанд қилмагандай кўришди. Энди Абдимурод қандай қилиб бўлмасин, белини ушнинг қўлидан бўшатиб олишни керак эди. У тишларини ғижирлатиб бир ингради-да, тушовга оллинган йилқидай бирдан ўзини орқага тортди. Шернинг қўли ширқ этиб чиқиб кетди. Энди, афтидан, олишини бефойда эди, икковларининг ҳам мадорлари тамом бўлганди.

— Икковларнинг ҳам тенг экансизлар. Бўлди, икки-та олтин медаль икковларингга,— деб улар икковига ҳам таскин бермоқчи бўлди жисмоний тарбия ўқитувчиси.

— Курашсин охиригача. Ахир, Шер уни дабдала қилади ҳозир,— чийиллади Нурмат. Кейин секингина, бироқ эшитиларли қилиб:— Негадир ҳар доим ўйчан ва маъюссан,— деб қўйди.

— Курашаверасизларми?— сўради муаллим рақиблардан.

— Ҳа,— деди Абдимурод биричи бўлиб.

— Сеп-чи?

— Менам,— деди Бобошер.

Яна боягидай зерикарли олиншув бошланди. Томо-

шабин болалар ҳам ҳадеб қийқираверишиб безганларидан ўтлар устига ўтириб олган эдилар. Исмоилнинг эса бутунлай уни ўчган, афтидан болалар ким «ўзбегу» ким «қалмоқ» — буни ҳам унитишган эди. Бепарволари ҳатто кетиб қолишди. Йўловчи одамлар ҳам бу қизиқарсиз ўйинга қўл силтаб жўнавердилар. Ўтирган болалар ўзларича ғийбатлашиб, бир хиллари Абдимуроднинг йиртиқ кўйлагига ишора қилиб кулишарди.

Аммо Абдимуроднинг аламзадалигини энди — ҳамма тарқай бошланганда очиқроқ билинди. Унинг миясида «Енгиш» деган фикр бошқача куч билан алаҳга олди. Бошқа нарса ҳатто сезилмай қолди. Энг ёмони шундаки, у қандай қилиб енгиш ҳақида ўйлай олмасди. «Енгиш керак!» — деган фикр бутун вужудига жойлашиб олди. Ўзи ҳам шунга — енгиш керак деган фикрга сингиб кетгандай бўлди ва бор ҳаракатни шу фикр туфайли қилди. Бобошер бу даражада важоҳатли эмасди. Бироқ у кучли эди. Агар рақибни бундай гайратли, чидамли бўлганида уни аллақачон «тинчитарди».

Абдимурод Шернинг чап қўлтиғи остидан кўтаришга ҳаракат қилди. Рақиб ҳам унинг усулини билгандай яна қўлидан ушлаб олди. Иккаласи ҳам сочлари тердан жиққа ҳўл бўлган бошларини бир-бирига суяб олишди. Абди ўнг қўлини чиқариб олиш учун орқага қаттиқ силтади. Шернинг чапгагидан чиқиб кетди. Абдимурод шунда пайт пойлаб ўтирмай унинг белига дарҳол ёпишиб, айлантира бошлади. Шер имкони борича чап томонга қийшаяр, оғирлигини рақибнинг қўлига соларди. Абдимурод қўймади, ҳадеб уни ён-веридан айлантираверди. Энди мустаҳкам ушлаб олган, қўйиб юбормасди. Бобошер бу сафар қугулишнинг йўлини қилолмади. Абдимурод андек нафасини ростлаб, туриб, яна уни айлантира бошлади. Кўтариб ташлашга қурби етмади, шунинг учун айлантира туриб Шернинг оёғидан чалиб қолишга ҳаракат қилди. Аммо у чалиб йиқитишни ҳам эпломасди. У яна бир нафас ростлаб, эплай оладиган усули — кўтариб ташламоқчи бўлиб, ўзи томонга тортиб, олдинга қадам ташлаган эди, кутилмаганда оёғи бир нарсага тегиб чўккалаб қолди. Болалар чувиллаб қолишди. Бирдан тўс-тўполон бўлиб кетди. Курашаётганлар бир ёқда қолиб, Саъдулла ака томошабинлар ичидаги жанжаллашаётган икки болани зўрга ажратди. Бу фурсатда Абдимурод ўзини ўнглагунга қадар рақибни устидан босиб олган эди. У

Йиқилишига пишиб қолган, энди фақат елкасини ерга теккизмасликка ҳаракат қиларди. Бобошер эса уни салмоқ ташлаб босаверди, у гирромлик қилди—рақибининг юзига тирсагини тираб аямай ўзини ташлаб юборди. Абдимурод «воҳҳ» деб кўзини юмди. Ўзини қўйиб юборди.

— Оҳ-а, таслиммисан?—пишқирди Бобошер,—таслиммисан, таслиммисан?—У яна бутун гавдаси билан сапчиб тушиб босаверди.

— Бўлди, эй гўрсўхта,—деб Бобошерни тортиб юборди муаллим.

— Аҳмоқмисан, нима бало бўлди сенга?

Жуманинг лаблари титраб кетди.

— Ҳе, лаънати... Нима қип қўйдинг бунинг бошини?—деб бақириб сўқди.

Абдимуроднинг бошидан сизиб қон оқар, кўйлагидан сирғалиб, орқасидан тушарди. Боши ўтлар орасидаги қиясига кесилган тол новдасига теккан, қулогининг ортидан ярим қарич жойни тилиб юборган эди.

Шундаям «Б» синфдаги Наби, Нурмат, Абдивалилар қувонганларидан чапак чалиб ирғишлай бошлашди. Бошқалар маъюс қолдилар. Қизлар: «Вой ўлдим-эй», дедилар. Бобошер эса жилмайиб ҳаммага қараркан:

Олдинроқ йиқитишим керак эдику-я, лекин...—деб пишқирди-да, сўнг Нурматнинг қўлидан камзулини олиб кийди. Саъдулла ака унга:

— Номард экансан-ку, шунақа курашадими одам? Бор, жўрангга ёрдам бер,—деб пўлиса қилди. Бу орада Жума тентак билан Нурмат жанжаллашиб қолдилар. Жума сўкиниб, дабдурустан Нурматнинг чеккасига шاپалоқ қўйиб юборди.

Боя Абдимурод чўккалаб қолганида Нурмат оёғини тутган эмиш, Жума унга ёпишибди, сўкибди. Улар жанжаллашиб ётганларида, Саъдулла ака уларга андармон бўлганида бу аҳвол рўй берибди...

Саъдулла ўз хонасидаги дориқутидан дока ва дори келтириб, Абдимуроднинг бошини боғлади. Сўнг Абдимурод жўраларидан ажралиб сув бўйига бориб йиғлади. Йиғлаётганини билдирмаслик учун сой сувидан бетини ювиб турди. Тапаффусга чиққан болалар унга ачиниб қарашди, у эса ожизларча, болаларча йиғларди. Жума уни йиғлаётганини сезиб турар, гирдида Бо-

бошеру унинг элчиси бўралаб сўкиб айланишар, қон теккан куйлагини ювишарди.

— Ҳаммаси Нурматдан бўлди, Нурматдан! Аблаҳ... Ҳали кўрсатаман уларга.

Абдимуроднинг қалбида алам чўғи янада баландроқ ўт олди. Энди у ўзини тўхтатиб туролмасди. Барча аламлари тилига кўчмай иложи йўқ эди:

— Уларни бирма-бир ўлдираман!..

Ҳа, у шундай деди. Қизишди. Эрта бир кун бу сўзни бутунлай юрагидан чиқариб ташлаши мумкиндир. Лекин ҳозир... Ҳозир у ўзини тўхтатолмасди. Шу ҳолатда синфга киришнйам истамасди. Аммо Жума қистайвергач, у синфга борди. Дардан қизарган кўзларини яшириб, охири партада ўтирди. Шу ҳолатда уч соат ўқиди. Танаффусларда ҳам ўрнидан жилмади. Уйига кетиб қолгиси келди. Аммо уйига бориб нима дейди?

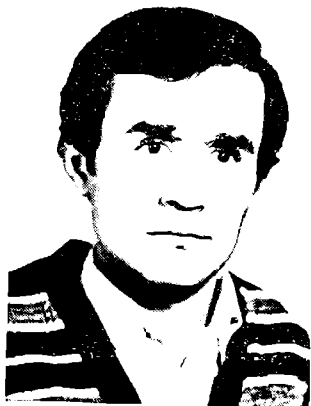
Бошини партага қўйиб олди. Сўнги соатда шу алпозда, бошини партага қўйиб ётганида Теша муаллим кириб келди. Абдимурод ҳам туриб салом берди. Муаллимнинг: «Нега»? «Нима бўлди?»— деган саволларига жавоб бергач, ўтираётиб партасининг устида бир китоб кўрди. Сиртига қоғоздан жилд қолланган китобни олиб ичини очди: «Сўна». Мойқалам билан қуйидагилар ёзилганди унга:

«Абдимурод, улар қапчалик майда бўлса, сен шупчалик улкансан! Шу китобни ол. Қўлдошева Х.»

«Абдимуроднинг кўзи ўнгида ҳар доим ҳозиргина тўйиб-тўйиб йиғлагандай кўринувчи қизнинг сиймоси намоеън бўлди. У ич-ичидан жўшиб, қувониб, ҳатто кутилмаганда куйлагиси келиб кетди. Куйласа, куйлаверса. Куйлаб туриб йиғласа.

«Сўна»— гарчи ўқимаган бўлса-да, бу китоб шу қадар қадрли туюлдики, гўё унда ёзилган сўзларнинг барчаси Ханифаники бўлиб туюлди. Ҳозир у бутун китобни ёдлаб олгудек шижоатда. Боя почор йиғлагани учун ўзини аямай сўкди. Ўзича минғир-минғир қила бошлади. Унинг бу каби ҳолатларини элчи Жумагина яхши ҳис қиларди. Бошқаларнинг кўзи тахтадаги масалалар ва уларни осонгина ечаётган Теша муаллимда.

Негадир Абдимурод айна лаҳзаларда дарсга ҳам, синфдошларининг барчаси ва ҳатто рақибларига ҳам ўзи тушунмовчи, лекин ғалати, муҳаббатгами, ишқилиб, бир нарсгага ўхшаб кетадиган туйғу сезди. Ўзи бунга кўп ҳам ҳайрон бўлмади, нуқул хиргойи қилаверди...

Қаҳрамон Суяров Самарқанд область Ургут районининг Жартепа қишлоғида 1959 йил тугилган. Тошкент Давлат университетининг филология факультетини тугатган. Ҳозирда Пионерлар уйида ишлайди. Шеърлари республика матбуотида 'эълон қилинган. Ҳикоялари эса илк марта чоп этилмоқда.

ЧҮЛОҚ МУШУК

Сўлим ёз оқшомларининг бирида эшигимиз олдида бир мушук пайдо бўлди. Олдинги ўнг оёғини ярми йўқлигини кўриб, ҳаммамиз анграйиб қолдик. У чўзиб миёвлаб қўйди.

— Бечора оч қонти...— дедилар онам, сўнг дастурхондан нон олиб, мушукка ташладилар. У очиқиб турган экан шекилли, нонни чала-чулпа ямлаб ютди. Ҳатто ушоқларни ҳам териб еди. Сўнг қандай пайдо бўлган бўлса, шундай йўқолди.

Эртасига худди шу пайтларда яна сўри ёнига келди. Онам унга нон бердилар. Чўлоқ мушук кечагидек ғойиб бўлди. У куз киргунга қадар гоҳ йўқолиб, гоҳ пайдо бўлиб юрди. Ҳаво салқинлай бошлагач, биз уйда понушта қиладиган бўлдик. Бир кун тушида овқатланаётган эдик, қия турган эшикдан чўлоқ мушук тортимасдан кириб келди.

— Бечоранинг оёғини ким шундай ҳолга келтирдийкин?— дедилар оғим, сўнг косадаги ивитилган нондан олиб, олдига ташладилар. Мушук нонни еб бўлгач, деразадан тушиб, қуёш нурига бориб, бир силкинди-да, ўша ерга секин чўзилди.

— Наҳотки биров уни атайлаб кесган бўлса?...—

мушукнинг тиззасидан пасти йўқлигига ичим ачиди.

— Унга азоб беришгани рост. Бўлмаса ҳар қандай пишак¹ ҳам бегона жойдан бориб овқат емайди...— дедилар онам.

Мушук кундузлари уйга кириб-чиқиб, ҳовлимиз атрофида ўралашиб юрар, кечаси негадир уйда ётмас, қаерларга кетиши бизга қоронғу эди.

Бир куни эрталаб юз-қўлимни юваётган эдим, онамнинг қўлларида лоп, молхона тарафга кетаяптилар.

— Ҳа, пима гап?...— сўрадим қизиқиб.

— Чўлоқ мушук туғибди. Учта. Бечоранинг қорни очга ўхшайди. Кечадан бери кўринаяётган эди, ҳар қалай...— дедилар-да, молхона тарафга жўнадилар.

Мен ҳам қизиқиб бордим. Эски яшикчаинг ичига туғибди. Унинг болаларидан бири худди ўзидек қўнғир-ола тусда, қолган иккови эса қора экан. Онам эски латта-путта топиб молхонанинг бурчагидан жой қидирдилар-да, мушукваччаларни ўша ерга авайлаб кўчирдилар. Онам эски бир идишда ҳар куни мушукка гоҳ овқат, гоҳ сув ташийдиган бўлдилар.

Мушукваччаларнинг кўзлари очилиб, юрадиган бўлди. Она мушук қўлдан берилаётган емакка қониқмай, сичқон, чумчуқ ушлаб ейиш учун қасрларгадир чиқиб кетарди. Болалари эса унинг йўлини пойлаб ётар, оналари келиши билан миёвлаб унинг олдига чиқишарди. Мушукваччалар аста-секин онасига эргашиб, ташқарига чиқадиган, сўнг уйга кириб келадиган бўлишди. Офтобда тоблашиб ётган онасини хумордан чиққунча тўйиб-тўйиб эмишар, сўнг бир-бировларини думидан тортқилашиб, ўйнашиб қолишарди.

Ҳовлига кириб келсам она мушук полали миёвлаганча уёқдан-буёққа ўтар, унинг бу зорланишидан юрагим эзилиб, нимадир рўй берганини сездим. Сигирни соғиб қайтаётган онамдан сўрадим:

— Нега бунча зориллаб юрибди?..

— Болаларини чақиряпти. Бечора узоқроққа кетган экан, шекилли. Мен ҳам ҳовлида йўқ эдим. Ёввойи мушук келиб, уччаласини ҳам бўғиб кетибди. Келсам, бечора пишак ўлиб ётган болаларининг тепасида йиғлаб ўтирибди. Даштга чиқариб кўмиб келдим. Тушдан бери шу ҳолат, ҳовлининг у ёғига ўтади миёвлаб, бу ёғига ўтади миёвлаб...

¹ Пишак — мушук

Онам кун ботиш арафасида мушукни пиш-пишлаб, аранг уйга киргиздилар. Олдига нон тўғраб ташладилар. Бироқ у нонга қайрилиб ҳам қарамади.. Чўлоқ оёгининг устига бошини қўйиб, кўзини юмди. Ҳар замонда инграганга ўхшаган товуш чиқариб, миёвлаб қўярди. Қараб турардим, унинг кўзларидан ёш сизиб чиқа бошлади. Онам ҳам кузатиб турган эканлар:

— Ким айтади унга ақлсиз жонивор деб...

Мушук фақат шу кун эмас, нақд икки ҳафта йиғлади.

Сўнг болаларини эсдан чиқарди, шекилли, кўзёш қилмай қўйди.

Ҳаммаёқни оппоқ қор босиб, қирчиллама қиш кириб келди. Энди мушук онам ётадиган хонада тунайдиган бўлди. Унинг бирор марта идиш ялаганини ёки очиқ дастурхонга интилганини кўрган эмасман. Нима берсак шунини ер, баъзи бир мушукларга ўхшаб одамга келиб суйкаланавермасди. Сандиқнинг тагига кириб олганча, сичқон пойлаб ётарди.

Кейинги йил иккита бола туғди. Иккаласини ҳам катта бўлган жойида яна ёввойи мушук бўғиб кетди. Мушукнинг кечаю кундуз қилган поласидан юракларим эзилиб кетди. Унинг кўзларига қарашга ботиюлмасдик.

Учинчи йили яна иккита тугди. Онам унинг боласини эҳтиётлаб, ўзлари ётадиган хонага олиб кирдилар. У доим молхона ёки емишхонада тугарди.

Мушукваччалар катталашиб, ҳовлида ўйнаб юришганди. Мен сўрига чиқиб олиб, офтобга тобланганча китоб ўқиб ўтиргандим. Она мушук ташқарига чиқиб кетганди. Бир пайт мушукваччаларнинг қўрқинчли миёвлаши қулоғимга кирди. Ҳовлининг бурчагида улоққа тенг келадиган тарғил бир мушук, бундай катта мушукни биринчи мартаба кўришим эди, ола мушукваччани бўғзидан тишлаганча босиб турарди. Ўрнимдан туришимга ҳам улгурмадим. Ёввойи мушук бир сакраб, девордан ошиб кетди. Мушуквачча ўлган экан, чеккага олиб чиқиб кўмдим. Чўлоқ мушук миёвлаб ҳовлида пайдо бўлди, оғзида чумчуқ. Онаси кўришиши билан, ёнимда ҳамон қалтираб турган мушуквачча миёвлаб, унга пешвоз чиқди. У оғзидагини боласига беришга шошилмади. Нигоҳи билан иккинчи боласини излади, уни кўрмагач, бир печа мартаба миёвлади. Мушуквачча онасига суйкалганча миёвлаб-миёвлаб

қўйди. Назаримда она мушук фожиани сезгапдай бўлди. Боласининг нолакор товушидан шиманидир англади шекилли, ишграб-ишграб миёвледи...

Она мушук омон қолган боласини бағрига олиб, юз-кўзларини ялай бошлади. Унинг кўзларидан оқиб тушаётган ёшини кўриб, жойимда туролмадим, секин ташқарига чиқдим...

Зада бўлган мушук боласини энди бизларга ишониб ташлаб кетмас, доим ташқарига ўзи билан эргаштириб чиқиб кетарди. Мушуквачча каттайиб, бўйи онасига етди. Юнглари ялтираб қолди. Чўлоқ мушук ҳануз боласига ушлаган сичқон, чумчуқларини келтириб берар, мен бундан олдинга ҳайрон бўлдим. Ахир боласи чинакам мушук бўлган бўлса, чумчуқ ҳам, сичқон ҳам ушлай олса! Бу кузатувлар натижасидан менда шундай фикр тугилди: она мушукнинг боласига бўлган меҳри шуни тақозо этаётган эди.

Битта қолса ҳам мушукнинг боласи улғайганидан хурсанд эдик. Аста-секин у мустақил ов қила бошлади. Баъзан кечалари у бир-икки соат йўқ бўлиб кетарди.

Кечаси ташқарида мушукларининг қўрқинчли миёв-лашидан уйғониб кетдим, бироқ уйқу ширинлик қилиб, яна ухлаб қолдим: Эрталаб туриб қай кўз билан қарамай, ҳовлининг бурчагида мушуквачча ўлиб ётарди. Бу ўша таргил ёввойи мушукнинг иши эканлигини англадим. Онамнинг айтишларига қараганда, она мушук кеча эрталаб кетганча, ҳануз дараги йўқ, мушуквачча кечқурун чиққанидан қайтмаган экан. Уни ҳовлидан аича узоққа олиб бориб кўмдим.

Чўлоқ мушук кун ботишдан олдин ҳовлига кириб келди. Тишларининг орасида майна. Уни қандай ушлаганига ҳайрон қолдим. Уйга кирмасдан, миёвледи. Боласини роса кутди. Майнани емади.

Онамнинг айтишларига қараганда, бу кунисига ҳам ҳовлини айланиб роса миёв-лабди. Майна ҳануз ўчоқ бошида ётарди. Онам уни кечқурун пиш-пишлаб аранг уйга киритди. Олдига нон-пон ташлади, бироқ у ҳеч нарсага қайрилиб қарамади. Кутилмаганда ўзини эшикка урди, олдинги соғ оёғи билан уни итариб очди-да, қоронғулик қўйнида ғойиб бўлди.

— Бечора ўзини бир балога дучор қилиб қўйма-са...— дедилар онам хавотирланиб, сўнг унинг орқасидан узоқ вақт пиш-пишладилар. Бироқ у келмади...

Эрталаб онам ўтирадиган уйга кириб борганимда,

бурчакда турган мушукнинг башарасини кўриб юрагим жизиллаб кетди. У таланган, юзи дабдала, юнгларида қон қотиб қолган, битта кўзининг оқи чиқиб кетибди. Мен чўлоқ мушукни ўша ёввойи мушук билан тўқнаш келганини, у билан жанг қилганини тасаввур этдим. Демак у қасос олиш учун борган. Бу кураш нима билан якунлагани номаълум эди...

Мушукнинг чақаси узоқ пайтда яхши бўлди. Мен унинг ярасига бир печа маротаба дори кўйдим. Бари бир унинг кўзи кўр бўлиб қолди.

У шундан сўнг уч йил туғмади. Онамга ўрганиб қолди: қаерга борсалар ўша ерга эргашиб борарди. Ҳовлининг ёнидан уй қилиб, кўчиб чиқдим. Онам баъзан бизникига ётгани келсалар мушук ҳам албатта шу ерда бўларди.

Сўнгги марта мушук биттагина тугди. Боласи негадир нимжон, қилтириқ эди. Буни уйда тугибди. Энг ёмони шу бўлдики, у юрак олдириб кўйганидан қаерга борса, боласини ўша ерга тишларининг орасида кўтариб борарди. Унинг бу одатини тақиқлашга қилган ҳаракатларимиз беҳуда кетди. Печа марталаб унинг оғзидан боласини тортиб олди. У ўз билганидан қолмади. Боласига нисбатан теварак-атрофга, бизга ишончи бутунлай йўқолганлигини англадик. Оқибати, у ўз боласини ўзи кўтариб юриб, ўлдириди...

Чўлоқ мушукнинг ҳам тақдири фожиа билан якунланганлигини эшитиб, табиатнинг шафқатсиз қонунларига нисбатан юрагимда беқиёс нафрат уйғонди. Бу воқеа Тошкентга кетганимда рўй берибди. Уша куни онам мушук болаларининг олдида ётиш учун келган эканлар:

— Бечора уйдан менга эргашиб келаётган эди. Уйингга яқинлашганимда бирдан йўқолиб қолди. Пишпишлаб роса чақирдим. Қани келса. Қаёққа даф бўлганига ҳайронман. Ҳеч бундай қилмасди. Келиб қолар деб поилож уйга кирдим. Ҳаял ўтмади. Эшикнинг олдида итларнинг ириллаши, мушукнинг чинқириги эшитилди. Биз ҳайҳайлаб ташқарига чопиб чиқдик. Учтўртта ит ҳовлидан чиқиб кетди. Мушукнинг дараги бўлмади. Эрталаб ўлигини ҳовлининг этагидан топдик. Бечоранинг кўзлари даҳшатли даражада очилиб, қотиб қолибди. Итларнинг биттаси унинг нақд бўйнидан тишлаган экан. Кўрлиги унга панд берган. Бўлмаса ҳеч қачон итларга мушук тутқич бермайди...

ЖАЖЖИ ХИКОЯЛАР

Ғани Абдуллаевнинг касби боғ-
бончилик. Тошкент область Қатинин
район, Қатортол қишлоқ советига қа-
рашли «ХХ-партсъезд» колхозида
боғбон бўлиб ишлайди. Ҳикоялари
республика газета-журналларида тез-
тез чоп этилиб турибди.

ЖАЖЖИ ҲИКОЯЛАР

АЖОЙИБ ИСБОТ

Вали йўл-йўлакай сирпанчиқ учиб келаркан, ўзидан олдинда кетаётган қизчани туртиб юборди. Қизча қор-га коптокдек думалади. Вали унга қиё ҳам боқмади.

Валининг қилиғини кўриб қаршисидан келаётган Қобил ота ранжиди:

— Қандай бераҳмсан? Менга қара, кимнинг ўғли-сан?

Вали «Нима ишингиз бор?» дегандек Қобил отага чимирилди. «Тагин гап тегмасин», деб отасининг исмини айтмади. Қўлини силтаб, гизиллаганича уйига жўнади.

— Отасига раҳмат келтирмайди, бунақа беодоб болалар,— деди унинг ортидан қараб қолган Қобил ота.

Мактабдан келаётган Собир эса йиқилган қизчани ўрнидан тургазиб овутиди, уст-бошига илинган қорни қоқиб, совуқ еган жажжи қўлларини «куҳ-куҳ»лаб иситди.

— Ассалому алайкум,— деди Собир ўзига кулимсираб яқинлашган отага.

— Қалай, қизча опоқми?— саломга алиқ олгач, сўради ота.

— Опоқ, опоқ, Полвон қизча экан. Ҳозир уйига етиб олади,— деди Собир.

— Аввало сенга раҳмат. Кимнинг ўғлисан?— отанинг унга ҳаваси келди.

— Фармон аканинг.

— Сенга яхши таълим берган отангга минг раҳмат!

Собир қувониб раҳматни отасига етказди. Қобил отанинг қизчани қорга думалатган боладан хафа бўлганини ҳам қўшиб қўйди.

— Тушов куни айтувдим,— деди отаси Собирдан хурсанд бўлиб,— тештакдан ақл ўрганиш учун у қилган ишнинг аксини қилиш лозим. Шунинг амалда исботлабсан. Яша, ўғлим!

ФЕРУЗА «НОН» ЕПДИ

Феруза каттагина қўғирчоғини офтоб тиги тушиб турган деворга суяб қўйди. Атрофини супуриб, тозалади. Олдига «дастурхон»— газета ёзди. Унга озгина қанд-қурслардан ташқари кичкина шишачада гул қўйишни ҳам унутмади.

— Энди-чи, биласанми?— деди қўғирчоққа,— нима керак? Нон керак. Нон қўйсак дастурхонимиз жудаям чиройли бўлиб кетади. Нонни, кичкина-кичкина кулча-ларни ўзим ясайман.

У жажжигина пақирчасида тупроқ, сув келтириб, лой қорди. Уни муштлаб-муштлаб ийлади,—«хамири»дан зувала ясади. Сўнг қўғирчоғига:— Қараб тур. Хамир қилишни кўриб билгандирсан. Нон ясашни ҳам ўрганиб ол,— дея тайинлади.

Қўғирчоғи хўп дегандек шод. Очилаётган гулчадек жилмайгани-жилмайган.

Феруза опагониси нон ясаётганида кўрганидек, жажжи бармоқларини ишга солади. «Нон» ва «кулчалар» ўртасига шакллар ясайди. Уларни офтоб тиги

жой — тандирга қўйгач, қўғирчоғига тайинладп: «Мен уйга кириб чиқай, попларга қараб тур», деди.

Бу вақт кўчада юрган қўзичоқ келиб, қўғирчоқни ҳидлаб, ялади. «Ноп»ларни эса тепкилаб, босди. Ферузани кўриши билан қўзичоқ дикирлаб, опасининг олдига қочди.

— Вой-вуй, поплар увол бўпти-ку... Қўзичоқ босгунча қа-ра-а-аб, бўзрайиб туравердингми? Ачиниш ўрнига, кулиб туришингни қара. Нопни ҳурмат қилманг, энди ёпиб бермайман.

Шунақа. Феруза кичкина бўлса ҳам жуда зукко. Иш ва сўзлари қизик-қизик.

ТУҒРИНИНГ—КЎНГЛИ ТУҚ

(Эртак)

Деворининг ёнма-ён қавагидан мўралаб турган икки сичқон офтоб тушиб турган жойда ёнғоқ еяётган богбонни кўриб шивирлашибди.

— Одати қизик экан. Сўраб келган қўшни сичқонларга кўтарганича ёнғоқ берармиш. Биз ҳам қўшнимиз-ку, юр,— дебди биринчи сичқон.

— Зотимизни ёмон кўрарди-ку, мен унга ишонмайман. Уғрилиқ қилмасин деб, битта-битта ёнғоқ бериб алдаса керак. Унга билдирмай биттадан ёнғоқ ташисам ҳам бир қишликни йиғиб қўяман, ҳузур қилиб ейман,— дебди иккинчиси ва шеригининг қистовига кўнмабди.

Биринчи сичқон ҳуштавозе билан богбондан ёнғоқ сўради:

— Тўғрилиқ билан сўраб келганингдан ҳўр... Неча дона ёнғоқ кўтара оласан?— дебди богбон.

— Учта.

Богбон учта ёнғоқни бир парча латтага тугиб унга берибдида:

— Йўлда кимни кўрсанг, сўраб олдим, дегин. Шунда сенга ҳеч ким индамайди. Ўз яқининглагиларга ҳам айт. Келишсин, қўшни ҳақи деб уларга ҳам ёнғоқ бераман. Агар ким ўғрилиқ қилса, сири очилади, кейин адабини бераман.

Тугунчани бемалол, шаҳдам кўтариб уйига кетаётган сичқон йўлда шеригини учратибди. Шеригининг юраги така-пука, қинидан чиқиб кетаётгандек. Богбон амаки энгашиб турганда писиб бориб битта ёнғоқчани

Ўғирлаган экан. Қўрқув билан келаётгани учун юзидан оққан терга мўйловлари ҳўллашиб, шалпайган. Бунинг устига қўшинсининг учта ёнғоқни бемалол кўтариб келаётганидан бўшашибдими, ёнғоғи қўлидан учиб кетди. Боғбоннинг «Ҳай ўғри!» деган овози эшитилди. Учган ёнғоқни олмоқчи бўлаётган ўғри сичқон бир ирғиб тушди-ю, қочиб қолди.

— Яхшиям унинг фикрига қўшилмаганим. Бўлмаса ўғри бўлиб қўлга тушардим,— дебди шериги.

Тўғрининг — кўнгли тўқ, эгрининг — йўли йўқ, деб шунга айтадилар-да!

ЯХШИЛИК

Эрталаб дадам буюрган ишни акам билан бўлишиб олдик. У тоқларнинг ёнидан чуқурчалар қазиса, мен сув қуяман.

— Хорманглар!.. Ҳа, баракалла,— деди қўшни амаки говшоҳнинг орқасидан, кейин акамни ўз олдига имлади.

— Ҳовлингдаги сўри, токка қара, икки новдаси кузда атайин жуда узун қирқилган... Биз бу томонга пархиш қилиш учун даданг билан келганмиз. Хабаринг борми, ё йўқми?

— Хабарим бор, амакижон.

— Яхши. Пархишга пича қарашворсанг.

Шунда акам дадамнинг буюрган ишини қилипман, деса бўлармиди? Бўларди. Дарров сўрига чиқиб, икки узун навдани авайлаб ерга туширди. «Амаки, сиз уринманг», дея қўшинининг ҳовлисигача уни кўмиб, учидан бир қариччасини чиқариб қўйди. Бунгача акамнинг терлаб-пишганини кўрсангиз эди.

«Ўзидан кўрсин... Кечқурун дадам келса, сиз буюрган ишни қилмай, бировнинг ишига лақиллаб, мени қийпади, токка бир ўзим сув қўйдим, дейман. Дадам роса уришсин»...— ўйлайман ўзимча.

Кечқурун акам дадамга токни пархиш қилишда қўшни амакига қандай ёрдам берганини айтиб берди.

— Яхши иш қилибсан. Пархиш шу йилиёқ яхши новдалар беради. Узум ўзидан чиққанига не етсин... Узингдан озгина кечсанг, яхшилик топаверасан.

Акамнинг ишини аям ҳам, опам ҳам маъқуллашди.

— Акам қўшнига бемалол ёрдам берсин, деб токка

бир ўзи сув берган Каримжонга ҳам раҳмат денг, дадаси,— деди ойнм бошимни силаб.

— Кўпдан-кўп раҳмат.

Оғзим очилиб, ҳайрон бўлиб қолдим. Яхшиям акам-ли дарров дадамга чақмаганим. Яхши ишига тушунай бекорга ёмон кўрган эканман.

ПАМИДОРЛАР

Шаҳарлик Зариф қишлоқдаги поччасиникига меҳмонга борди. Поччасининг ўғли Собир томорқасида картошка ниҳолларига сув тараётган экан. Эгатларда оқ капалаклар қанот қоқиб тургандек қийғос картошка гулларига Зарифнинг ҳаваси келди.

— Парваришини менга ҳам ўргат,— деди у Собирга.

— Картошка-ку парваришдан чиқди. Мана бу эгатлардаги памидорнинг бир қаторини сен парвариш қилақол, ўргатаман,— деди Собир ва биринчи эгатдан тушиб, чониқни амалда кўрсатди.

— Қойил қиламиз,— деди Зариф енг шимариб ва иккинчи эгатдан Собирникига ўхшатиб бир оз чопди. Эпгашиб, ниҳолларнинг бўғзидан сиқиб ўсаётган ўтларнинг илдизидан суғириб тозалади. Собирга ўхшаб эринмайдиган бўлса белидан «айриладиган». Ҳисоблаб кўрса эгатнинг охиригача яна олтмиш-етмиш марта энгашиб турадиган. Офтоб, ишда «пишмаган» танидан тер қуйиб кетяпти. Осонгина қирма чопиққа ўтди. Собир буни зимдан билса ҳам индамади. «Меҳмон-де. Тўғриси яна айтсам қийналиб қолади. Кўнгилга оғир олмасин. Қайтадан ўзим чопиб қўярман».

«Қолган ишга қор ёғар» деганларидек бошқа ишга алаҳсиган Собир чониқни унитди.

Ёз чилласи. Поччасиникига келган Зариф ўзи «оталик» қилган памидорларга ҳадиксираб боқади. Салама ўтларнинг қисувидан сарғайиб толган ниҳоллар Зарифга: «Бел қайишмай алдам-қалдамлик билан бизни шу куйга солдинг» дегандек боқади. Собир чопиқ қилган дуркин ниҳоллар эса «Ҳалол меҳнатнинг боласимиз» дегандек жилмаяди. Бу вақт ҳовлида ҳечким йўқ. Собир далада. Поччасига ёрдам қилаётган экан. Ҳозирча опаси нимжон памидорлар ҳақида Зарифга оғиз очгани йўқ.

«Меҳмон, уялмасин» деб, балки Собир ҳам, поччаси ҳам бир парса дейишмас. Лекин нимжон памидор-

лар қўл учида қилган ишни фош қилиб тураверса, уларнинг юзига қандай қилиб қарайди?!

КАМТАР ИШЧИГА УХШАЙДИ

Биламан, дадам баҳор пайтида кўчат экишни ўйламай бекорга санғиб юрган болани кўрсалар унга рўй-хуш бермайдилар. Дадам мени кўрганларида чиройи доим очиқ бўлишини истайман. Дадамнинг дилидагини англаб, томорқамизга бир қатор ток экдим.

— Яхши экибсан. Барака топ. Энди, «Бир туп ток эксанг икки туп тол эк!» деган гап бор элда. Баҳорнинг ҳар бир куни ғанимат — деди дадам.

Боғимиз этагидаги толдан иккита йўғонроқ поясини кесиб, ҳар бирини тўртга бўлдим. Чуқурини кенгроқ ковлаб, ихлос қўйиб эккан толларимга қараб, хурсанд бўламан. Аммо кечқурун дадам келди-ю, юзларини мен кутган қувонч нури эмас, хафалик аломати қоплади.

— Оқ толдан экибсан-да,— деди шоп мўйловини шалпайтиб.

— Бу тол токка бўлмайдими?— ҳайрон бўлиб сўрайман.

— Пояси ишком учун эгилмайди. Хиёл эгсанг қарсиллаб синади. Токларни ёз бўйи опичлаб туришга тоқатим йўқ, деган-да, бу. Ҳали ҳам кеч эмас. Оқ толлар ўршига қора толдан эк, болам. Поя берса астойдил эгилиб хизмат қилади токларга. Камтар ишчига ўхшайди.

Хўп дадажон, дедим-у, оқ тол ёнидаги қора тол тагига бордим. Бир дам пояларига ҳавас билан тикилдим. Айниқса, дадамнинг, камтар ишчига ўхшайди, деган ҳикматли сўзлари меҳримни унга улаган эди-да.

БОҒБОН СУЗИ

Дилшод бугун маъюс ҳолда уйга кириб келди. Қовоғидан «қор ёғаяпти».

— «Беш» олдим, деб осмонга сакраб, қувнаб келардинг, ҳар куни. Ёмон баҳо олдингми бугун?— сўради кир юваётган онаси.

— Қизиқсиз-а, ойи, нега энди ёмон баҳо олар эканман?!— ҳайратдан кўзларини чақнатди у.

— Бўлмаса нега хомушсан, болам. Дардингни тўкиб, ёзилгин мундоо-оқ.

Дилшод аввалига тўғрисиши айтсам ойим хафа бўлармикан, дея иккиланди. Онаси: «Айтақол болам, айтақол. Нега хомушсан?» деб қистайверганидан кейин айтақолди.

— Мактабдан қайтишда, каттакоп клубдаги мажлисни томоша қилдик. Раис буваши-чи, ойи, сўзлари жуда ҳам кўп экан. Роса сўзладилар. Боғдаги узумларни ҳам мақтадилар. Дадамлар бўлса жудаям оз сўзладилар. Сўзлари шунақа камми, ойи? Қўлларини кўкракларига қўйиб, саҳнадан тез тушиб кетдилар. Уртоқларимдан бирам уялдимки, қўлларим билан юзимни беркитдим.

Дилшод айниқса, охирги жумлани тўлқинланиб айтди. Киприқларини пирпиратиб, ҳаяжон тўлқинини ҳамон босолмасди.

— Вой, боласи тушмагур-ей. Шунга хафа бўлясанми?— бир оз диққанафас бўлган опасининг чеҳраси ёришди.— Сенинг ўрнингда бўлганимда хурсанд бўлардим. Биласанми, даданг камтар ва содда. Соз ишлаб, оз сўзлашни яхши кўради. Лекин дадангининг бошқа ажойиб сўзлари кўп. Элга ёқимли, жуда ширин. Мен билан боққа борсанг айтиб бераман.

Эртасига она Дилшодни боққа бошлаб келди. Сўри ва ишкомлардаги «қирмиши», «хусайин», «кишмиш»лар нур талашиб товлапади. Саф-саф осилиб турган узумларга Дилшоднинг ҳаваси келди. Кўзи ўйнади. Каттакоп узум бошини узингга кўзи қиймади. Бир шингилини узди-да, карсиллатиб еди.

— Маза экан. Оҳ-оҳ, ойи сиз ҳам енг!

— Маза эканми, а,— кулиб қўйди онаси.— Баракали, чиройли узумлар ернинг саховати — ширин сўзидир. Дадажонинг ерни сўзлатгунча қанча тер тўкди. Неча бор «тиллашди» у билан. Даданг ва ер меҳри бирбири билан қўшилиб, эл-юрт гамида куйманади. Билсанг, ернинг ҳосили — сўзи дадангининг дил сўзидир. Раис бувагини ҳам тўлқинлаштириб сўзлатган дадажонининг сўзидир...

ОҚ УРИК

Томорқамиздаги мевалар ҳар хил: олча гилос шафтоли... Бобомнинг хаёллари эса кўпроқ бог этагидаги ўрикда. Тапаси йўгон. Кўм-кўк баргли шохидан қуриган шохи кўп.

— Азиз, берп кел,— чақиради толдан хуштак ясаб чалганимни эшитиб бобом.

— Ҳозир,— дейман-у, «эҳ, уришсалар нима дейман» дея бир оз орқамга тисарилиб турдим. Кеча ўртоғим Собир билан ўша ўрик дарахтидан довучча қоқиб еганимиз-да, таги кесак, узуқ-юлуқ шох, баргларга тўлган.

— Ҳосили бор экан, қоқишибди,— оёқ остига қараб ачинади бобом.— Қара, борми яна.

— Унда-мунда бор,— балаидга алаңглайман.—пишса бир пақирча чиқади.

— Хайрият, бор экан. Борини эҳтиёт қилайлик.— Илтижо билан боқадилар менга,— яхши пишсин. Ўртоғингга ҳам берасан.

«Довучча қоққанимизни сезган эканлар-у, ётиги билан тайинлаштилар»— хулоса чиқараман сўзларидан. Кўм-кўк довуччалар кун сайин катталашиб, оқ тусга кирмоқда.

Собир ўтган-кетганида уни кўриб, менга қитмирлик қилгани-қилган.

— Ўрикдан қоқ. Еймиз. Мунча аяйсан. Бобонг ҳам болаларга ёмон кўришиб, ўрикни қўриқлагани-қўриқлаган.

— Яхши пишса сенга ҳам берар эканлар,— дейман бобомни ёқлаб. Кутилмаганда томорқамиз колхоз ерларига қўшилибди. Ўрига янги планли жойдан беришибди. Гулдираб келадиган бульдозер ўригимиз тағнда тўхтади. Кабинадан тушган қорача йигит салом бериб бобомга юзланди:— Ўрикни ағдарамиз. Ўрни экинзорга қўшиларкан.

— Беш-олти кун сабр қил. Ўриги хомроқ.

— Арзимаган ўрик, деб,— тўнгиллади бульдозерчи.

— Арзимаса ҳам данаги арзанда. Ўриги пишса данаги тўқ бўлади. Экиб кўпайтирмоқчиман.— Колхозда қанча-қанча ўрикзорлар ҳосили нуруни тўкиб ётарди. Экин баҳона ҳаммаси қирқилди. Баргак, туршак дастурхондан ўчди. Соғлик керакми, экишни ҳам ўйлаш керак.

— Мақсадингизга тушундим отахон, кечиринг. Яхши хилданми, дейман,— бульдозерчи оқариб кўринган ўрикларга боқди.

— Оқ ўрик, бўтам. Қишлоқда бундан бўлак нишон қолмади. Данагидан кўчат қилсам сенга ҳам бераман. Бутун кишлоққа тарқатсам армоним қолмасди.

— Яшаг бобой. Ниятингизни агрономга ҳам айтаман...

Бу пайт Собир билан мен бульдозерни томоша қилиш баҳона уларнинг сўзини зимдан тишлардик.

— Бобонгни қизғанчиқ, деб нотўғри ўйлар эканман. Билсам ҳаммани ўйлар эканлар,— деди Собир.

— Кўрдингми, бульдозерчиям олдин тушинмай, кейин уялиб қолди,— дейман бобомдан фахрланиб.

Ҳил-ҳил пишган ўриққа маза қилдик. Бобом бир косасини атайин Собирларникига ҳам чиқартиб бердилар. Фақат данагини қайтариб бериш шарти билан...

ЯХШИ АМАҚИ

Кўча бўйидаги ариқнинг суви ўйноқлаб сой томон оқади. Сув сал кўпайса борми, ариқнинг саёз жойидан тошиб кетади.

— Ҳой бола, кетмонингни тезроқ олиб кел,— деди бу ҳолдан хавотирланиб турган киши, мактаб боғига кетаётган Ғиёсни кўриб. Ғиёс бехос овоздан зийрак тортди. Қуёш нуридан ярқираб турган янги кетмончасини дарҳол елкасидан қўлига олди. Уша киши томон юрди.

«Ваалайкум ассалом»— баландроқ айтилган бу сўз Ғиёсни ҳайратга солди: «Салом бермасимдан олдин нега алик олди. Пичинг қилаяптими, салом бермади, деб. Яқинроқ борганимда салом бераман-ку».

— Ассалому алайкум! Кечирасиз амаки.

Амаки эса лом-лим демай, Ғиёснинг қўлидан кетмончани олди. Ғиёснинг: «Сиз уришманг. Ўзим қиламан бунини», деганига қарамай ариқнинг тошай деб турган жойига тупроқ ташлай бошлади.

— Ассалому алайкум,— деди Ғиёс бу гал ёлбориш оҳангида. Амакининг кўзлари шалдираб тўлиб оқаётган сувда. Томирлари бўртган қўллари билан ариқ бўйини маҳкамлайди.

Тезроқ салом бермаганимга дарров жаҳллари чиқиб кетибди-де,— ўзича ўйлайди Ғиёс, амакининг қалтироқ қўлларига ўйчан боқиб. Балки қўллари ҳам шунинг учун титраётгандир.

Мактаб боғида ишларкан, кечгача ҳам кўнглидаги хиралик кетмади. Биров орқага, тортаётгандек қўли ишга бормади. Амакига салом бермасдан алик олгани, берган саломни эса аликсиз қолгани қалбини тикандек тирнайди.

— Э, э,— деди дадаси кечқурун ўғлининг арзига ту-

шуниб етгач,— соч-соқоли оппоқ, қошлари ўсиқ, тезоброқ кишини айтаяпсанми? Бечоранинг нимасидан хафа бўласан. Уруш инвалиди бўлса. Бомба портлаганда тупроқ тагида қолган. Контузия бўлган. Қулоғи кар-ку, бояқиш.

— Қўлларининг қалтираши ҳам ўша бомбадан кейин бўлган, дег. Мен бўлсам...— Шу топда ўша киши Фиёснинг кўзига жудаям беозор, яхши амаки бўлиб кўришиб кетди.

ЁМОНГА ҚЎШИЛИБ...

Экинзор ёпида сигирини етаклаб боқаётган Фиёс ўзига рўбарў келаётган синфдошидан сўради:

— Қўйнингдаги нима?

— Гилос, ол, еб кўр,— бир сиқим узатди Салим.

— Узумзор яқинидаги гилосданмасми бу?

— Топнинг. Худди ўшандан.

— Ий-е — Салимга тикилиб қолди Фиёс,—гилосли жой ҳам сизларга қарашлими? Ўтган куни ҳам келаётганинг қўйнингги тўлдириб, ўша ёқдан.

Синфдоши аввалига нима дейишини билмай гуноҳкордек сизди ўзини. Баҳона топгач, дадилланди:— Биласан, дадам колхозда катта богбон. Гилосдака меваларнинг қанчасини экиб ташлаган. Сеннинг даданг ҳам. Тўғрими Фиёс? Шундай экан гилосда бизнинг ҳам ҳақимиз бор.

— Фиёс:— Барибир, колхоз учун экишган-де,— деди-ю, Салимнинг кўнглига қаради. «Хўп десанг бирга гилосга борамиз, кечроқ», деганига рози бўлди. Бундан Салим хурсанд: «Гилосни роса шилганлигимни ҳеч кимга айтолмайди. Тили қисилади. Ўзинг ҳам роса олдингку, дейман.

Кечки пайт. Шабада гир-ғир. Жухоризор панасидан шивир-шивир овоз келади:— Олдин гилосга сен чиқ,— Фиёснинг туртади Салим.

— Йўқ. Аввал сен чиқ.

— Сен бемалол териб туш. Кейин мен.

Бўлмади. Фиёс дарахтга чиқди. Гилосдан дам оғзинга, дам чўнтагига соларкан, пастга ҳам ташларди: «Ол, еб тур».

Шамол борган сари гувуллар, шохларни беланчакдек тебратарди. Фиёснинг оғирлигидан ёйдек эгилган шох бутогидан ажраб силкинганича ерга бош урди.

шуниб етгач,— соч-соқоли оппоқ, қошлари ўсиқ, тезоброқ кишини айтаяпсанми? Бечоранинг нимасидан хафа бўласан. Уруш инвалиди бўлса. Бомба портлаганда тупроқ тагида қолган. Контузия бўлган. Қулоғи кар-ку, бояқиш.

— Қўлларининг қалтираши ҳам ўша бомбадан кейин бўлган, дег. Мен бўлсам...— Шу топда ўша киши Фиёснинг кўзига жудаям беозор, яхши амаки бўлиб кўриниб кетди.

ЕМОНГА ҚЎШИЛИБ...

Экинзор ёнида сигирини етаклаб боқаётган Фиёс ўзинга рўбарў келаётган синфдошидан сўради:

— Қўйнингдаги нима?

— Гилос, ол, еб кўр,— бир сиқим узатди Салим.

— Узумзор яқинидаги гилосданмасми бу?

— Топдинг. Худди ўшанда.

— Ий-е — Салимга тикилиб қолди Фиёс,—гилосли жой ҳам сизларга қарашлими? Утган куни ҳам келаётгандинг қўйнингни тўлдириб, ўша ёқдан.

Синфдоши аввалига нима дейишини билмай гуноҳкордек сизди ўзини. Баҳона топгач, дадилланди:— Биласан, дадам колхозда катта боғбон. Гилосдака меваларнинг қанчасини экиб ташлаган. Сенинг даданг ҳам. Тўғрими Фиёс? Шундай экан гилосда бизнинг ҳам ҳақимиз бор.

— Фиёс:— Барибир, колхоз учун экишган-де,— деди-ю, Салимнинг кўнглига қаради. «Хўп десанг бирга гилосга борамиз, кечроқ», деганига рози бўлди. Бундан Салим хурсанд: «Гилосни роса шилганлигимни ҳеч кимга айтолмайди. Тили қисилади. Узинг ҳам роса олдингку, дейман.

Кечки пайт. Шабада ғир-ғир. Жухоризор панасидан шивир-шивир овоз келади:— Олдин гилосга сен чиқ,— Фиёсни туртади Салим.

— Йўқ. Аввал сен чиқ.

— Сен бемалол териб туш. Кейин мен.

Бўлмади. Фиёс дарахтга чиқди. Гилосдан дам оғзинга, дам чўптагига соларкан, пастга ҳам ташларди: «Ол, еб тур».

Шамол борган сари ғувуллар, шохларни беланчакдек тебратарди. Фиёснинг оғирлигидан ёйдек эгилган шох бутогидан ажраб силкиганича ерга бош урди.

Қарсиллаган овоздан етиб келган йўловчи безовта. Қўм-кўк шох орасидан зўрга туриб келаётган Ғиёсдан ҳол сўрайди:

— Ёмон тушмаднингми, ҳой бола?

— Қўлим сал...— Қўрқувдан ранги ўчган Ғиёс шохдан тирналган билагини кўрсатди.

— Ҳечқиси йўқ. Қош қораймасдан уйингга етақол. Ғиёс йўлда ён-берига қараб-қараб қўярди:

«Қаёққа қуён бўлдинг, Салим? Ҳе ўргилдим гилосингдан!»

— Уғлингизнинг аҳволини кўринг, дадаси,— она ўғлини жаҳл билан кутиб олди. Ғиёс хомуш. Кўйлаги алвир-шалвир. Еқавайрон.

— Бемаҳалда юрмасдинг. Бирор бетамизга қўшилдингми? Ростини айт.

Ғиёс дадасига воқеани «оқизмай-томизмай» айтади.

— Шайтон экан оғайнинг. Гилосдан ташқари ўрик, шафтолилар экканмиз. Тўғри, бунда дадаси ҳам тер тўккан. Оғайнингнинг фикрича дадаларимиз эккан, деб меваларни ташмалайвериш яхшимас. Уят. Экканимиз колхоз мулки. Меҳнатимизга ҳақ олганмиз.

— Ўзимам шундоқ ўйловдим, дада. Унга қўшилиб...

ПАЛЬТО

Уйдан айвоиға чиқсам, укам зўр бериб дадамнинг вешалкага осиглиқ турган пальтолариини олишга интиларди. Кошки, бўйи етса. Пальтога етиш учун тагига стулчасини ҳам қўйиб олибди.

— Дониёр, пальтони нима қиласан?— деб сўрадим таажжубланиб.

— Олиб бериб, кейин айтаман,— деди дўмбоқ қўллариини пальтога узатиб.

Мен нима қилар экан, деб унга пальтони олиб бердим. У қопқора кўзлариини уйнатиб, севинч билан менга ялт этиб қаради-да, пальтони судраганича ташқарига олиб чиқа бошлади.

— Ҳой, пальто лой бўлади,— деб кийимни унинг қўлидан тортиб олдим. Шунда Дониёрнинг узун киприклари намланди, қора қошлари чимирилди, лаблариини чўччайтириб:

— Мен уни Ленин бобомнинг устиларига кийдирмоқчи эдим,— деди у Владимир Ильич Лениннинг кўчамизга ўрнатилган ҳайкалини деразадан кўрсатиб,— кўряпсизми? Ахир қор ёгаяпти. Ленин бобом совуқ еб қоладилар-ку!

— Дониёр, Ленин бобомиз совуқ емайдилар. Уларнинг юракларида ўт бор. Бу ўт ҳеч сўнмайди!— дедим.

ҚУЛОҒИ ТОПИЛДИ

— Кечаги айтганларингизни-чи, ойи, ҳаммасини ўрганиб бўлдим, айтиб берайми?

— Ҳа майли. Бўлмаса оёғинг қани?

Эркинжон:

— Мана,— деб оёғини кўтариб кўрсатган эди, йиқилиб тушишига сал қолди.

— Қулоғинг-чи?

— Мана,

— Қани йўқ-ку?

— Мана турибди-ку, ҳозир ойнага бориб қараб келай-чи, турибдимикан. Сиз қалпогимнинг тагида тургани учун кўрмаётгандирсиз.

Эркинжон ойнага қараб келиб:

— Бор экан-ку. Мана,— деди қулогини чўзиб кўрсатиб.

— Бари бир қулоғинг йўқ, нега деганда боя супургини олиб келиб бер десам, қулоқ солмадинг. Гапга қулоқ солмаган болаларни қулоғи йўқ бола дейишади.

Эркинжон чопиб бориб, ҳовлининг бир чеккасида, дарахт тагида турган супургини кўтариб келди ва:

— Энди қулоғим бор-а?— деди.

ФАРИДА УСМОНОВА

ГУДОК

Лобарни кўрганлар, ана гудок келяпти, дейдиган бўлишган. Нега дейсизми? Чунки у бўлар-бўлмасга қулоқни батанга келтириб товуши бўғилгунча ариллаверади-да. Шуниси, қизиқки, бақириб йиғлаганига яраша кўзидан бир қатра ҳам ёш чиқмайди. Ўзи кичкина бўлса ҳам жа айёр-да. Сабаби ҳали кичкина деб кўнглига қаравейришган, нима деса шуни бажаришган, мана, оқибати. Дадаси қараса, Лобарнинг қичқириви кундан-кунга ошиб, ҳар хил хархашалари кўпайиб кетди. Кейин уларнинг жонига тегиб Лобарнинг айтганини қилмай қўйишди. Лобар хип бўғилиб қолгунча қичқирди. У қичқириб-қичқириб кўзини қия очади-да, менга ким қараётганини деб ўғринча қараб ҳам қўяди. Ҳеч

ким назар-писанд қилмаётганини кўриб баттар алам қилиб қичқира бошлайди. Қичқираверганидан овози чиқмай қолиб анча маҳалгача ҳиқиллаб ўтирди, кейин зерикди шекилли, «бор-э, йиглаб менга нима зарил, ҳеч ким эшитмагандан кейин», деб уйига кириб кетди.

Шу-шу у йиғламайдиган бўлган. Бўлмаса яна ўзига жабр-да!

ОНА

Ҳасан қалдирғочнинг инига чиқиб, қўйида уч-тўртта тухум билан қайтиб тушди.

— Менда тухум, қушнинг тухуми — мақтанди ўртоқларига.

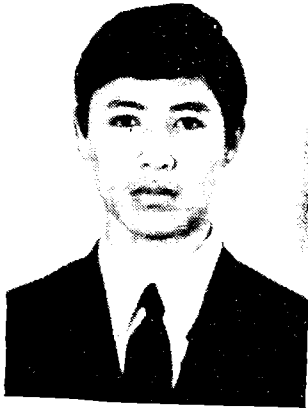
— Қани, қани...

— Қўй болам, онаси келса қарғайди, жойига чиқариб қўй,— деди буни кўрган бувиси.

— Онаси мен олганимни қаердан билади.

— Онаси билади, болам, қўй жойига.

— Майли,— истамайгина, яна инига қўйиб тушди. Бир-икки кун ўтгач, уйни қалдирғоч болаларининг овози тутди.

Жаҳонгир Наҳанов 1971 йил Самарқанд область, Норной райониде тугилган. Унинг ҳажвий, шеърӣ маншқлари республика матбуотида мунтазам босилиб туради. Жаҳонгир 1986 йил «Гулхан» журналнинг лауреати, 1987 йилда эса «Ленин учқуни» ҳамда «Юлдузча» нашриетининг ҳамкорлиги билан уюштирилган «Ҳар доим бўлсин қуёш» деб номланган конкурса галиблар қаторидан жой олди. 1987 йил «Еш гвардия» нашриетида чоп этилган «Бойчечак» коллектив тўпладан унинг ҳажвий ҳикоялар туркуми ҳам жой олди. Жаҳонгир Наҳанов айни пайтда Тошкент шаҳридаги 236-ўрта мактабнинг 10-синфида таълим олмақда.

ҲИКОЯЛАР

КИЙИК ҚИСМАТИ

Қалин чакалакзордан тусқлари ерга тегар-тегмас чопаётган она кийик отилиб чиқди. Унинг вужудини қўрқув қамраб олган, бир дақиқа тўхтаб, нафасини ростлаб олишга юраги дов бермасди. Кийик ўзини хилват форга урди...

Аввалари она кийик ўз боласи билан йиртқич ҳайвонлардан қочиб, бу ерга тез-тез келар эди. У боласини эса олиши биланоқ кўзлари ёшга тўлди. Йирик-йирик дона бўлиб, юзига оқиб тушди. «Оҳ, қароғим!.. Сенга нима бўлди экан? Бояги икки оёқлиларга ем бўлмадингмикан-а?..» Унинг ичи тирналди. Бўлиб ўтган воқеа бирма-бир кўз олдидан ўта бошлади...

Қуш яримлаб қолган, подадаги кийиклар дарахтларнинг соясига ўзларини уришган эди. Она кийик ҳам кийикча билан бирга четдаги эман дарахти тагида ястаниб, баъзида эса ўтларни чимдиб, дам оларди. Бироқ она кийикнинг ичига гулгула тушган, қандайдир фожиа рўй беришини кўнгли сезган эди унинг. Кийик янглишмаган эди. Бир оздан сўнг аллақарлардан билинар-би-

линмас шовқин эшитила бошлади. Бу товушлар тобора яқинлашарди. Она кийикнинг қулоқлари динг бўлди. Уридан сапчиб туриб кетди. «Бу ўша — қўлларида даҳшатли чақмоқлари бор икки оёқлилар-ку!» — хаёлидан ўтди унинг.

Она кийик олдинга талпинди. Кийикча энди оёқларига турган эди ҳамки, чақмоқларнинг гумбурлаши эшитилди. Тўдадаги беш-олти кийик билан бирга у ҳам ерга мукка йиқилди...

Қолганини она кийик эслай олмади. У боласининг йиқилганини кўриб, гангиб қолганди.

Она кийик беихтиёр, даҳшатли воқеа содир бўлган жой томон йўл солди. У ўша жойнинг олдига яқинлашганда, куйган гўшт, тутун ҳидлари атрофни тутиб кетганди. Унга яқин икки оёқлилар бақириб-чақириниб, қаттиқ «ҳо-ҳо»лашар эди. Улардан бири чеккага чиқиб, кийикларнинг терисини шиларди. Она кийикнинг вужудига қалтироқ тушди. Чунки икки оёқлининг ёнида боласининг боши қон-у тупроққа қоришиб ётар эди.

Кийикнинг кўзлари қонга тўлди. Қаттиқ туёқлари тошларга урилиб жаранглади. Ҳар нарсадан чўчийдиган бу кийик эс-ҳушини йўқотдими ё вужудда улкан қасос ўти чақнадими, душманга ташланди.

Бирпасда қий-чув кўтарилди. Кийикнинг бу қилигидан икки оёқлилар саросимага тушиб қолишганди. Улардан бири тезда ўзига келиб, қўлидаги «чақмоқ»ни унга тўғрилади. Яна ўша даҳшатли садо янгради. Она кийикнинг кўзи қоронғулашди, унинг ичини алланима куйдирмоқда, ўзи эса тобора оғирлашиб борар эди. У қоқилиб, бир ўмбалоқ ошди-да, бошқа турмади. Унинг кўзлари очиқ қолган, аллақандай беғуборлик бор эди унда...

ПАРТАШУНОС

Алгебра дарси аллақачон бошланиб кетган. Аммо менинг хаёлим партадаги ёзиқ-чизиқлари расмларда. Бу ерда ҳар балони топса бўлади. Камон ўқи қадалган юрак дейсизми, одам деса одам эмас, маймун деса маймун эмас афт-башараси дейсизми, хуллас, расмлар галереяси.

Ўзим 7 «а» синфининг энг интизомли «икки»чилариданман. Ўқитувчи доска олдига чиқарса, билмайман,

дейман. Гап-сўзсиз «икки» қўйилади. Бошқаларга ўхшаб: «Кейинги дарсда жавоб берсам майлими?»— деб сўраб ўтирмайман. Ортиқча гап эшитишларни бошимга урамани?!.

Дарс бошлангандан кейин партага чиппа ёпишману, то танаффусга қўнгироқ чалингунча бош кўтармайман. Бошқалар бўйинларини жирафадай чўзиб, деразадан спорт майдончасидаги футболни томоша қилишаётганда, хаёллари дарсда эмаслиги тезда билинади-да!

Мен эса партадаги расмларни томоша қиламан, ўзим ҳам янгиликлар киритаман. Баъзи бир «устоз кўрмаган»ларнинг расмлари тагига норозилигимдан ёзиб қўяман, баъзиларини мақтайман...

Мана буни қаранглар, на кенгуруга ўхшайди, на туяга. Расмни чизишни билсанг, чиз-да, номард! Партани ўшанақа расмларнинг билан тўлдириб нима қиласан? А?

Мана буни расм деса бўлади. Тап-тақир бошни чизиб қўйиб, тагига «Раҳм кал-овсар»,— деб ёзиб қўйибди. Маладес!..

Шу десангиз, парташунослик билан шуғулланиб, ўқишни ҳам ташлаб қўйган эканман. Ҳаммаёқни икки босиб кетибди. Яна бу ҳам етмагандай, синф мажлисида мени ёмонлашади денг. Бўладиганим бўлди. Аммо шундай бўлса ҳам без бўлиб туравердим...

Шундан сўнг, ёнимга дарс қилишдан эринмайди гап Наргизани ўтқизиб қўйишди. Уқишим устидан назорат қилармиш. Шу Наргизаси бало бўлди. Танаффуслардаям орқамдан югургани-югурган. «Ҳой, Азим, уни тайёрладингми, буниси қопкетмадими?.. Қийналаётган бўлсанг, уйимга кел, ёрдамлашиб юбораман...» Бунақада бош кўтариб юриб бўладими?

«Бундан баттар бўл»— деяпсиэми? Ҳўв. Менга қаранг. Узингизни парталар «галерея»сида кўрмоқчимисиз? Боплаб чизиб қўярдимку-я, Наргизадан чўчияпманда. Яна муҳокамага қўймасин мени. Ҳа майли. Сизлар билан пачакилашиб ўтирмайман. Ҳали физикани қилганим йўқ, «ойимпошша» катта танаффусда ҳам орқамдан «дум» бўлиб юрмасин. Ия, ана, ўзи ҳам кўриниб қолди. Бўпти, мен кетдим. «Қуён» бўлиб қолмасам бўлмайди шекилли...

БИРИНЧИ БОР ИИФЛАГАН БОЛА

Биринчи дарсга қўнгироқ чалинганга анча бўлган. Болаларнинг фикру хаёлини тарих ўқитувчиси Олим аканинг сўзлари қамраб олган. Ўқувчиларнинг хаёлан ибтидоий одамлар билан мамонт овлар, ё бўлмаса Македонский билан Чингизхон қўшинларига қарши танк ҳам самолётларини ишга солиб, жанг олиб борарди. Лекин шу пайт синфнинг эшиги шахт очилди-ю, барчанинг хаёли бўлинди. Эшик олдида сочлари кирипи ниналардек тиккайган, костюмининг тугмалари чала-чулпа солинган, бебош, ўлгудек айёр, муштумзўр, лекин дарсларга келганда нўноқ синфдошлари Ортиқ турарди.

— Мумкинми?

— Хўш, нега кеч қолдинг? Бугун қандай баҳона топаркинсан, эшитайлик-чи!— деди ўқитувчи кўзойнагини тўғирлаб.

— Биласизми, ҳалиги... Гапнинг очигини айтиб қўя қолай,— деди Ортиқ маҳмадоналиги тутиб.— Шу десаңгиз, мактабга келаётиб, бир чумолиннинг оёғини босиб олибман... «Ҳой, галварс» деб юборди чумоли. «Энди қандай қилиб уямга етиб оламан, оёқни ишдан чиқардинг-ку...— деди яна у. Жаҳлим чиқиб тумшуғимга бир туширай дедим-у, ўзимни тийиб қолдим. «Ҳар ҳолда пионерсан-ку,— дедим ўзимга ўзим.—Ке, шу бечорани манзилга обориб қўя қолай». Ярим соат излаб зўр-га топдим уясини...

Қиқир-қиқир бошланди. Ўқитувчи газабдан узоқ вақт нима деярини билмай турди. Кейин эса ўзича нимадир деб пичирлади-да, Ортиққа ўтиришни буюрди. Дарс яна бошланди.

Танаффусдан сўнг, Ортиқнинг олдига қўрқа-писа Собир яқинлашди:

— Ортиқ, хоҳлайсанми, мен сенга дарсларни ўзлаштиришда ёрдам бераман... Хоҳласанг, дўст ҳам тутинардик...

Ортиққа ўртоғининг таклифи ёқмади:

— Менга қара, аълочи бўлсанг ўзингга. Лекин менинг ишимга аралашма, билдингми? Сепдақа ўртоқдан ўргилдиму...

— Тушундим... тушундим. Бошқа қайтарилмайди,— деди қўрқиб кетган Собир ва синфга кириб кетди.

Собир баҳона бўлди-ю, Ортиқ «ҳамманг Собир та-

рафдасан, кучимга ҳасад қиласанлар-да», деб ҳамма билан уришиб чиқди.

Шу-шу бўлди, Ортиқ ҳеч ким билан гаплашмай қўйди. Мактабга келади: охирги партада лунжини шишириб ўтиради. Кейин индамайгина уйига «суриб» қолади. Бир хил пайтларда умуман қораси кўринмайди.

Кунлар шу тариқа ўтаверди, кейин синфлараро футбол мусобақаси бошланиб қолди...

Ортиқ «менсиз ютқазашади», деб мактаб стадионига келди. Келди-ю, атайлаб синфдошларининг кўзига кўринадиган жойда туриб қолди. Аммо уни кўриб, кўрмасликка олдилар. Ортиқ хомуш тортиб чеккага чиқиб ўтирди. Фигони чиқди. Тўполон қилмоқчи бўлди-ю, ўзини босди.

Уйин эса бошланган эди. 7 «Б» синф ўқувчилари дастлабки дақиқаларданоқ дадил ҳаракат қилиб, Ойбек қўриқлаётган дарвозага тўп киритишди. 7 «А» синфининг ўйини сира қовушмасди. Шу орада иккинчи тўп киритилди.

Ортиқ икки ўт орасида қолди. Ичидаги икки овоз уни икки тарафга судрай бошлади. Бири «Ана кўрдингми, қадриг ўтди. Сени ўйинга олишмадим, ҳечқиси йўқ! Ютқазисин, ундан баттар бўлишин! Уларсиз ҳам кунинг ўтади», деса, иккинчиси: «Уларнинг сўзига кирмай чакки қилдинг. Ахир нима бўлсаям синфдошларинг-ку! Кечирим сўра, Ортиқ...» дер эди.

Шу пайт ўйинчилар танаффусга чиқишди. Ортиқ на у, на бу овозга ён босиб улар олдига яқинлашди.

— Хўш... қалай? Менсиз ишларинг битмас эканми? Ҳа майли, ўйнасам ўйнай қолай...— деди у мийғида кулиб.

Болаларнинг нафаси ичига тушиб кетди. Ҳамма Ортиқдан юзини ўтгирди.

— Йўқ, керак эмас, Ортиқ. Ютқазсак ҳам сенсиз ютқазайлик,— деди Ойбек ўртоқларига «кетдик» дея ишора қилар экан.

Ортиқ биринчи бор ғалати аҳволга тушиб қолди. Биринчи бор синфдошлари олдида кўзларига ёш олди.

Ортиқ улар ортидан бир зум қараб турди-да, югуриб кетди. Боши оққан томонга югуриб кетди...

Югураверди, югураверди... Сўнг бехос қоқилиб тушди-ю, ўзини ўтлар устида кўрди. Тўпасида осмон... Чексиз, чексиз... Кўм-кўк, кўм-кўк. Тагидаги ер билинмай-

ди... бўшлиқ... Унинг кўзларидан ҳамои кўзёшлари оқиб тушарди.

ДАШНОМ

Мажлис бошланди. Синф бошлиғимиз Нозима писмиқ яна гапини айлантириб келиб, менга тақади:

— Мана, Илҳом Утаев, ҳеч қандай мактаб ишини бажармайди. Яна аълочимиш! Бошқалар синф учун жон куйдиришсин-у, у эса ялло қилиб юраверсинми? Йўқ, бунақаси кетмайди. Темурчилар отрядига қўшиласан. Вақти йўқ эмиш? Бошқалар бўш вақтни қаердан топишяпти? Уялмайсанми?!

«Нима, баҳоларни сен қўяяпсанми? Олдин ўзингга боқ, кейин ноғора қоқ-да. Ҳе, ўргилдим...»

Шундай қилиб, камини темурчилар отрядига аъзо бўлди. Дастлабки топшириқ: бир кампирнинг юмушларини енгиллатиш. Ёши олтипеш бешдан ошиб қолган бувимга ёрдам бермайману, етти ёт бегона кампирга кўмаклашаманми, деган хаёллар билан унинг эшигини тақиллатдим. Мункиллаб қолган, ҳасса ушлаган кампир чиқди. У ўзига ярашмаган кўзойнагини тўғрилаб, менга узоқ қараб турди. Одоб билан саломлашдим. Кампир алик олди-да:

— Болам, кимсан? Ҳеч танимаяпман,— деди.

— Бувижон, мен мактаб темурчилариданман. Юмушингиз бўлса, қарашиб юборгани келдим. Исмин — Илҳом.

— Умрларингдан барака топгурлар! Кеча ҳам икита бола келиб, оғиримни енгил қилиб кетишувди. Яна келишса керак бугун,— деди кампир ичкарига киришни таклиф қилиб.

Эътироз билдирдим.

— Бувижон, ишингиз бўлса айта қолинг, бир зумда қилиб ташлайман,— дедим аслида бу иш ёқмаётган бўлса ҳам.

Гаплашиб-гаплашиб у кишининг исм-фамилияларини ҳам билиб олдим.

Кампир пальтосининг чўнтагидан пул олиб узатди:

— Нон олиб келсанг бўларди, болам.

Уйдан отилиб чиқдим, бир оз югуриб, панага ўтдим. Нима, қиладиган бошқа ишим йўқми? Нон дўкони бир километрдан ошиқроқ жойда бўлса...

Бундай қарасам, мендан бир синф юқори ўқийдиган Соли билан Маҳкам шу ёққа келишяпти. Саломлашдик. Соли қўлимдаги сумкани кўриб, деди:

— Нима қилиб бу ерда сумка билан турибсан, Илҳом?

— Ҳа, энди, магазинга бориш ёқмаяпти,— дедим ба тафсил сўзлагим келмай.

— Ойингнинг айтганини қилмасанг, яхши эмас,— деди ақл ўргатиб Маҳкам.

Бор-е, ишингни қил, энди ўргатмаган сен қолувдинг, дедим ичимда.

Улар кетишди. Яна беш-ўн минут турдим-да, кампирнинг уйи томон югурдим. Кирасолиб йўлда тўқиган ёлгонимни ишлатдим:

— Бувижон, магазинда нон йўқ экан...

— Ҳа, яхши, болам. Кечқурунроқ ўзим чиқиб келарман,— деди кампир гапларимга чиппа-чип ишониб,— кечаги болалар келди. Ермамлашишяпти барака топгурлар. Қани, юр, сенга таништирай.

Болаларни кўрдим-у, турган еримда қотиб қолдим. Не кўз билан кўрайки, қаршимда Соли билан Маҳкам турарди.

Нима қиларимни билмай, отилиб кўчага чиқиб кетдим. Кампир эса «ҳай-ҳай»лаганича қолди...

Шу воқеадан сўнг Маҳкам ва Солининг кўзига тик қарай олмайдиган бўлдим. Ҳар учрашганимда уларнинг нигоҳида: «Наҳотки сен пионерсан?!»— деган савол бордай туюлади.

Буниси энди ўзим-ўзимга берган дашномим эди.

«ТУПРОҚ» ОПЕРАЦИЯСИ

Адҳам имтиҳонларга тайёргарлик кўрарди. Бошқа синфдошлари сингари у ҳам ҳаяжонда. Пухта тайёрланмаса бўлмайди, саккизинчи синф!

Бир куни уни йўқлаб ўртоғи Бахтиёр кириб келди.

— Ҳа, олим, ўқияпсанми? Уқийвер, ўқийвер! Мен бўлсам ҳеч қандай қийинчиликсиз имтиҳон топширмоқчиман!— деди у мийиғида кулиб.

— Қандай қилиб?!— Адҳам ҳайрон бўлиб сўради.

— Оппа-осон. Кеча бир мисол устида бошим қотиб турувди. Бувим фолбинга борибдилар. Йўл-йўриқ олибдилар. Мозор тупроғи ўқитувчи ўтирган стол тагига сепилса, ухлаб қоларкан. Ушанда бемалол шпаргалкадан кўчириб олаверамиз! Қалай, аканг қарағай!..

Имтиҳон куни Бектемир қовоғи солиқ мактабга кириб келди.

— Олиб келишни унутган бўлса-я?!— деди Адҳамга Бектемир.

— Олиб келади. Сен уни билмас экансан,— деди Адҳам.

— Яна ўша ҳақда гаплашаяпсизларми? Вой лақмалар-эй! Мана кўрасизлар, Қарим ака бари бир ухламайди,— деди Раҳим.

Бахтиёрни кўришгач, Адҳам билан Бектемир енгил нафас олишди.

— Энди билдирмасдан «халоскор»ни чўнтакдан олсак, бўлди. «Беш»гина бизники!— деди Адҳам.

Имтиҳон бошланди. Беш минут ўтди, ўн минут ўтди. Бахтиёрнинг кўзи Қарим акада.

Қарим ака Бахтиёрнинг тикилиб ўтирганини кўрдида, деди:

— Ҳа, Бахтиёр, менда саволинг борми?

— Мендами? Йўғ-е, менда савол йўқ,— дея у кўзини дафтарга тикди.

Бирмунча вақт ўтгач, у яна ўша тарафга беихтиёр қаради. Бу қараш ўқитувчига ғалати туюлди. У кўзойнагини тўғрилади ва Бахтиёр ўтирган партага яқинлашди.

— Бирон нимани тушунмаяпсанми?

— Ҳаммаси тушунарли...— каловланди Бахтиёр.

Ўқитувчи елкасини қисганича жойига бориб ўтирди. Бир лаҳзадан сўнг, Қарим ака яна унга назар солди: Бахтиёр ҳамон ўқитувчига тикиларди.

— Нима, мени биринчи марта кўраяпсанми? Бугун сенга нима бўлди ўзи?— ажабланди муаллим.

Уч соат ўтди-кетди. Бахтиёр бор-йўғи иккита мисолни еча олди, холос.

— Сенга ишониб учтагина мисол ишлабман, қаердан ҳам гапингга лаққа тушдим,— тўнгиллади Бектемир уйга қайтишаётганда.

Икки кундан сўнг ёзма иш натижаси аён бўлди. «Тупроқ» операцияси қимматга тушди. Уч ўртоқ ҳам нақдгина «икки» олишганди.

«ЕРДАМЧИ»

Неъмат дарвозани очди-ю, синфдоши Адҳам ва унинг ёнидаги Акбар сураткашни кўриб ҳайрон бўлди. «Ак-

бар сураткаш»— бу Акбарнинг лақаби, чунки у синфларидаги яккаю ягона сураткаш-да!

Ҳол-аҳвол сўрашгач, Адҳам гап бошлади:

— Бизларни нега келганимизни билмасанг керак-а? Бўлмаса эшит, сен ўтган куни бувимнинг оғирини енгил қилиб турибман, ҳамма ишни ўзим қиламан, дегандинг. Ҳозир деворий газета чиқаряпмиз. Шунинг учун сен суратга тушишинг керак. Биласанми, шунақаям зўр сурат чиқсинки, сен кир ювиш машинаси ёнида кир юваётган бўласан, ҳар тарафга кўпик сачраб туради...

Бу гапларни эшитиб Неъмат дудуқланиб қолди:

— К-келинглар, яхшиси с-суратга туширмай қўя-қ-қолинглар.

— Ие, нимага?— дейишди иккалови бирваракайига.

Неъмат қизариб-бўзарганча ҳамон дудуқланарди:

— Ҳ-ҳа-а, рост, ёрдамлашаман, м-масалан, бу-бувим электр токидан қўрқадилар, шунинг учун кир машинасида кир юваётган пайтларида мен кнопкаларни босиб тураман. Синглим ҳовли супураётганида з-зерикмасин деб хиргойи қиламан, яна-чи, яна...

Эртаси куни бу ҳақиқат деворий газетага кўчди. Кир юваётган буви, унинг ёнида эса бир қўлини белига қўйганича кир ювиш машинаси кнопкасини босиб турган, синглиси ҳовли супураётганда хиргойи қилаётган Неъматнинг карикатураси чиқди.

Деворий газета осиглиқ турган мактаб коридорида эса ўқувчилар тўпланиб қолган эди!..

АРИЗА

Синфдошлар ҳар томонга тарқаб кетадиган бўлишди. Бир хиллари билим юртига, техникумларга, бошқалари ўқишни давом эттиришади... Ҳа, бу жуда ачинарли эди. Саккиз йил ичида қадрдон бўлиб қолишганди улар.

Ўқишни давом эттирмоқчи бўлганлари эса, тўққизинчи синфда қолиш учун директор номига ариза ёза бошлашди. Бири бундоқ ёзади, бири ундоқ...

Ариза топширилгандан кейин икки кун ўтгач, синф раҳбари дарс ўтаётган пайтда хонага директор кириб келди. Ўқувчилар ҳурмат сақлаб ўринларидан туришди.

Ўтиришга рухсат бериб, директор мийиғида кулиб деди:

— Қодиров Одил ўрнидан туриб юборсин-чи!
Малладан келган паканагина бола ўрнидан турди.
— Бу сенинг аризангми?— саволга тутди директор.
Одил бир парча қоғозга узоқ тикилгач, деди:
— Меники...

— Тўққизинчи синфга ўтмоқчимисан? Баҳоларинг қандай?— деди директор.

Одил уялиб бошини ҳам қилди.

— Аъло баҳоларга ўқишаётган синфдошларинг билим юртларига касб танлагани боришса-ю, сен бўлсанг ҳеч қайси фанни ўзлаштирмай туриб, тўққизинчига ўтмоқчи бўлибсан-да... Институтга киришингда отанг имтиҳон топширар экан-да!.. Мана, қўлимда ўқишни давом эттирмоқчи бўлган ўртоғингизнинг ажнабий тилда ёзган аризаси. Сизин шу билан таништирмоқчи эдим.

Синф раҳбаримиз бир чеккада тортинганча турарди. Ахир у Одилнинг отаси раис бўлганлиги учунгина уни «сыйлаб» юборганди-да.

Директор сўзларни таржима қилгунича терга ботиб кетди ва ниҳоят, «тарихий ҳужжат»ни тиклай олди. Унда шу сўзлар битилган эди:

*«Тошкент область, фалон район,
фалон мактаб директорига
саккизинчи синф битирувчиси
Қодирп Одилдан*

АРИЗА

Мен шу йил, яъни 1985—86 ўқув йилида 8 синфни таммулиман. Мен унинг синифни бутириб, қишлоқ хужалиги институтига кирмақчиман. Шунинг сабабда мани хужжатларимми ўқишши давом итириш учин қолдирсагиз...

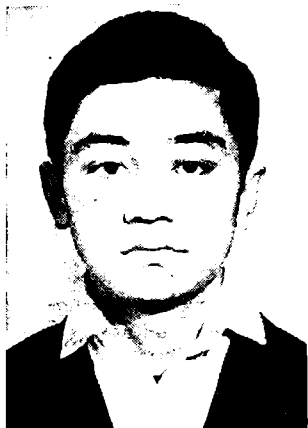
ҚОДИРП.

Синф раҳбаримиз директор олдида изза бўлиб қолди. Директор унга ғалати қараш қилди-да, деди:

— Сиз билан алоҳида гаплашамиз!

Директор чиқиб кетди. Уқитувчимиз унинг орқасидан қушдай учиб чиқди. Мактаб коридорида унинг овози баралла эшитиларди:

— Ўртоқ директор, Собир Абдуғаниевич! Айб менда эмас-ку...

ҲИҚОЯЛАР

ИНШО

— Комил, менга иншо ёзишимда ёрдам бергин. Узим ҳеч ёза олмаяпман. Эртага биринчи соатда Роза Каримовна сўраб қолади,— деди Дилфуза танаффусда.

— Ҳа, майли, мендан нима кетди,— Комил сипфдошига иншо ёзиш йўллари тушунтира бошлади.— Аввал ўрта ҳисобда уч нуқтдан иборат план тузиб оласан. Кейин бирорта шоирнинг шу темага онд бир шеърдан эниграф танласанг, яна ҳам яхши бўлади. Сўнгра қиш фаслининг тасвири келтирилади. Дов-дарахтларнинг ҳолати, қушлар қаерларга учиб кетишганлари ва бошқаларни чиройли қилиб ёзасан. Тушунарлими?

— Ҳа, тушунарли. Раҳмат сенга. Уйга борибоқ ёзишга киришаман.

Дарсга қўнгироқ чалиниб, ўқувчилар жой-жойларига ўтиришди. Муаллим дарсни бошлаши биланоқ, Алининг шивирлаган овози эшитилди:

— Комил, она тилидан айтган иншони ёзиб бер. Ма, қоғоз,— деди Али бир вароқ қоғозни буклаб-буклаб иккинчи звенонинг биринчи партасида ўтирган Комилга отаркан.

— Ҳали, танаффусда,— деди Комил ўзини зўрға бо-
сиб.

Уқитувчи буни пайқаб қолди:

— Нима гап, Қурбонов?

— Йўқ, ҳеч гап эмас,— деди Али бошини қуйи со-
либ.

Муаллим бу ҳақда бошқа гапирмади.

Дарс тугагач, Али Комилнинг олдига югургилаб
келди.

— Комил, ҳали нега иншо ёзиб бермадинг?— деди
у нафасини ростлаёлмай.

— Уйга берилган вазифани дарсда ёзадими? Эсинг
борми ўзи? Бундай пайтларда дарсни тушунмай қолиш
ҳеч гап эмас.

— Майли, ҳозир ёзиб берақол.— Қурбонов ручка
билан қоғозни синфдошининг қўлига тутқазди.

Комил қоғозни нари сурди:

— Мен сенга ёзиб берадиган аҳмоқлардан эмасман.
Хоҳласанг тушунтириб беришим мумкин.

— Дилфузага ёзиб берган ким?

— Мен унга ёзиб берганим йўқ, тушунтириб бердим
холос.

— Менга тушунтириб беришнинг кераги йўқ. Ёзиб
берасан дедимми, ёзиб берасан. Синф раҳбаримиз:
«Бир-бирингизга ёрдам беринглар», деган эди-ку.

— Сен тушунмабсан, оғайни. Мен сенга ёзиб бери-
шимнинг нима кераги бор? Мен сенга ёзиб берайин-у,
сен эса баҳони олиб ўтиравергин, шундайми? Йўқ,
оғайни, чучварани хом санабсан. Бунақада сен текин-
хўр бўлиб қоласан.

— Ҳа, майли, сен менинг дўстим эмас экансан.
«Дўст бошига кулфат тушганда билинади», деган гап
бор. Сен эса...

Алининг қўлтиғидан тарвузи тушиб, коридорга чи-
қиб кетди.

Эртасига шу, яъни 5-«Б» синфда она тили дарси
бошланди. Уқитувчи Роза Қаримовна болаларга шун-
дай деди:

— Мен сизларга ўтган дарсда «қиш ҳақида иншо
ёзиб келинглар»,— деган эдим. Ёзиб келдингларми?

— Ҳа,— дейишди болалар барварига.

— Жуда яхши. Қани, Низомов, ёзиб келган ин-
шонингни ўқиб бер-чи?

Комил Низомов ўрнидан туриб, иншосини ўқиб бер-

ди. Комил синфдаги энг илғор ўқувчи. Деярли барча фанлардан аъло баҳо олиб ўқийди. У иншони қисқа ва маъноли қилиб, «5» га лойиқ ёзган эди. Фақатгина охирги жумлани ғализроқ тузганлиги учун сал адашиб қолди. Шунда орқа тарафдан «пиқ» этиб кулган овоз эшитилди. Ҳамма ўқувчилар ўша томонга бурилишди. Бу — сизларга таниш бўлган Али эди. Унинг одати шунақа. Бўлар-бўлмасга болаларни эрмаклаб, кулгани кулган.

Роза Каримовна Комилнинг иншосини эшитиб, синф журналига «5» қўйди. Сўнгра Алини турғазиб, ёзиб келган иншосини ўқиб беришини сўради. Али худди елкасидан оғир юк босиб тургандай зўрға ўрnidан турди. У иншони тутилиб-тутилиб аранг ўқиди. Иншо чала ва мазмунсиз ёзилган эди.

— Утир,— деди ўқитувчи ва унга «2» қўйди.

Али уялганидан партанинг тагига кириб кетай деди.

Роза Каримовна Алига насиҳат қилмади, уни сўкмади. Фақат маъноли қилиб: «Аввал ўзингга боқ, сўнгра ногора қоқ», дегандай қараб қўйди.

ТАШВИШЛИ КЕЧА

Мен аслида кантар боқишга қизиққан эдим. Лекин бунга дадамни кўндиролмадим.

— Яхшиси товуқ олиб бера қолай,— деди дадам.— Каптардан кўра товуқнинг фойдаси кўп бўлади.

Уйлаб қарасам, дадам ҳақ. Рози бўлдим. Магазиндан бир ўрам симтўр олиб келиб, қўшнимиз дурадгор уста Бегижон аканн чақирдик-да, ҳовлимиз этагига товуқхона қуришни бошлаб юбордик.

— Бу ерга юздан ортиқ товуқ сиғади,— деди уста асбобларипи йиғиштириб сумкасига соларкан.

Якшанба куни дадам билан бозордан йиғирмата макиён ва бешта хўроз олиб келдик. Ўрганиб олгунча уларни ташқарига чиқармадим. Кейинчалик ҳовлимиздаги беда экилган жойга қўйиб юборадиган бўлдим. Мактабдан келибоқ, товуқларга дон, сув бераман. Дадам эса ҳар бозор куни беш-ўнтадан товуқ олиб келадиган бўлди. Курки бўлган товуқларга тухум бостириб, жўжа очирардик. Икки йил ичида товуқларимиз сони юз элликтага етди. Ҳар куни товуқхонага кириб, тухум олиб чиқаман. Тухум гўштдан ҳам фойдалироқ бўлганлиги учун укаларим тухум ейишни канда қи-

лишмас, ўзимиздан ортганини сотардик. Уйимизда гўшт тугаб қолса, хўрозларнинг семизроғини сўйиб, шўрва пиширардик.

Товуқ — етти хазинанинг бири эканлигини ўз кўзим билан кўриб турибман.

Бир куни товуқларни санасам, битта кам чиқди. «Адашиб қолдим шекилли», деб қайта санадим. Бари бир битта кам. Ҳеч ердан топилмади. Эртасига яна бири ғойиб бўлди. Бундан хабар топган дадам таажжубланиб:

— Товуқларимиз қаёққа йўқолаяпти экан, ҳайронман,— деди.

«Товуқларим қўшниларикига девор ошиб ўтиб кетмайтимики», деб ён деворли қўшниларикига чиқиб суриштирдим. Уларнинг қаерга ғойиб бўлганини ўйлаб, ўйимнинг охирига етолмасдим.

Бир куни уйда ухлаб ётсам, Акмал мени уйғотиб қолди:

— Ака, туринг тезроқ. Ҳозир битта сариқ ит товумизга яқинлашаяпти. Бўсез-чи, ака!

Мен тезда шим-қўйлагимни кийиб, ташқарига отилдим. Чиқсам, уйимизнинг ён томонидаги пол ости шамоллатиш учун қўйилган туйнукдан кириб кетаётган тулки боласининг думидан таниб қолдим. Мен вақтни ғапимат билиб, уйимизнинг ён ва орқа томонидаги барча туйнуқларни гувала билан беркитиб чиқдим.

Ойим, дадам ишга, синглим Гулнора эса Акмални боғчага олиб кетди. Уқишдан ёзги таътил берганлиги учун мен уйда ёлғиз қолдим. Товуқхонанинг атрофини зимдан кузатдим. Товуқхона томига вақтинчалик ёпилган тунукалардан бири қаттиқ шамолда нариги томонга сурилиб, анча жой очилиб қолган экан.

— Ҳа-а, шу ердан ўғирлаётган экан-да. Акмал қўқис ҳовлига чиқиб қолганлиги учун тулки товуқ ўғирлашга улгуролмай туйнукка кириб кетди. Ҳамма ухляпти деб ўғриликка эрталаб келаркан-да. Ҳа муғомбир-э. Чучварани хом санабсан, Тулкивой. Сени бошлаб таъзирингни берайки, ўзинг ҳам қойил бўлгин.

Шоти қўйиб, товуқхона томига чиққач, тунукани жойига сурдим-да, устига уч-тўрт ғишт бостириб қўйдим. «Тулкини ўлдириш керак» ўйладим ўзимча...

Омборхонадан сирти резина билан қопланган узун электр сим топиб, унинг бир учига вилка ўрнатдим. Симнинг иккинчи учидан беш сантиметр узунликдаги

резинасини қирқиб олиб ташлаб, чамбарак ясадим-да, айвонимиздаги газ-ўчоқнинг орқа томонига ташлаб қўйдим. Сўнг ҳовлига чиқиб кекса ўрикнинг соясига солинган тўшакка чўзилдим.

Тун. Ҳамма қаттиқ уйқуда. Фақат уйда мен уйғоқман холос. Қийиниб, айвонга чиқдим. Овоз чиқармаслик учун Гулноранинг слансисини кийдим. Пайпасланиб, юриб, айвонга чироқни ёқдим-да, ён-веримга қўрқув аралаш қараб қўйдим. Секингина бориб, газ-ўчоқнинг орқасидаги симни олдим-да, аста зинапоядан тушдим. Ҳаво очиқ. Осмонда саримсоқ пиёзнинг арчилган бир бўлагига ўшаш ой билан милтиллаб турган юлдузлар кўринарди. Майин шабада эсмоқда. Жимликни фақатгина товуқларнинг қа-қағлаши-ю, чигирткаларнинг чириллашигина бузарди.

Тулки кириб кетган туйнукдаги гувалани олиб, симнинг яланғоч учларини худди шиллиқуртнинг шохларига ўшатиб икки томонга кердим-да, туйнук оғзига тиқиб қўйдим. Иккинчи учига ўрнатилган вилкани эса, айвон ичидаги штепселга суқиб қўйдим. Чироқни ўчириб, уйга кирдим. Жойимнинг қаердалигини билмай Акмалнинг оёғини эзиб олсам бўладими? Укам бақириб юборди. Мен қўрқиб кетганимдан кўрпамга ўраниб олиб, бир неча дақиқа нафас олмай турдим. У бир оз ингради-да, сўнг жимиб қолди. Кўрпадан бошимни чиқариб, уйга чўмиб кетдим: «Тузоқдан сал ташвишланаяпман-да. Яна биронтаси эшикка чиқса ток уриб юбормасин. Кейин «Буни ким қўйди», деса нима дейман? Ишқилиб бирор кор-ҳол юз бермасин-да. Барибир муттаҳам тулкини ушлаш керак». Мен яна анча вақтгача уйғоқ ётдим.

Бирдан ташқарида тақира-туқур овоз эшитилиб қолди. Чиққани эриндим. Борган сари тўполон авжга чиқиб, товуқларнинг овозлари баралла эшитилар эди. Ҳовлига чиқсам, уйимизга тулкилар тўлиб кетганмиш. Ҳар бири биттадан товуғимизни паққос тушираётган эди. Товуқ патлари эса ҳар тарафга сочилиб кетган.

— Товуқларни битта қўймай енглар. Бугун катта базм бўлади,— буйруқ берди, пешонаси оқ қашқа тулки товуқ гўштини чайнаб туриб.

Аксига олиб уйимизда ҳеч ким йўқмиш. Қўшнилари чақирай десам овозим чиқмайди. Нима қилишимни билмай, дир-дир титраб турганимда, ўлганнинг устига тепгандай ўнтача тулки тишларини гижирлатиб, менга

яқинлаша бошлади. Уларнинг энг каттаси сўлагини оқизганича, тишларини кўрсатиб деди:

— Ҳозир сенга тулки боласига тузоқ қўйиш қандоқ бўлишини кўрсатиб қўяман! Сени мана шу ўткир тишларим билан тилка-пора қилиб ташлайман!

Тулки энди менга ташланаман деб турганида уйғониб кетдим. Тонг отиб қолай дебди. Айвонга чиқиб, қарасам, штепселга вилкани қандай суқиб қўйган бўлсам, шундайлигинча турибди. Шошиб вилкани суғурдимда, туйнукдаги учи очиқ симни олиб ташлаб, ичкарига мўраладим. Зим-зиё. Фақатгина бир томондан сал ёруғлик тушиб турибди. Ҳайрон бўлиб, дарча орқали қўшни томонга ўтдим. Қай кўзим билан қарайки, туйнукларнинг бирини гуваласи икки-уч бўлиниб, ерда ётибди. Мен хайратдан ёқамни ушлаб, туйнукка тикилганимча ўй суриб қолдим. Хайрият, ўлмабди. Мен бўлсам очиқ туйнукдан чиқаман деганда симга тегиб, тил тортмай ўлади дегандим. Сезгирлигини қаранг, токка яқин йўламабди ҳам. Ёлирай. Тикилган гувалани суриб, тешиб бу туйнукдан қочиб кетиши хаёлимда ҳам йўқ эди. Нима бўлса ҳам айёр-да. Анча жойгача қон томчилаганига қараганда тумшуғи ҳам қонаганга ўхшайди.

Мен буни тезда уйдагиларга етказдим. Зум ўтмай бу воқеа бутун маҳаллага ёйилиб кетди. Қандай қилиб дейсизми? Ойим айтганлар-да. Аёлларни биласизку. Қўни-қўшниларга мақтангиси келаверади.

Йиллар ўтди. Лекин тулки биз томонларга бирон марта ҳам келмади. Биз тулкидан бутунлай қутулган эдик.

СИРЛИ ЁСТИҚ

— Тезроқ бўлинглар болалар. Кеч қоламиз. Эртароқ етиб боришимиз керак.— Бу ўқитувчи Одил ака Каримовнинг овози эди.

Шаҳардан ёрдамга келган ўқувчилар қишлоқдаги мактаб биносидан чиқишиб, ўқитувчилари билан далага пиёда йўл олишди.

Улар катта йўлнинг икки томонига эгилган тут дарахтларининг тўкилган заъфарон баргларини эзиб борар эдилар.

Ниҳоят далага ҳам етиб келишди. Пахтазорга назар ташлаганда, узоқдан бошидаги этакларини ушла-

ганларича шийпонга яқинлашиб келаётган бир қанча колхозчиларни кўриш мумкин. Шийпондан чиқиб келаётган бригадир ўқувчиларни илиқ кутиб олди:

— Келишлар, яхши дам олиб келаяпсизларми?

— Ҳа, энди келаяпмиз-да, Гаффор ака,— деди ўқитувчи бригадир билан кўришар экан.

Гаффор ака болаларга ўқтира бошлади:

— Қани, энди ҳар бирингиз биттадан эгатга тушиб олиб, ишга киришинглар. Пахта чаноғида қолмасин. Шунда терган пахтаингиз баракали бўлади.

Ўқувчилар, худди ширага ёпишган чумолилардай, этакларини бўйнига осганларича пахтазорга шўнғиб кетишди.

Тушга яқин пахталарини орқалаган болалар шийпон томонга дарёдай оқиб кела бошладилар. Улар пахталарини тортириб бўлишгач, косаларини кўтариб қозон-ўчоқ ёнига келишди. Ошпаз болаларнинг идишига бир чўмичдан овқат қуйиб берар, болалар эса унга хўмрайиб қўйишар эди-ю, лекин ишдамай жўнаб қолишар эди.

Чордана қуриб ўтирган Бахтиёр овқатдан нолиб деди:

— Шу ҳам овқат бўлдими? Қуруқ сувга уч-тўртта макарон, бир-иккита картошка солиб қўйган, холос. Гўшти эса йўқ ҳисоби. Ҳар куни икки маҳал шунақа овқат. Яна овқатга деб кунига бир сўмдан ушлаб қолишади. Ўқитувчилар эса иссиққина хонада ҳар куни қўй ёғи, қўй гўштида девзира гуручли ош ейишади.

— Секинроқ, ўқитувчилар эшитиб қолади. Тўғри айтаяпсан-у, лекин на чора,— деди Муҳиддин овқатни шопириб ичаётиб.

Тушлик тугагач, болалар яна пахта теришга кетншди. Ўқувчилар кечгача пахта теришиб, уларни кўтарганларича турнақатор бўлишиб, шийпонга келишди. Бу ерда иш берган сайин қизиб, қўл-қўлга тегмас эди. Колхозчилардан бири пахталарни прицепга ортаётган бўлса, иккинчиси эса этакларни бўшатиб, уларни эгаларига қайтариб бермоқда. Яна бири эса тоғдай уюлиб ётган хирмонни бешлик билан уёқ-буёгини тўғриляпти.

Назира пахталарни тортаётган табелчидан илтимос қилди:

— Ака, менга икки кило қўшиб қўйинг. Эртага те-риб бераман. Бугун дугонам билан мусобақа ўйна-

ётган эдим. У қирқ бир кило, мен эса ўттиз тўққиз кило тердим.

— Синглим, ҳозирги давр бошқача. Унақанги қўшиб ёзишлар йўқолиб кетган,— деди табелчи атрофдагиларга бир-бир қараб қўяркан.

Шу пайт тепаси очиқ машина шийпонга келиб тўхтади. Бири этакни белига маҳкам боғлаб, яна бири уни елкасига ташлаб олган ўқувчилар югуриб бориб, машинага чиқиб олишди. Улар кўз очиб-юмгунча ётоқхонага етиб келишди.

Болалар овқатланаётганларида Одил ака уларга деди:

— Тезроқ бўлинглар. Ҳозир мажлис бўлади.

Ўқувчилар қатор бўлишиб, тўғри тўртбурчак шаклда туришди. Ўқитувчилар ҳам шу ерда. Қаторнинг бошида турган мактаб директори Умаров гап бошлади:

— Ҳурматли, ўқувчилар! Ҳозир ўн кунлик ҳисоботни эшитасиз.

Пахта штабининг бошлиғи Нетьматжон Ҳакимов учта саккизинчи ва учта тўққизинчи синфлар ўн кун мобайнида қанча пахта терганликларини ўқиди. Илгор синфларнинг ўқитувчиларига миннатдорчилик билдирилди.

Директор савол-жавобни давом эттирди:

— Хўш, қайси синф энг оз пахта терибди?

— 8-«В» синф.

— Синф раҳбари ким?

— Шодмонбек Режапов.

— Уша синф колонна бўлиб, унинг бошига синф раҳбари турсин. Энди Шодмонбек, синфингиз билан даврани уч марта айланиб чиқинг. Ҳамма беш мартадан «уят» дейишсин.

Шодмонбек Режапов бошини қуйи солиб даврани айлана бошлади. Унинг ажин босган юзлари чўғдай қизиб, бошини кўтаришигаёқ болалар унга масхаромуз кулиб қўйишгандай туюлар эди. Айрим ўқувчилар «уят» деяверишиб, одамнинг қулоқ-миясини еб ташлашди. Баъзи ўқувчилар орасида шивир-шивир бошланди:

— Вой, Сора неча йилдан бери битта мактабда ишлаётган ўқитувчини ҳурматсизлаш одобдан эмасда-а?

— Нимасини айтасиз, дугонажон? Обрўсини тутдай тўқди-я.

— Бундай директорнинг адабини бериб қўйиш керак,— деди Муҳаббат.

Назира ҳам суҳбатга аралашди:

— Шунча болалар ичида шарманда-ю, шармисор бўлди, бечора.

Саккизинчи синфлар даврани айланаётганларида тўққизинчи синфлар худди тоғни талқон қилиб ташлагандай мағрур туришар эди.

Йиғилиш тугагач, ўқувчилар ўз хоналарига кириб кетишди.

Режапов энди қайси юзи билан ўқувчиларга дарс беради? Энди ким уни ҳурмат қилади? Директор ўқитувчи билан алоҳида гаплашса ҳам бўлар эди-ку. Арзимаган нарса деб Шодмонбек Режаповнинг ўттиз икки йилги меҳнати зое кетди. Обру-эътиборни қайтадан тиклаш мушкулдир. Лекин ўртоқ Умаров буларни хаёлига келтирмаган, келтиришни ҳам хоҳламайди.

Орадан уч кун ўтгач, болалар иш ҳақларини олишди. Эртасига 8-«А» синф ётоқхонасида қизиқ бир воқеа рўй берди.

Эрталаб турган Илҳомжон чўнтагини қарасаки пули йўқ. Ҳеч хавотирланмай бошқа киссаларини ҳам кўриб чиққач, деди:

— Ие, болалар, менинг беш сўмим йўқолиб қолибди. Ким олган экан-а!

— Менинг эса саккиз сўмим йўқ. Кечагина чўнтагимда эди,— деб қолди Муҳиддин ҳаяжонланиб.

Бир пайт Бахтиёрнинг гўнғиллаган овози эшитилди:

— Вой, ўн сўмим йўқолиб қолибди.

Болалар пул қўйган жойларини қарай бошлашди.

— Хайрият, пулим жойида экан,— деди кимдир.

Синфда тўс-тўполон бўлиб, болалар, бир-бирларидан тўнкаб кетишди. Бирдан муштлашишга ўтишди. Шунда улар бир чеккада илжайиб турган Алишерга;

— Пулларни сен олгансан, кулаяпсан-ку,— дейишиб, ёнпасига унга ташланишди. Ҳаммаёғи ғурра бўлиб кетган Алишер, улардан аранг қутилиб, жуфтакни ростлаб қолди. Бахтиёр билан Муҳиддин қўлларига бири стул, бири чамадон олиб, эшик ёнида туришди. Улар Алишернинг киришини пойлашмоқда.

Бирдан эшик очилиб, шовқин-сурондан хавотирланган ўқитувчи кирди. Муҳиддан билан Бахтиёр қўлидаги нарсаларни билан Одил аканинг бошига уриб юборишларига сал қолди.

Муаллимнинг ғазабидан иккала боланинг тили каллимага келмай қолди:

— Ҳа-ҳалиги, А-Алишер нарсаларимизни ўғирлаб-б қўйди.

— Нима, нима гап ўзи?

— Домла, ҳалиги-чи, кечаги пулларимизни биттаси ўғирлаб қўйибди. Шумхабарни эшитган муаллим гангиб қолди:

— Ким? Қачон? Нима учун? Тушунтирсанглар-чи, ахир.

— Биз билмасак ким ўғирлаганини.

— Нега билмайсизлар?! Пул қўйган жойларингизни тузукроқ текшириб чиқинглар. Бундай бўлиши мумкин эмас. Ҳеч ақл бовар қилмайди бунга. Кечқурун жинпин олиб чиқиб кетмагандир-у. Энди битта балодан қутулдим дегунча, иккинчисига йўлиқасан-а? Тавба?!

На пулдан, на ўғридан нишон бор. Маҳмудни қоровулликка ҳам қўйиб кўришди. Лекин ундан ҳам иш чиқмади. Ҳар куни болаларнинг бирорта нарсаси йўқолмасдан қолмасди.

Кулларнинг бирида болалар эрталаб қарашса, Қозимнинг қўл-оғизлари сиёҳ эди.

— Қозим, нега қўл-оғизларинг сиёҳ? Ёки кечқурун қорнинг очиб қолиб сиёҳ ичдингми-а?— деди Бахтиёр ҳазиллашиб.

Болалар «гурр» этиб кулиб юборишди.

— Ие, қаерим сиёҳ бўлибди?— деди Қозим билаги билан лабини артиб.

Бу гапдан сергакланиб қолган Алишер чамадонини кўрсаки, қоғозга ўралган конфет оз қолибди. У ўртага чиқиб суюна-суюна гапира кетди:

— Болалар, мен кеча бир ҳовуч қандга сиёҳ қўйиб, чамадонимга солдим-да, атайлаб беркитмаган эдим. Қозим чамадопимни титиб, қандга сиёҳ тўкилганини билмай еяверган.

Қозим қўрққанидан дир-дир титрай бошлади:

— Алишер, нима деясан? Мен сенга ўхшаган очкўз эмасман.

— Мен тўғри сўзман. Бекорга хафа бўласан. Илҳом ўқитувчимизни чақир.

Зум ўтмай, хонага Одил ака кириб келди. У болаларнинг қуршовида қолган Қозимни кўриб ёқа ушлади:

— Ко-о-зим? Шундай қилиб сендан чиқдимми? Дўст-

ларингнинг нарсаларини ўғирлашга қандай қўлинг борди?

— Мен ўғирлаганим йўқ, домла.

Муҳиддин Қозимнинг гапига қарши чиқди:

— У тоняпти. Пулларни шу ўғирлаган. Бу олдинлари ҳам майда-чуйда нарсаларни ўғирлаб юрган.

Синф раҳбари Қозимнинг тугунлари, чўнтаklarини ва тўшакларининг остларини қараб, ҳеч нарса топа олмади.

Алишер кўзи бирдан Қозимнинг қора ип билан тикилган ёстиғига тушди. Буни дарҳол муаллимга билдирди.

— Жинни-пинни бўлиб қолдингми? У ерда ҳеч нарса йўқ.

Қозим шундай деб йиғма каравоти томон ўқдай отилди-ю, лекин ёнидаги синфдошлари унинг икки қўлидан маҳкам ушлаб қолишди.

— Болишнинг ичида йўқолган нарсалар нима қилади?— У олдинга қараб талпинди.

Одил ака ёстиқнинг ипини сўкиб, кўрганида, пахтанинг орасидан ручка, тароқ, пул ва бошқа нарсалар топилди.

Болалар ҳайрон қолишиб, гапга тушиб кетишди.

— Оббо, шоввоз, нарсаларни ҳеч ким билмайдиган жойга беркитибди-я? Қойил.

— Бундан келажакда тадбиркор катта ўғри чиқиши мумкин. Фақатгина қоронғида кўрмай қолиб, қора ипда тикиб қўйибди-да. Хатоси шу.

— Бу нима?!— деди Каримов тишини ғижирлатиб.

Қозим ҳеч нарсадан хабари йўқ одамдай, ўзини билмасликка солди:

— Йўқ, йўқ, туҳмат қилишяпти. Уларни болишимни орасига Алишер қўйган. Ҳа, ўша!

— Ўзингни гўлликка солма,— деди Одил ака жиддий.

— Тўғри, мен ўғирлаганман. Кечиринглар, мени, иккинчи ўғрилик қилмайман.

Ўқитуви ўғирланган нарсаларни эгаларига топширгач, деди:

— Йўқ, кечирмаймиз. Сендан бундай ваъдаларни кўп эшитганмиз. «Ит-итлигини қилади» деган гап бор.

Бир кунмас бир кун шу ҳунарингни яна ишга соласан.
Одил ака ўқувчиларга қараб шундай деди:
—Козимга қандай чора кўриш эртага маълум бўлади.

АБДУЛЛА РУЗИЕВ

МЕҲНАТСЕВАР ДОНО ҚИЗ

(Эртак)

Бир бор экан, бир йўқ экан, қадим замонда бир чол билан уч қизалоқ бўлган экан. Чол наматфуруш экан. Намат тўқишда унинг олдига тушадигани йўқ экан. Узоқ мамлакатлардан одамлар келиб, унинг наматларини сотиб олиб кетар эканлар. Ўз юртида ҳамма унинг меҳнатини қадрлаб, ҳурмат қилишар экан.

Ёшини яшаб, ошини ошаб кампири ўлгач, уч қизи чолнинг қўлида қолибди. Тўнғич қизи ишёқмас, мақтанчоқ, ўртанчаси пардоз-андозга ўч, томоша деса ўзини томдан ташлайдиган экан. Кенжатоғи эса камтар, камсуқум, содда, меҳнатсевар ва чевар бўлган экан.

Кунлардан бир кун чол ўрнидан туриб дарвозаси олдига чиқса, ҳамма ерга сув сепиб сунурилган, ёғ томса ялагудек озода эмиш. Чол бу ҳолни кўриб ҳайрон қолибди. Буним ким қилганини ўйлаб-ўйлаб, тагига етолмабди. Шунда кичкина қизининг қудуқдан сув тортаётганини кўрибди. Кун ёришгач, дарвозаси зулфини кимдир қоқибди! Чол чиқиб қараса, дастурхон кўтарган икки аёл турганмиш. «Уйга киринглар»,— дебди чол. Кенжатоғ қиз меҳмонларга кўрпача ёзибди. Югуриб нон-чой келтириб, дастурхонини безатибди.

Кампирлар қизнинг ортидан қараб маҳлиё бўлибдилар. Улар чойни ичишгач, мақсадга ўтишибди! «Бизлар совчилармиз».

Чол ўйланиб туриб: «Бўлмиш қуёв боламиз нима иш қиладилар»,— дея сўрабди.

«Қуёв — деҳқон, уруғ экиб, ҳосил олади» — жавоб берибди совчилар. Чол катта қизини тўй-томоша қилиб турмушга бериб юборибди. Ўртанча қизига созандадан совчи келибди. Чолга у ҳам маъқул тушибди. Ўртанча қизини ҳам эрга бериб юборибди.

Алқисса, кенжа қизи қолибди. Кенжасига кўп жой-

дан совчилар келаверибди. Чол ҳунари бўлмаган йигитга қизини бермаслигини айтиб, уларни қайтараверибди. Бир пайт бир косиб йигитдан совчи келибди.

«Қизимга мос ковуш тикиб келсин»,— дебди чол. Совчилар ҳунарли йигитга чол гапини айтишибди. Йигит бўлмиш қаллиғига ковуш тикишга киришибди ва уни жуда ҳам чиройли қилиб тикибди. Совчилар сарполарга қўшиб ковушни ҳам олиб келибдилар. Қиз ковушини кийиб кўрса, оёғига қуйиб қўйгандек мос келибди.

Ковуш жуда бежирим, кўркам эжанки, қараган сари кишининг кўргиси келар экан. Чунки косиб йигит ковушга ўз севги ва меҳрини қўшиб тиккан экан-да. Чол энг кенжа қизини ҳам касби-кори бор йигитга тўй-томоша қилиб берганидан беҳад хурсанд бўлибди. Айниқса кенжа қизининг одоблилиги уни хурсанд қилган экан. Агар шу қизи ҳовли ва кўчаларни супуриб турмаганида, опалари ҳам уйда қари қиз бўлиб қолардиларда. Бу қиз меҳнатсевар экан. Бу эса уч қизга ҳам бахтсаодат келтирибди.

Ҳунарли, меҳнатсевар киши ҳар ерда эъзозда, у ҳеч қачон хор бўлмас деб, шунга айтадилар-да. Чол ҳам қизлари бахтли бўлганидан боши осмонга етиб, ўз ёшини яшаб, ошини ошаб, роҳат-фароғатда давр сураверибди.

Сизга тақдим этаётган бу шеърларни 6-синф ўқувчиси ёзган. Бу шеърлар ҳали катта шеърят талаби даражасида бўлмаса-да, Ориф-жондаги ўйноқчи ва қувноқ шеърлар ёзишга интилиши, янги бирор гап айиши орзуси бизни қувонтирди. Еш шоирнинг келажаги олдинда. У ҳали кўп ўқийди, ўрганади ва янги-янги мавзуларда шеърлар ёзади деб умид қиламиз. Биз Ориф Тухташев шеърларидан баъзи намуналарни деярли таҳрирсиз чоп этар эканмиз, таланти ёш шоирга янги-янги ижодий парвозлар тилаб қоламиз.

БУРИНИНГ ТУГИЛГАН КУНИ

Бугун бўрининг
Тугилган кунин.
Барча ҳайвонлар
Табриклар уни.
Ана келяпти
Улоқ, қўзичоқ.
Бўри қувониб,
Тайёрлар пичоқ.
Яна келмоқда
Кичик олмахон.
Эргашиб келар
У билан Қуён.
Бўри-бўри-да,
Шодланиб кетди.
Темкў қафасга
У таклиф этди.

ФИЛ

«Зоопарк»да Одил
Кўрди кучли фил.
Ҳайбати катта,
Кўп яшаш бахт-да
Узун хартуми,
Лек кичик думи!
Ранги қордай оқ,
Инсонга ўртоқ.
Билсак ўша фил
Юзга кирибди.
Бир аср яшаб,
Бардам юрибди.

ЧУМОЛИ

Донни ташир
Чумоли,
Ҳориб — толиб.
Чумчуқ эса
Еб қўйди
Илиб олиб.

ҚИЗИҚ УЙИН

Ботир, Нодир ва Башар
Бекинмачоқ ўйнашар.
Учаласи уч ерга
Яшириниб олади.
Уларни топадиган,
Айтинг-чи, ким қолади?

ОНА ТИЛИ ДАРСИДА

Муаллим:
«Даданг бугун тўп,
Олиб берди сенга».
Гапнинг эгасин
Толиб бер менга?

Ўқувчи:
Акамлар олиб
Қўймаса мendan,
Тўпнинг эгаси
Менман-да, менман.

ТОЛИБ ДАНГАСА

Уртоқ Толиб
«Икки» олиб,
Қовоқ солиб
Юрар доим.

Уйнайди тўп,
Дангаса хўп,
Қилмайди иш,
Қорайган тиш.
Қирдир боши,

Ўнда, ёши,
Ўзи билсин,
Ўзи қилсин.
Есин ошин,
Ювсин бошин,
Қилсин ишни,
Ювсин тишни.
Шунда Толиб,
Бўлар голиб.

БУ КИМ?

Каравотда ётар у,
Хуррагини отар у,
Хурр, хурр, хурр.

Онаси келиб-чи, дер:
«Ҳой, ҳой ўғлим
Дўнаншер
Тур, тур, тур».

Тур деса ҳам турмайди,
Юр деса ҳам юрмайди.
Ухлайди, хуриллайди,
Семиз Дўнаншер.

ШАМНИ ЕЌИНГ...

Алишер, Зоҳид ва Нор
Кўрар эди телевизор,
Лип этиб ўчди чироқ,
Қоп-қоройғи ҳаммаёқ.

Шунда кичик Алишер
Акасига шундай дер:
—Тезроқ, ёқинглар-чи
шам,
Кўрамиз давомин ҳам.

ТОПИШМОҚЛАР

Тинмай ўқисанг агар,
Қўп нарсани ўргатар.
Билсанг, ука, ўйлаб топ,
—Билим кони у...
(китоб)

Эрта туриб дер қу-қу,
Қайси паррандадир у.
Бун топ-чи, ҳой Уроз,
—Бунинг номи, ҳа...
(хўроз)

Кундуз нурин сочади,
Кечга бориб қочади...
(қуёш)

Қо-қоқ дер очса тухум,
Бу нима айт-чи, Муқум?..
(товуқ)

Сося йўқ, елар ғув-ғув,
Топингизлар, нимадир у?..
(шамол)

Осмонда ўнта юлдуз,
Энди қулоқ сол ҚУНДУЗ.
Яширинди бештаси,
Айт-чи, қолди нечтаси?

Сенга еттита ёнғоқ,
Менга бўлсин тўртта нок.
Қўшсак агар ҳаммасин.
Нечта жами айт НАСИМ?

ВАЛИЖОН

Кундаликни дам-бадам
Қўлга олса Валижон,
Ишонмас гоҳ ўзи ҳам,
Жилмайиб боқар шодон.
Ҳаммаси «беш»у

«беш»лар,

Битта дона тўрти йўқ.

Қўл қўйса, «зўр-ку

ишлар»,

Дер дадаси, кўнгли тўқ.

Аълочи ўғлим, дейди

Кундаликни варақлаб,

Ҳар бети-чи ойнадек

Турар эди ярақлаб.

Расм, тарих, химия,

Физикадан беш яна,

Езувлар-чи, қандай соз,

Бари аниқ, худ ойна.

Намунали ҳулқи ҳам,

Нур устига аъло нур,

Валижондек бўлсам деб,

Ҳар бола қилар орзу!

ФИЗКУЛЬТУРА ҚИЛАМИЗ

Соғлом, чаққон

Бўлай деб,

Усиб, кучга

Тўлай деб,

Сафимиздан

Қолмасдан,

Нафас олиб,

Толмасдан,

Тез ва соз

Югурамиз,

Барча-барча

Машқлари

Бажариб

Улгурамиз.

Оёқ учун,

Қўл учун,

Бир, икки, уч, тўрт...

Бош, бўйинга,

Бел учун

Бир, икки, уч, тўрт...

Эгиламиз,

Ёзиламиз,

Созлаиб,

Тизиламиз.

Бир, икки, уч, тўрт...

БЕЛКУРАК

Олиб беринг, ойи,

Учта белкурак.

Укамга, акамга,

Менга ҳам керак.

Ерни юмшатиб,

Тортамиз ариқ,

Қулупнай экиб,

Тушмасдан совуқ.

Баҳор келганда

Ҳосилин еймиз,

Меҳнат меваси,

Эҳ, маза, деймиз.

ОНА МЕҲРИ

Она меҳри нимадир?

—Қуёшдан кенг маъноси.

Оламга тенг номадир,

Аълоларнинг аълоси.

Фарзанд меҳри бир

булоқ,

Г, г, г — Гапирди Гуландомга,
 Д, д, д — Дўст далага сепди дон.
 Е, е, е — Етиб егин каптаржон,
 Ё, ё, ё — Ёрқин томон ёлғиз бор,
 Ж, ж, ж — Жип-жип жўжа жонивор,
 З, з, з — Зийраккина Зағчахон,
 И, и, и — Иккиси илдам, илдам,
 Й, й, й — Йўлдан йўртиб кетишди,
 К, к, к — Ку-ку, ку-ку куйлашди.
 Л, л, л — Лайлак келди лўкиллаб,
 М, м, м — Маймун келди мункиллаб,
 Н, н, н — Нон олишди новвойдан,
 О, о, о — Ош олишди ошпаздан,
 П, п, п — Пулга печенье Поидан,
 Р, р, р — Редискани Риштондан,
 С, с, с — Сабзи сўраб Сабодан,
 Т, т, т — Турп топишди Турдидан,
 У, у, у — Умридан ун ундириб,
 Ф, ф, ф — Фотимани қидириб,
 Ҳ, ҳ, ҳ — Ҳасан, Ҳусан чопишиб,
 Ц, ц, ц — Циркдан Цойни топишиб,
 Ч, ч, ч — Чори билан ичар чой,
 Ш, ш, ш — Шакар қўшиб Шодивой,
 Ё — Айириб айт аълои,
 Ь — Юшатиб ёз циркульни.

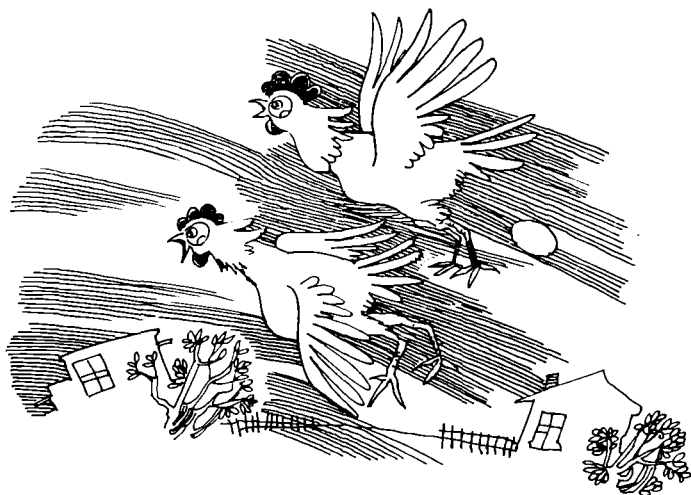

Э э, э — Эргаш элтсин Эгамга,
Ю ю, ю — Юсуф ювди юлдузни,
Я, я, я — Яйраб, яшнатди кўзни.
У, ў, ў — Утирдилар ўтлоққа,
Қ, қ, қ — Қўзи қочди қумлоққа.
Ғ, ғ, ғ — Ғози, Ғойиб, Ғозини
Ҳ, ҳ, ҳ — Ҳайда Ҳайвонот боққа
Ҳа, Ҳа, Ҳа — Шундай деб Алифбени
Али айтди Аббосга.

МУИДИН МАТҚАРИМОВ

СУВЛАР

Эй, сувлар, сувлар, сувлар,
Сизни ким қувлар, қувлар?
Тиним билмай оқасиз,
Гоҳ тўлиб, гоҳ шошасиз,
Қаёқларга шошасиз,
Давонлардан ошасиз?
Сув дер:
— Дала, даштларнинг,
Қақраб ётган чўлларнинг,
Мевазор боғ-роғларнинг,
Сувга ташна ниҳолнинг
Дардига чин ошнаман,
Висолига ташнаман,
Шунинг учун шошаман,
Довонлардан ошаман.
Манзилимда қувончдан
Дарё бўлиб тошаман,
Эй сувлар, сувлар, сувлар,
Бизни ким қувлар, қувлар?..

ҚАНОТЛИ-КУ ТОВУҚЛАР

—Қанотли-ку товуқлар,
Нега учиб кетмайди.

—Ҳали ёшсан, укажон,
Бунга ақлинг етмайди.

Гаммизни еб улар,
Ҳовлимизда юради.
Учиб кетса бизга ким,
Тухум бериб туради.

ОБИДЖОН ХОЛМАТОВ

ТОПИШМОҚЛАР

ОСМОН, ЕР, СУВ ҲАҚИДА

Жонон коса кўзи ўйнар,
Сочлари жилва-жилва.

(Булоқ)

Ердан қаздим кўзойнак,
Темир жўмракли чойнак.

(Артизан)

Ерга найча қоқилди,
Сув найзадек отилди.

(Фонган)

- Ариқдан ойна олдим.
(Муз)
- Туя чўкиб ётади,
Бўйи кўкка тенглашиб.
(Тоғ)
- Тарвузим бор зил-зилча,
Усти жонли гулғунча.
(Ер)
- Бири қувлар, бири қочар.
(Кеча, кундуз)
- Кўк кўйлакка қўл етмас.
(Осмон)
- Кўзга кўринмас,
Қўлга илимас.
Шусиз ҳеч ерда
Ҳаёт ҳам бўлмас.
(Ҳаво)
- Оқ дастурхон элимда, серҳосили
еримда.
(Қор)
- Ердан баланд,
Ариқдан паст.
(Сув)
- Сув ичида минг чироқ.
(Юлдуз—уни акси)
- Тунда чаман очилар,
Кундуз чаман ёпилар.
(Юлдузлар)
- Шамчироғим шомда ёнар,
уйда эмас, ҳовлида.
(Ой)
- Қунда битта,
Тунда мингта.
(Қун, юлдуз)

Отаси эгри-бугри,
Онаси ёйилма-чалма,
Болалари ашулачи,
Қизлари ўйинчи.

(Ариқ, сув, қурбақа, балиқ)

Тўхтади, жойланди,
Чайқалди, лойланди.

(Сув)

Йиғай дедим, тарки йўқ,
Кўтарай дедим, ушлови йўқ.

(Ер)

НЕМИС БОЛАЛАРИ ХАНДАСИДАН

НАМУНАЛАР

БОЛАНИНГ ТИЛИ ШИРИН

ЯХШИ ИШНИ МУҚОФОТЛАШ

Бешинчи синфда ўқийдиган Курт мактабдан қайт-
гач, деди:

— Биласизларми, мен бугун бир кампирни кўчанинг
нариги ёғига ўтказиб қўйдим.

— Бу жуда яхши,— мақтади ойиси,— сен олижаноб
иш қилибсан, ўғлим.

— Яхши иш қилган болаларни муқофотлаш керак,
ҳолва деган билан огиз чўчирмиди,— гулдиради дадаси.

Ойиси унга ҳеч нарса демади ва Куртга музқаймоқ
олин учун ярим марка пул берди.

Эртасига Курт унга бир ўртоғини эргаштириб келди.

— Ойижон, бу синфимиздаги энг аълочи бола. Бу-
гун биз икковлашиб бир кампирни кўчадан ўтказиб
қўйдик.

Ойиси уларнинг икковини ҳам мақтаб, яна музқай-
моққа пул берди. Бир неча кундан кейин Курт синфида-
ги барча ўғил болалар билан унга кириб келди.

— Ойижон, танишинг, биз ҳаммамиз бир синфда
ўқиймиз. Мана бу Вернер, наригиси Юрген, буниси Карл,

булар Герберг, Вилли ва Томас — бугун биз биргалашиб бир аёлни кўчанинг нариги ёғига ўтказиб қўйдик. Энди ҳаммамизга музқаймоқ олиш учун пул берасизми? — Ҳа, бераман,— деди ойиси, сўнгра ажабланиб сўради:

— Нега кўплашиб ўтказиб қўйдинглар? Нима у аёл касал эканми, ўзи юролмас эканми?

— Йўқ, у жуда кучли экан,— тушунтирди Курт,— уёққа ўтмайман, деб бизга роса қаршилиқ қилганини кўрганингизда эди, қўрқиб кетардингиз.

Дарс қачон бошланади?

— Ҳамиша дарсга кечикиб келасан,— деди ўқитувчи Вольфгангга.— Нима, дарс қачон бошланишини билмайсанми?

— Билмайман,— деди Вольфганг.—Чунки ҳар куни мен келганимда дарс аллақачон бошланган бўлади-да.

Шамол нима?

— Шамол нима, а?— сўради Юргин ўртоғи Андерсдан.

— Шамолми, ҳа, у бирон ёққа шошилиб кетаётган ҳаво бўлса керак.

Қалпоқ қани?

— Акам сувга чўкаётганда уни қутқарган киши сиз эмасми?

— Ҳа, мен.

— Унинг янги, яшил ранг қалпоғи бор эди. Уша қани?

Балиқлар кўзи

— Балиқларнинг кўзи жуда ўткир бўлади.

— Буни сен қаердан биласан?

— Ёз бўйи балиқ овладим, аммо биронта кўзойнакли балиқни учратмадим.

* * *

— Мен сендек пайтимда,— деди отаси Валтерга,— оиламиз жуда камбағал эди. Биз бундай ширинликларни ейиш тугул, ҳатто кўрган ҳам эмасмиз.

— Омадингизни қаранг-а, ота,—деди кичик ўғилча.
— Ҳозир сиз биз билан яшайсиз. Бизнинг уйимизда эса бунақа ширинликлар жуда кўп.

* * *

Уқитувчи:— Клаус, сенинг иншоинг жуда яхши ёзилган. Аммо у Франсникига айнан ўхшайди. Буни қандай тушуниш керак?

Клаус:— Демак, Франсники ҳам яхши ёзилган экан!

* * *

— Уялмайсанми ўғлим, глобусинг шундай чанг босиб кетибди-ку.

— Бунинг ажабланадиган жойи йўқ, дадажон. Сиз ахир бармоғингиз билан саҳрони босиб турибсиз-ку.

* * *

— Ҳой, ўғлим, нега сен бировнинг богидаги олма дарахтига чиқиб олдинг?

— Биласизми, битта олмангиз узилиб тушган экан, шуни жойига илиб қўяй, деб чиққандим.

* * *

— Дадажон, Алп тоғлари қаерда?—сўради Ганс газетадан кўз узмай ўтирган отасидан.

— Бунақа нарсаларни ойингдан сўрагин, ўғлим,—деди отаси,—ойинг ҳамиша нарсаларни ағдар-тўнтар қилиб юради. Бирор жойга қўйган бўлса керак.

* * *

— Дада, эртага мактабимизда ота-оналар мажлиси бўлар экан.

— Ахир мажлис ўтган ҳафта ҳам бўлган эди-ку.

— Аммо бу мажлис тор доирада бўлар эмиш.

— Тушунмадим, тор доирада деганинг нимаси?

— Тушунмадим деяверасизми, бу мажлисда фақат мактаб директори ва сиз қатнашармишсизлар.

* * *

— Нега сени ҳўтикча деб атаганимни энди тушунгандирсан?

— Ҳа, тоға, тушундим, чунки мен сиздек катта эмасман-да.

* * *

Саёҳат пайтида ўқитувчи сўради:

— Болалар, қани ким айта олади, биз ҳозир қайси томонга кетаяпмиз?— Бақалоқ бир бола жавоб берди:

— Жанубга.

— Буни қандай исботлайсан?

— Чунки биз олдинга юрганимиз сари ҳаво исиб бораяпти.

* * *

Грамматика ўқитувчиси:

— Демак, уйда сиз грамматикадан «Бирлик ва кўплик» темасини такрорлаб келдингиз. Айтинг-чи, «Шим» сўзи қайси сонда турибди, бирликдами, кўпликдами?

Курт:— Шим дейсизми, ҳа, ёдимга тушди. Шимнинг тепаси бирликда, пасти кўпликда.

* * *

— Дада, мен бугун «тўрт» олдим.

— Қайси фандан тўрт олдинг, ўғлим?

— Тўртта фандан, дадажон!

* * *

Ўқитувчи:

— Айтинг-чи, олтинни очиқ ҳавога, масалан, қуёш нури тушиб турган кўчага қўйиб қўйсак, нима бўлади?

Ўқувчи:

— Уни ўғирлаб кетишади.

* * *

— Хўш, нега йиғлайсан, Фритцхен?

— Мен билмасдан шоколадимни еб қўйибман.

— Войбў, шунга шунчами, еган бўлсанг, жуда яхши.

— Яхшиликка яхши-я, аммо мен уни Карлникими, деб ўйлагандим-да.

* * *

Ота ўзининг биринчи синфда ўқийдиган ўғли Рудольфдан сўради:

— Ўғлим, бугун ҳам икки олибсан-да?

— Ким айтди буни сизга, дада?

— Ким ҳам айтарди, синф раҳбаринг Луиза Шмидт айтди-да.

— Оббо, бу аёлларнинг оғзида ҳеч гап турмас экан-да.

* * *

— Уртоғинг Герд жуда ёмон бола экан. Кеча у мушукнинг думига челакни боғлаб қўйибди. Ўйлашимча, сен бундоқ қилмассан.

— Албатта, ойижон. Мен ҳеч бундай қилмайман.

— Нега мушукни қийнаётганда сен унга ҳалақит бермадинг?

— Мен у пайтда ҳалақит беролмасдим-да, ойижон, чунки мушукни ушлаб тургандим.

* * *

— Биласанми, нега Америкада қуёш бунча кеч чиқади?

— Албатта биламан, нега деганда, Америка жуда кеч кашф қилинган-да.

Немис тилидан ЙЎЛДОШ ПАРДАЕВ таржимаси

КИТОБ

Китобим менинг
 Бегараз дўстим.
 Уқиб мен зиё,
 Илм олиб ўсдим.
 Китоб— сен қуёшсан
 Ҳаёт йўлимда.
 Қўз, дилим равшан,
 Сенсан, қўлимда.
 Китоб кўп экан
 Сенинг хислатинг.
 Яқинсан, дилга,
 Нур фазилатинг.
 Агар адашсам,
 Берасан таълим.
 Жимгина сўзлаб
 Худди муаллим.

САИР

Гул, чечаклар тергали
 Қумри чиқди қирларга.
 Гулга тўлди этаги,
 Кўз-кўзлади қизларга.
 Қўлларида қизгалдоқ,
 Чаккасида бўтакўз,
 Гулчамбарлар ясади
 Қойил қилиб моҳир қиз.
 Ёқди гулу лолалар,
 Териб олди бир қучоқ.
 Гуллар каби ўзи ҳам
 Яшнаб кетди ўша чоқ.
 Этак-этак гулларни
 Совға этди онага.
 Севинчидан онаси
 Сигмай кетди оламга...

ШОТУТ

Шотут тутлар шоҳидир,
Бош бармоқдек ҳар бири.
Хислати кўп, бу мева
Дори-дармон, мўл сирри.

Оғзингизни тўлдирар,
Нордон, хуштаъм шарбатн.
Томоқ, асаб оғриққа
Даводир, бор ибрати.

МУҲАББАТ ТҲХТАШЕВА

ШОШҚАЛОҚ

(Ҳикоя)

Дилшоджон 7 ёшга кирди. Шунга қарамай, жуда ғайритабиий бола. Ҳамма нарсага қизиқади. Ерга урсанг, осмонга санчийди. Ўзининг айтишига қараганда одобли.

Шуниинг учун бўлса керак, уни дадаси ҳам, ойиси ҳам, ўртоқлари ҳам, э нимасини айтасиз, ҳамма-ҳамма «Шошқалоқ» деб чақиришади. Ҳатто, бир иш буюрмоқчи бўлишса ҳам:

— Шошқалоқ, сигаретимни обкел...

— Шошқалоқ, ер юткур, сув ташиб бер, тезроқ,— дейишади.

Хулласи калом, унинг исми Дилшод эмас, Шошқалоқ.

Бир куни денг, ўша бизнинг Шошқалоқвой туш кўрибди. Яна анойи тушлардан эмас, мутлақо. Сеҳрли туш. Тушида Шошқалоқ каттакон сада (Раҳимларнинг уйининг ёнбошида) остида чарчаб дам олиб ётган экан, олдига соқоллари оппоқ, кўксига тушган, қўлида ярқироқ ҳасса ушлаган бир бобо келибди. Шунда ҳалиги Шошқалоқвой ётганча:

— Ассалому алайкум! Келинг, бобожон, ўзи сизни кутиб ётгандим,— деб ёнидан жой кўрсатибди.

Шунда бобо Шошқалоқвойнинг ўрнидан турмай, одобсизларча берган саломини кўриб, тўғрироғи, озроқ ранжибди-ю, индамай қўя қолибди. Чунки куни кеча Шошқалоқни кунбўйи кузатган, шундан бўлса керак, Шошқалоқнинг феъл-атворидан озгина бўлса ҳам хабардор эди-да.

— Ҳа, бобо, нимага сандироқлаб юрибсиз?— томоғини кибор билан қириб сўради Шошқалоқ.

Бобо бу болага қаттиқ гапириш бефойда эканлигини билиб, астагина:

— Шу десанг, бўтам, юрибмиз-да, дунё кезиб. Бизнинг ишимиз болаларни кузатиш, яхши, одобли болаларга сеҳргарлик тилсимларидан ўргатиш, сеҳрли нарсалар совға қилиш...— дейди.

— Нима экан ўша сеҳрли нарсалар, билсак бўладими?— ишонқирамай сўради Шошқалоқ.

— Сеҳргарлик тилсимларидан қушлар тилини ўргатаман. Яна товуқ, ит, сигир, хулласи калом, жамики ҳайвонларнинг тилларини ўргатаман. Сеҳрли нарсалардан «Очил дастурхон», «Қайна хумча» ва «Ур тўқмоқ». Ана шуларни совға қиламан. Лекин сенга эмас, сени кеча кўп кузатдим. Ойингнинг ишини қилмадинг, тўғрими? Синглинг Ҳанифани урдинг. Қўшнилариингнинг дераза ойчасини синдиридинг. Бирорта китоб ўқидингми? Ўқимадинг!

Шошқалоқ оғзини ланг очганча қараб ўтирар, гинг деёлмас эди. Ахир бобонинг сўзлари тўппа-тўғри-ку. Бобо ўрнидан оҳиста қўзғалди ва соқолини силаганча Шошқалоққа:

— Хўп, хайр, болам! Яхши қол! Энди бунақа қилиқлар қилма, хўпми?! Сенга совға бера олмайман,— деди-да, кўздан гойиб бўлди.

Шошқалоқ бўлса чўчиб уйғонди. Уйғонди-ю, энди бунақа иш қилмайман деб ўз-ўзига сўз берди.

ИЛҲОМ АХРОР

КЕРАКЛИ БОЛА

Дадам акамга ҳар кун
Бир яхши, бўл, деганлар.
Доимо яқинларга
Керакли, бўл, деганлар.

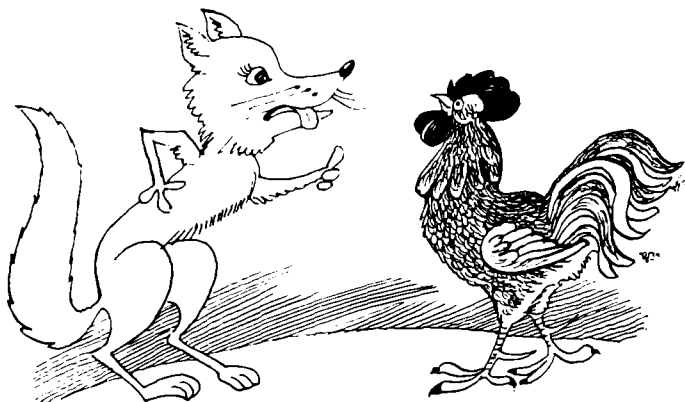
Дарсларни бажараман,
Дарслар қутулмас қочиб.

Стол устида ҳатто
Китобни қўйдим очиб...

Кўчага чиқай эди
Ойи, кўпга ўрпакман.
Ўртоқларимга бугун
Мен жуда ҳам керакман!

АСАЛАРИНИНГ ПАШШАЛАРГА ДЕГАНИ

Сизни қувиб солгандан не,
Асал тўла пиёла, энглар.
Тортинмасдан энглар-у, фақат.
Сал тозароқ бўлиб келинглар.

ТУЛКИ

Хўроз, сенинг олдинга,
Келдим, битта гапим бор.
Ҳамма мендан безиган
Дўстим, бир қўллаб юбор.
Шаънимдан, айёр, деган
Ном ҳали йўқолмади.

Менга ишонадиган
Ерда ҳеч ким қолмади.
Барибир учолмайсан,
Сен заминда юриб тур:
Кўкка бориб қайтайин,
Қанотингни бериб тур.

ЭРГАШ ТОШМАТОВ

ЭЛШОДЖОННИНГ ОРЗУСИ

Нурли бу олам
Тинчлик! — дер одам,
Тинчлик ишига,
«5» баҳо совғам
Дўстлар беҳисоб.
Дўстликдир — ноёб.
Дўст, қудратига,
Тог беролмас тоб.
Тоғни гунгратсам
Тоғни янгратсам,
Қўшиқ билан бот —

Дилни яйратсам.
Боламан-да, ёш,
Дилда нур қуёш,
Нурга ҳам керак —
Меҳр ва бардош.

Кутади элим,
Шод этиб дилин.
Тузин оқлашга,
Зарур зўр билим.

САҚИЧИН ЧАЙНАБ БЎЛСИН

Акромга дер ойиси,
Емини бер қўйингга.
Емин едириб бўлсанг,
Сўнг борақол ўйинга:
—Шошманг ҳали

ойижон,
Қўйим емин емайди:
Сақичин чайнаб бўлмай,
Егиси ҳам келмайди.

ТОПИШМОҚ ШЕЪР

Учта эчки, тўртта қўй,
Қани Эркин санаб кўр.
Нечта қулоқ, нечта, шох,
Бор экан-а, айтиб бер:

Барчасидан шохларни,
Ажратиб санаб кўрсанг,
Оёқларнинг ярмига,
Келади, албатта тенг:

ТОПИШМОҚЛАР

Бир сўзим бор уч ҳарфли,
Сўзлар ичра энг тотли.
Тилдан сира тушмайди,
Дилдан зинҳор кўчмайди.

Маъноси тенг оламга,
Энг яқин сўз одамга.
Қани топинг-чи, Доно?
—Топдим, топдим, у...

Қулоқ солгин Мираъзам,
Қишда менинг деразам,
Расм билан тўлади,
Ҳар кун шундай бўлади.

Ўзим ҳайрон бу ишга,
Моҳир экан чизишга,
Қуёш чиқса чарақлаб,
Учиб қолар ярақлаб.
Қани топ-чи, Нор, Асом,
Ким экан ўша рассом?

Қуш эмас-у учади,
Булутларни қучади.
Кўк гумбазини кезади,
Ердагини сезади,
—Топ-чи, Акмал бу
инима?
— Топдим, у...
(Космик кема)

Уйда ҳисобсиз чироқ,
Аммо биздан кўп йироқ.
Кўл узатсанг етмайди,
Нури асло битмайди.
Қуёш чиқса ботади,
Етогига кетади.
(Юлдуз)

СОҒИНИБ ҚАЙТИБ КЕЛДИК

Ёзинг гаштига қониб,
Лагерларда дам олиб,
Зебо суратлар солиб,
Мактабжой қайтиб

келдик.
Қўшиғинг айтиб келдик.
Тог, дарани шод кезиб,
Дарё, кўлларда сузиб,
Турли гербарий тузиб,
Бағрингга шошиб келдик,
Файратга тўлиб келдик.

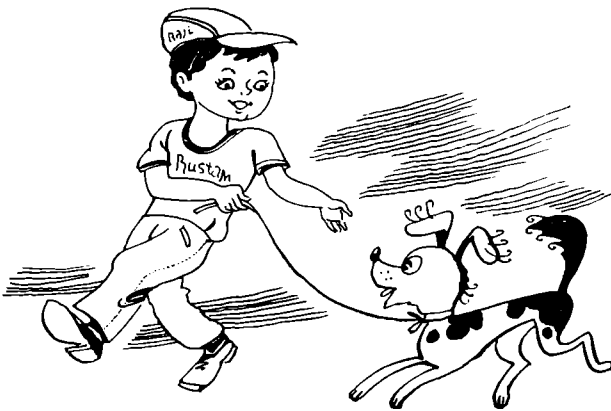
Тинчлик қўшигин куйлаб,
Дўстлик рақсида ўйнаб,
Аъло ўқишни ўйлаб,
Соғиниб қайтиб келдик,
Қўшиғинг айтиб келдик.

ЕМОН ОДАТ

Кимнинг қўлида кўрса,
Агар бирор егулик.
Дарҳол ёнига бориб,
Дейди — бўлайлик шерик.
Узида бўлса қанд-қурс
Ҳеч кимла бўлмас ўртоқ.
Каримжоннинг мана шу
Одати жуда чатоқ:

ВАҚТ КЕТМАСИН БЕКОРГА

— Бўлди қилгин ўйинни,
Даминг олгин сен бирпас.
Деса она Салим-чи,
Жавоб топар шу нафас:
— Дейсиз амал қил доим
«Вақт бу олтин» шиорга.
Дам олиб мен ўлтирсам,
Вақт кетмасми бекорга.

БОТИР «ПОЛВОН»

Чиқиб қолди бир кучук,
Кўчанинг у ёнидан.
Ботир-чи, турар шумшук,
Утолмас ҳеч олдида.
Анча туриб қолди у,
Бездек боқар кучук ҳам.
Роса қўлдан қўйди-ку
Нега кетмас муттаҳам.

Бирдан ўтди бир мушук,
Чопиб кетди кучукча.
—Қўрқдинг-а— дер Ботиржон,
Ҳолинг экан-ку шунча:

АВАЗХОН АСҚАРОВ

МЕҲРИМ БЕЛГИСИ

Чилги узум боқади
Ишкомлардан мулойим.
Мен биламан, буларни
Жуда ардоқлар ойим.
Мен қиламан парвариш,
Ҳосилга тўлсин чилги.
Меҳнатларим ойимга,
Бўлган меҳримдан белги.

ФЕРБАРИЙ

Қирда қизил лолалар
Салом бериб туради.
Лолага лол болалар,
Ҳайрат ичра юради:

Тоғ лоласи мана бу,
Қизил-бахмал ва тарғил.
Табиат дарси учун
Гербарийлар мўл ҳар хил.

ИЗГИРИН ҲАЙРОН

Кеча-кундуз тўхтамай
Оппоқ момик қор ёғар.
Тоғдан топиб қулай жой,
Чанғи учар болалар.
Ҳар йилгидай музлаган
Кўл устида оқ майдон.
Болалар ғайратидан
Изғирин кезар ҳайрон.

Олмалиқ шаҳри

МУНДАРИЖА

НАЗМ

Муқимжон ҚОДИРОВ	4
Олжор ДАМИН	7
Анвар ҚУРБОНОВ	10
Абдурахмон АҚБАР	11
Дилмурод ШОКИРОВ	13
Баҳром МАҲМУДОВ	19
Музаффар ТУРОбОВ	21
Бобораҳим ОМОНОВ	24
Тўхтаҳон РАҲИМОВА	27
Заҳро АЗИЗОВА	29
Насрматжон ОРИПОВ	30
Ҳамидулла ЮСУПОВ	36

УМИД ҒУНЧАЛАРИ

Ҳамидулла ЮСУПОВ	36
Рустам ФАЙЗИДИННОВ	37
Прода АБДУСАЛОМОВА	38
Иброҳим Дониш	39
Эрназар РҶЗИМАТОВ	45
Абдусамат ЮНУСОВ	47
Ҳамидулла МУРОДОВ	49

НАСР

Оллоёр БЕГАЛИЕВ	51
Собир ХНАР	57
Қаҳрамон СУЯРОВ	76

ЖАҲЖИ ҲИКОЯЛАР

Ғани АБДУЛЛАЕВ	82
Раҳима ҚОСИМХУЖАЕВА	93
Ғарида УСМОНОВА	94
Ғаҳонғир НАҲАНОВ	96
Улугбек АБДУСАЛОМОВ	106
Абдулла РҶЗИЕВ	117
Ориф ТҶХТАШЕВ	119
Ғайитбой ЭРҒАШЕВ	124
Мўйдин МАТКАРИМОВ	126
Обиджон ХОЛМАТОВ	127

НЕМИС БОЛАЛАРИ ХАНДАСИДАН НАМУНАЛАР

Барот ХАЙДАРОВ	134
Муҳаббат ТҶХТАШЕВА	135
Илҳом АХРОР	136
Эргаш ТОШМАТОВ	137
Облоқул НУРМАТОВ	138
Рустам ЭҒАМ	141
Авазхон АСҚАРОВ	142

На узбекском языке

СБОРНИК

ПОДСНЕЖНИК

Литературный альманах

Для детей младшего школьного возраста

Нашрга тайёрлаб тузувчилар: **Қамбар Утаев, Тўлқин.**

Издательство «Ёш гвардия», 1990 г.

Редактор **Т. Имомхўжаев**

Рассом **Ҳ. Раҳматуллаев**

Расмлар редактори **Н. Абдуллаев**

Техн. редактор **В. Демченко**

Корректор **С. Сайдолимов**

ИБ 2561

Теришга берилди 30.01.90. Босишга рухсат этилди 12.06.90. Формати 84×108¹/₃₂. № 1 босма қоғозга литературная гарнитурада юқори босма усулида босилди. Босма листи 4,5. Шартли босма листи 7,56. Нашр листи 7,96. Шартли кр-отт. 7,98. Тиражи 10000. Буюртма № 96. Шартнома. 149—88. Баҳоси 40 т.

Ўзбекистон ЛКСМ Марказий Комитети «Ёш гвардия» нашриёти. 700113, Тошкент. м. Чилонзор, 8-квартал, Қатортол кўчаси, 60.

Ўзбекистон ССР Нашриёти, полиграфия ва китоб савдоси ишлари Давлат комитети. Тошкент «Матбуот» полиграфия ишлаб чиқариш бирлашмасининг 2-босма-хонаси. Янгийўл шаҳри, 702800. Самарқанд кўчаси, 44.